

”Niihin tuntuu latautuneen menneisyyden voimaa” –
Merkityksenanto, maaginen ajattelu ja onnenesineiden kuvaukset
yliopisto-opiskelijoiden tärkeissä esineissä

Janne Mäntylä
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Historian, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Uskontotiede
Huhtikuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on
tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

MÄNTYLÄ, JANNE: ”Niihin tuntuu latautuneen menneisyyden voimaa” –
Merkityksenanto, maaginen ajattelu ja onnenesineiden kuvaukset yliopisto-
opiskelijoiden tärkeissä esineissä

Pro gradu -tutkielma. 85 sivua, 2 liitesivua.
Uskontotiede
Huhtikuu 2019

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee yliopisto-opiskelijoiden merkityksellisten esineiden kuvauksia merkityksenannon, maagisen ajattelun ja onnenesineiden näkökulmista. Tavoitteenani on selvittää, millaisia merkityksiä vastaajat antavat tärkeille esineilleen. Tarkastelen, miten muistot ja identiteetti ilmenevät vastaajien esineissä ja millaisia onnenesineitä heillä on.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu uskontotieteestä, uskontopsykologiasta ja materiaalisen kulttuurin tutkimuksesta. Viitekehykseni pohjautuu kolmeen eri teemaan: materiaaliseen kulttuuriin, merkityksenantoon sekä maagiseen ajatteluun ja onnenesineisiin. Materiaalista kulttuuria, maagista ajattelua ja muita merkitysjärjestelmiä on tutkittu laajasti ja poikkitieteellisesti. Teoreettinen viitekehykseni rajasi aineistontarkastelun keskittymään pääasiassa merkityksenantoon sekä onnenesineisiin.

Tutkimuksen aineisto koostuu 61 Turun yliopiston humanistiopiskelijan vastauksesta. Hankin aineistoni sähköisesti tammi-helmikuun 2018 aikana. Lähetin Turun yliopiston humanistiopiskelijoiden sähköpostilistalle kyselypyynnön, jonka kautta opiskelijat pääsivät vastaamaan Webropol-kyselyyn.

Analyysiosiossa hyödynsin sisällönanalyysiä. Tarkastelin opiskelijoiden esineitä onnenesineinä sekä muistamisen ja identiteettipohdinnan välineinä. Tärkeinä esineinä näyttäytyivät myös erilaiset mobiililaitteet, joiden merkityksellisyys johtui usein niiden erilaisista funktioista.

Yliopisto-opiskelijat antoivat esineilleen monenlaisia merkityksiä: Niillä muisteltiin lähimmäisiä, rakkaita ja lemmikkejä ja niiden kautta annettiin muille kuva omasta identiteetistä. Esineistä saatiin myös lohtua ja niihin tukeuduttiin haastavissa tai ahdistavissa tilanteissa. Osa esineistä tuotti myös turvallisuuden tai onnen tunteita.

Asiasanat: amuletti, esine, identiteetti, maaginen ajattelu, materiaallinen kulttuuri, merkityksenanto, muistot, sisällönanalyysi, talismaani, uskontotiede

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset	1
1.2 Aikaisempi tutkimus	4
1.3 Etiikka ja tutkijapositio	6
2. Teoreettinen viitekehys	8
2.1 Materiaalinen kulttuuri	8
2.2 Merkityksenanto	11
2.2.1 Muistot	11
2.2.2 Identiteetti	15
2.3 Amuletit ja talismaanit	18
2.4 Maaginen ajattelu, onni ja suojelelus	25
2.4.1 Magiaan suhtautuminen	25
2.4.2 Maagisen ajattelun teoriat	28
3. Aineisto ja menetelmä	31
3.1 Aineiston kuvaus	31
3.2 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	35
4. Analyysi	37
4.1 Määrällinen analyysi	37
4.2 Korut onnenesineinä	39
4.2.1 Amuletit	39
4.2.2 Talismaanit	46
4.2.3 Ahdistuksen lievittäjät	48
4.3 Esineet muistamisen välineinä	53
4.4 Identiteettipohdinta esineiden kautta	63
4.5 Mobiililaitteet funktionaalisina esineinä	67
5. Tulkinta	71
5.1 Muistot ja identiteetti amulettien ja talismaanien voimavarana	71
5.2 Maaginen ajattelu	74
5.3 Aineellisen ja aineettoman kosketus	75
6. Yhteenveto	78
Liitteet	81
Lähteet	83

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset

”Don't want a four leaf clover
Don't want an old horse shoe
Want your kiss 'cause I just can't miss
With a good luck charm like you”
-Elvis Presley, Good Luck Charm (1962)

Näin lauloi Elvis Presley kappaleessaan Good Luck Charm (1962). Erilaisia amuletteja ja talismaaneja on ollut kautta aikain: muinaisessa Egyptissä ja keskiajan kirkkokunnissa oli omat onnenesineensä. Niitä käytetään myös nykyään, muun muassa opiskelun tukena ja esimerkiksi uudenlaisen henkisyuden tuotoksena (kts. lisää luvut 2.3 ja 2.4). Esineiden tarkoituksena on ollut suojella kantajaansa kulkutaudeilta, sairauksilta, onnettomuuksilta sekä tehdä kantajastaan onnekkaampi ja auttaa erilaisissa elämäntilanteissa ja haasteissa. Tutkimusten perusteella tällaisia maagisiksi koettuja ja luokiteltavia esineitä on myös nykyajan Suomessa niin maalliseksi kuin hengellisiksi itsensä luokittelevilla ihmisillä. Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella nykyopiskelijoiden merkityksellisiä esineitä ja onnenesineitä niiden joukossa.

Tässä tutkielmassa käsittelen yliopisto-opiskelijoiden merkityksellisiä esineitä, niihin kohdistettuja merkityksenantoja sekä maagisia ajatuksia ja sitä, millaisia onnenesine kuvauksia aineistosta ilmenee. Varsinkin onnenesineissä nähdään yleisesti olevan jonkinlaista piilotettua, salattua tai näkymätöntä voimaa, jolla on historiallinen ja usein myös sosiaalinen merkitys kantajalleen. Usein onnenesineet mielletään kuitenkin primitiiviseksi, epärationaaliseksi ja halveksittaviksi, mutta kuten tulevista luvuista käy ilmi, niillä on yhä paikkansa länsimaisessa yhteiskunnassa.

Tutkielmalleni keskeisiä termejä ovat muun muassa aineellisuus ja aineettomuus, merkityksenanto, muistot, identiteetti, materiaallinen kulttuuri, artefaktit, magia ja maaginen ajattelu sekä amuletit ja talismaanit. Näistä käsitteistä tutkimukselleni tärkeimmät ovat merkityksenanto, muistot ja identiteetti sekä magia, amuletit ja talismaanit. Moni näistä

termeistä, kuten magia ja siihen liittyvä ”taikausko”, on latautunut. Pohdin niiden problematiikkaa esitellessäni ne luvussa 2.

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia merkityksiä vastaajat antavat tärkeille esineilleen?

Alakysymyksiä tutkimuksessani ovat:

- 1.1 Millaisia amuletteja ja talismaaneja vastaajien esineissä on?

- 1.2 Millä eri tavoin muistot ja identiteetti ilmenevät vastaajien tärkeissä esineissä?

Aineistonani käytän yliopisto-opiskelijoilta hankittuja kyselylomakehaastatteluja, jotka keräsin Webropol-nettisivua käyttäen tammi-helmikuussa 2018. Vastaajia sain yhteensä 61. Tutkimusstrategisesti käytin kyselyssä vain vähän uskontoon tai magiaan liittyviä sanoja, pyrin jopa tietoisesti välttämään niitä. Tämä mahdollisti sen, että haastateltavat pystyivät kertomaan omin sanoin merkityksellisistä esineistään siten, että niiden mahdolliset uskonnolliset tai maagiset viittaukset nousevat esille arjen uskomusten näkökulmasta. Samalla aineiston avulla on mahdollista tarkastella, miten paljon ylipäätään uskonnollisia tai maagisia käsityksiä humanistiopiskelijat liittävät heille merkityksellisiin esineisiin.

Tällainen voi olla uskontotieteilijälle hyvä tutkimusstrategia. Abby Day (2009) käsittelee artikkelissaan ”Researching Belief without Asking Religious Questions” tapoja, joilla uskonnontutkija voi tarkastella ihmisten uskomuksia ilman, että kysyisi suoraan vastaajien uskonnollisuudesta. Dayn tarkoituksena on tutkia ihmisten uskomuksia ilman, että kysymyksenasettelu olisi tarkoituksellisesti uskonnollissävyytteinen. Hän tuotti haastattelukysymyksiä, joissa ei esiintynyt peittelemättömiä uskonnollisia käsitteitä tai konsepteja. Samalla hän varoi valitsemasta ihmisiä, jotka vastaisivat hänen kyselyihinsä uskonnollisuutensa takia. (Day 2009, 87.) Kysymysten olisi siis oltava avoimia eikä niissä tule käyttää liiallisen uskonnollisia termejä. Niiden tarkoituksena on tutkia sitä, mihin ihmiset uskovat, mistä nämä uskomukset ovat peräisin sekä miten tällaiset uskomukset näkyvät vastaajien elämässä. (Day 2009, 93.) Tämä antaa vastaajille mahdollisuuden kertoa uskomuksistaan ilman uskonnollista kehystä. Dayn päätelmä on, että tapa, jolla ihmisiltä kysytään heidän uskomuksistaan, vaikuttaa siihen, mitä he kertovat niistä. (Day 2009, 100-101.) Dayn tutkimus kattaa selvästi laajemman uskomuksien kentän tarkastelun kuin tutkielmani¹, mutta sen esitys siitä, miten arjen uskomuksia ja

¹ Hän esimerkiksi aloitti haastattelut kysymällä ”Mihin uskot?” (Day 2009, 102).

merkityksenantoja voidaan tarkastella, on tutkimukselleni tärkeä näkökulma.

Tutkielmani jakautuu johdantoon, teoreettisen viitekehyksen tarkasteluun, aineisto ja menetelmä -lukuun, analyysiin, tulkintaan sekä yhteenvetoon. Tutkielman lopussa ovat liitteinä teettämäni aineistonhankintapyyntö ja -kysely sekä käyttämäni lähteet. Johdannossa käsittelen tutkimuksen teoreettista taustaa ja aikaisempaa tutkimusta sekä esittelen niiden ja aineiston pohjalta rakentamani tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen tarkastelen omaa positiotani tutkijana suhteessa aineistoon, vastaajiin sekä eettiseen tutkimuksentekoon. Tutkijan etiikkaa käsittelen lisää muun muassa luvussa 2.4 esitellessäni taikauskon käsitettä ja syitä sille, miksen ole sitä tutkielmassani käyttänyt.

Teoreettinen viitekehys eli luku 2 on jakautunut neljään osaan. Ensin esittelen tutkimusta aineettoman ja aineellisen välisestä suhteesta sekä erilaisista merkityksenannoista luvuissa 2.1 ja 2.2, tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan amuletteja ja talismaaneja sekä niihin liittyvää maagista ajattelua luvuissa 2.3 ja 2.4. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esittelen kyselyn kysymykset, keräämäni aineiston sekä analyysimetodini luvussa 3. Aineisto ja menetelmä. Tutkielmassani hyödynnetyt analyysimetodit ovat pääasiassa sisällönanalyttisiä ja kvalitatiivisia. Kvantitatiivista analyysiä olen tehnyt tarkastelemalla vastaajien ikä- ja sukupuolijakaumaa sekä kategorisoimalla tiettyjä tutkimukselleni tärkeiden kysymysten vastauksia.

Aineiston esittelyn jälkeen siirryn analyysiin. Luku jakautuu viiteen alalukuun, joista ensimmäinen keskittyy määrälliseen analyysiin. Luvut 4.2-4.5 tarkastelevat vastaajien suhdetta esineisiinsä aineettomuuden ja aineellisuuden kautta. Luku 4.2: Korut onnenesineinä käsittelee yliopisto-opiskelijoiden aineistossa mainittuja amuletteja ja talismaaneja sekä niiden suhdetta esimerkiksi ahdistuksen lievittämiseen. Tämän jälkeen luvut 4.3 ja 4.4 syventyvät tärkeisiin esineisiin kohdennettuun merkityksenantoon muistojen ja identiteetin näkökulmasta. Lopuksi, luvussa 4.5, tarkastelen mobiililaitteita funktionaalisina eli käyttöesineinä, jotka voivat olla päällekkäisiä onnenesineille.

Tulkintaluvussa pyrin esittämään aineistosta havaitsemani teemat yhteneväisenä kokonaisuutena teoreettisen viitekehykseni avulla. Tarkastelen muistojen ja identiteetin sekä amuletti/talismaani -jaottelun ja maagisen ajattelun suhdetta luvuissa 5.1 ja 5.2. Lopuksi pohdin vielä esineiden materiaalisuutta ja sitä, miten esimerkiksi niiden koskettaminen vaikuttaa ihmisen aineettomaan toimintaan kuten muistamiseen tai onnen

ja turvan tuntemiseen. Yhteenvedoluvussa kokoan yhteen tutkimukselleni tärkeitä huomioita ja pohdin sen ongelmakohtia.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Ihmisille merkityksellisiä esineitä on tutkittu laajalti. Materiaalisuuden ja materian tutkimuksessa keskiössä ovat artefaktit ja esineet sekä niihin liittyvä aineellisen ja aineettoman maailman suhde. Tärkeitä esineitä on tutkittu muun muassa uskontotieteessä, sosiologiassa, arkeologiassa, antropologiassa sekä sukupuolentutkimuksessa. Jokapäiväisen elämän materiaalisuuden tutkimusta on tehnyt esimerkiksi Judy Attfield kirjassaan *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life* (2000). Muistoja ja niihin liittyvää materiaalisuutta on myös tutkittu, ja tutkielmani kuuluu osaltaan myös tämän aiheen piiriin. Esineiden ja ajan suhdetta on tutkinut muun muassa Andreas Huyssen kirjassaan *Twilight Memories: Marking Time in a Culture of Amnesia* (1995). Moni kirjoittaja käsittelee esineisiin liittyviä muistoja myös Aila Niemisen, Pia Olssonin, Helena Ruotsalan ja Katriina Siivosen toimittamassa teoksessa *Aineen Taikaa: Näkyvän ja näkymättömän kulttuurin jäljillä* (2011).

Amuletteja ja talismaaneja on tutkittu runsaasti, mutta yleensä tutkimuksen kohteena ovat olleet ennen nykyaikaa tai länsimaisen kulttuuripiirin ulkopuolella käytetyt esineet. Tällaista tutkimusta, jonka käsitteitä hyödynnän tutkielmassani, on muun muassa Don C. Skemerin (2006) kirja *Binding Words: Textual Amulets in the Middle Ages*. Toisaalta tuoretta talismaanitutkimusta edustaa muun muassa Terhi Utriainen (2018), mutta uskontotieteessä on viime aikoina tutkittu esineitä myös laajemmin. Käsitteelen tätä tutkimusta myöhemmin luvussa 2. Esineitä on tarkasteltu esimerkiksi rituaalien yhteydessä, kuten Anne-Christine Hornborg (2016) artikkelissaan ”Objects as Subjects: Agency and Performativity in Rituals”. E. Frances King on käsitellyt uskonnon materiaalisia ulottuvuuksia populaarikulttuuriin nähden kirjassaan *Material Religion and Popular Culture* (2010) ja hänen ajatuksensa uskonnon, identiteetin ja materiaalisen kulttuurin välisistä suhteista ovat tärkeä osa teoreettista viitekehystäni.

Sukupuolentutkimuksessa² yhtenä materiaalisuuden näkökulmana ovat esineiden, kuten barbien, lastenvaatteiden, ja jopa pesukoneiden, luomat ja ylläpitämät sukupuoliroolit.

² Esimerkiksi Pat Kirkhamin (1996) teos *The Gendered Object*.

Aineistossani esille nousi vastaajien sukupuolittuneisuus: vastaajista 90% oli naisia. Sukupuolinäkökulma on merkittävä, koska aineistoni on vahvasti sukupuolittunut (kts. luku 3.1).

Merkityksellisiä esineitä on tutkittu myös Suomessa. Minna Vaininen, Pirkko Routasalo ja Timo J. Virtanen tarkastelivat vanhainkodissa asuvien ihmisten esineistöä Turun hoitotieteen laitokselle tehdyssä tutkimuksessa *Rakkaat ja tarpeelliset tavarat – vanhainkodissa asuvan vanhuksen esineistö* (1999). Tutkimuksen mukaan vanhuksset esittivät omaa identiteettiään esineidensä kautta. Moni heidän vastauksistaan piti sisällään muistoja nuoruudesta ja niiden käyttö toi paremman mielialan. Vanhuksien omien huoneiden tärkeät esineet olivat usein tauluja ja valokuvia, jotka kiinnittyivät heidän elettyyn elämäänsä. Apuvälineet sekä televisio ja puhelin auttoivat liikkumisessa, kommunikoinnissa ja tiedonsaannissa. Lisäksi esineet toimivat muistelun virittäjänä ja tukena. (Vaininen ym. 1999, 55.) Vainisen ym. tutkimus osaltaan koskettaa siis myös omaa tutkielmaani.

Esineillä oli vanhuksille pääasiassa kolme merkitystä: Ne toimivat edellä mainittuina muistin tukijoina ja helpottivat joidenkin tiettyjen elämänvaiheiden muistamista. Tässä toimivat varsinkin taulut ja valokuvat, sillä ne olivat kytköksiä omaan nuoruuteen. Esineet muistuttivat perheestä ja suvusta, heidän luonteistaan ja ammateistaan. Toisaalta esimerkiksi vaatteet toivat esille käyttäjänsä omia tapoja ja identiteettiä. Toinen merkitys oli esineiden elämää helpottavat käyttötavat. Ne auttoivat vanhuksia liikkumaan ja siirtymään paikasta toiseen itsenäisesti. Kolmas merkitys oli viihteellisyys: televisio, kännykkä, kirjat ja omiin harrastuksiin liittyvät esineet tuottivat mielihyvää ja pitivät haastateltavat kiinni nykyajan maailmassa. (Vaininen ym. 1999, 56–58.)

Yksi omalle tutkielmalleni tärkeä näkökulma on esineen paikka ja materiaalisuus. Vainisen ym. tutkimat vanhuksset eivät pitäneet siitä, että toiset ihmiset koskivat heidän esineisiinsä tai toivat muita, ylimääräisiä esineitä heidän huoneeseensa. Varsinkin rahallisesti arvokkaista esineistä pidettiin huolta ja varmistettiin, että ne pysyivät paikallaan. (Mts. 59.) Myös esineen käyttö ja siihen liittyvä fyysisuus on tärkeää. Vanhuksset haluavat kosketella ja järjestellä huoneensa esineitä, ja niihin liitetään eri aistitoimintoja kuten katsomista, kuuntelemista ja koskettamista. Esineen omintakeinen tuoksu voi tuoda käyttäjälleen myös turvallisuuden tunnetta. (Mts. 64.)

Esimerkkeinä Vainisen ym. tutkimuksesta käytän Väinön, Erkin ja Alman esineitä. Esineet ja niihin liitetyt muistot ja tunteet olisivat myös omalle tutkielmalleni hyviä tutkimuskohteita. Merillä nuorempana työskennellyt Väinö omisti huoneessaan erilaisia meriaiheisia esineitä, kuten laivan pienoismallin ja valokuvia. Hän totesi kokevansa näiden esineiden kautta nautintoa nuoruusvuosistaan. Jalkapalloa harrastanut Erkki koki lehtileikekirjansa, joka oli täynnä jalkapalloaiheisia uutisia, parantavan mielialaansa silloin, kun elämä tuntui ikävältä. Almalle raamattu ja virsikirja olivat tärkeitä. Hän oli aina pitänyt niitä mukanaan ja niiden lukeminen toi turvallisuuden tunnetta (Mts. 26–42.)

Pia Olsson (2011) esittelee nuorten poikien aineellista kulttuuria artikkelissaan ”Leijumista ja esineherkuttelua? Aineellinen kulttuuri 2000-luvun poikien sosiaalisissa suhteissa”. Kahdeksan yläkouluikäisen pohjan haastatteluissa yksi esille nouseva piirre poikien esineissä oli se, että he halusivat antaa niille vain vähän sosiaalista merkitystä. Tämä oli kontrastissa alakouluikään, jolloin uusin matkapuhelin tai pelikonsoli oli merkityksellisempi. Toisaalta esimerkiksi pukeutumisella haluttiin ilmaista omia asenteita ja arvoja, vaikka osa suhtautui pukeutumiseenkin pelkästään käytännöllisesti. Elektroniikka oli myös näkyvässä asemassa nuorten elämässä, mutta niiden merkityksiin suhtauduttiin jo väsyneesti. Esineet, kuten vaatteet tai matkapuhelin, luovat koulussa sosiaalisia hierarkioita. Pojat tunnistivat tämän, mutta halusivat sanoutua siitä irti. (Olsson 2011, 26-29, 38-39.) Vanhus- ja poikanäkökulma osoittavat, että iästä riippumatta esineillä näyttää olevan paikkansa identiteetin ja oman minuuden muodostuksessa.

1.3 Etiikka ja tutkijapositio

Olen työskennellyt merkityksellisten esineiden parissa jo kandidattutkielmassani vuonna 2015. Tarkastelin erään lukion opiskelijoiden tärkeitä esineitä ja niihin liitettyjä maagisia tuntemuksia. Varsinkin tyttöjen vastauksissa monet esineistä koettiin turvaa tai onnea antaviksi. Poikia oli vastaajissa vähän. Kuudesta pojasta kaikille tärkeimpiä esineitä olivat erilaiset mobiililaitteet kuten tietokone tai kännykkä. He eivät liittäneet maagista ajattelua tai amuletti / talismaani -jaottelua esineisiinsä, toisin kuin monet tytöt. (Mäntylä 2015.)

Materiaalisella kulttuurilla ja esineillä on oma historiallinen kontekstinsa ja ne ovat osa tiettyä aikaa. Pirjo Korkiakangas, Tiina-Riitta Lappi ja Heli Niskanen toteavat teoksessaan *Touching Things: Ethnological Aspects of Modern Material Culture* (2008) osuvasti, etteivät pelkästään esineet ole kytkeytyneet aikaan, sillä myös niiden tutkijat ovat ajassa

liikkuvia olentoja. Tutkija tarkastelee asioita aina oman aikansa ja paikkansa näkökulmasta, eikä se ole aina samankaltainen tai yhteydessä hänen tutkimaansa esineeseen. (Korkiakangas ym. 2008, 9.) Tutkijana minun on oltava tarkkana käyttäessäni muun muassa magiaan liittyviä termejä, sillä esimerkiksi taikausko -käsite on pejoratiivinen ja halventava. Esittelen magiaan liittyviä suhtautumistapoja syvemmin teorialuvussa 2.4.1.

Tutkittavien anonymiteetin turvaaminen on tutkimuseettisesti tärkeä tehtävä. Valerie M. Sue ja Loisa A. Ritter (2007) muistuttavat internetkyselyn ja anonymiteetin turvaamisen suhteesta teoksessaan *Conducting Online Surveys*. Sue ja Ritter pohtivat kirjassaan myös nettikyselyn eettisiä näkökulmia. He esittävät kolme piirrettä, jotka on otettava huomioon tutkimusta tehdessä: vastaajan hyväksyntä, tietosuoja ja anonymiteetti sekä eettinen tulkinta ja raportointi. Kyselyn vastaajille on tärkeää kertoa tutkimuksen yleinen luonne, tutkimuksen tekijä sekä mahdollinen rahoittaja, saadun aineiston käyttö ja arkistointi sekä vastaamisen keskimääräinen kesto. (Sue & Ritter 2007, 21-22.) Lähetin aineistopyyntöni humanistiopiskelijoiden sähköpostilistalle. Siinä kerroin tutkimukseni luonteesta ja itsestäni, kyselyn kaavasta sekä vastaamiseen tarvittavasta ajasta yleisistä eettisistä tutkimuskäytännöistä. Aineistopyyntö löytyy liitteet-osioista.

Yksi tärkeimmistä tutkimuksen aineistonhankintaan liittyvistä kysymyksistä on tietosuojan ja vastaajan anonymiteetin suojeleminen. Jos tutkija lupaa tutkittavilleen anonymiteetin, hänen on pidettävä siitä kiinni. Jos tämä ei ole mahdollista, on vastauspyynnössä kerrottava tämä asia hyvin selkeästi. (Sue & Ritter 2007, 22.) Koska käytin Webropolia-sivustoa aineistonhankinnassa, on tutkittavien suoja parempi kuin sähköpostia käytettäessä, sillä en saanut kenenkään sähköposteja aineistoa hankkiessani. Huomioin tietosuojan ja tutkimusetiikkaan liittyviä kysymyksiä myös lähettämällä aineistokyselyn sähköpostilla, jossa esittelin tutkielmani. Tietosuojan kannalta en pyytänyt vastaajia kertomaan nimiään eivätkä he sitä tehneet. Webropol-ympäristössä ei myöskään käytetä sähköpostia, joten vastaajia ei voi tätä kautta tunnistaa. Olen myös muokannut suoria lainauksia niin, ettei niistä voi päätellä vastaajaa. Esimerkiksi pehmoleluilla tai lemmikeillä esiintyi nimiä, jotka olen korvannut yleisanoilla.

Tutkimuseettiset kysymykset eivät rajoitu aineistonhankintaan ja sen säilytykseen vaan kytkeytyvät tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin, myös raportointiin, analyysiin ja tulkintaan. Vaikka henkilön sukupuoli, etnisyys ja ikä tulisi esille aineistossa, ei se tarkoita, että sitä kannattaa aina mainita raportoinnissa. (Sue & Ritter 2007, 23.) Tutkielmani osoittautuu

tässä suhteessa ongelmalliseksi: jos yhdistää vastaajan iän, sukupuolen ja tiedekunnan, voi vastauksessa kuvatus esineen perusteella tunnistaa henkilön tutkielmani tekstistä. Useat vastaukset liittyivät läheisesti perheenjäseniin, ystäviin tai muihin ihmisiin, joten vastaajan tunnistettavuudesta voi syntyä oikea ongelma. Tästä syystä olen koonnut määrällisesti tiedot iästä ja sukupuolesta analyysiluvun alkuun ja jättänyt ne mainitsematta viitatessani vastaajiin laadullisessa analyysissä yksittäisten vastausten kohdalla.

2. Teoreettinen viitekehys

2.1 Materiaalinen kulttuuri

Ainetta on kaikkialla. Ihmiset siirtävät ainetta ajassa ja tilassa, muokkaavat sitä aineellisin tai aineettomin keinoin, kiintyvät siihen ja hylkäävät sen. Aineella on merkitystä, joka voi muuttua ajan ja paikan vaihtuessa. Materiaalisuus on keskeinen osa ihmisen kokemusmaailmaa, ja suhde materiaan on osa laajempaa kokemuksellista kontekstia. Tämä suhde on kulttuurillisesti määrittävien tunteiden, arvojen, toiminnan ja mentaliteettien heijastumaa. (Nieminen ym. 2011, 7, 10–11.) Tutkin yliopisto-opiskelijoiden esineisiin liitettyjä ja niistä kumpuavia muistoja ja identiteettiä eli esineisiin liitettävää merkityksenantoa. (kts. luku 2.2 Merkityksenanto). Tästä syystä tutkielmani on osa materiaalisen kulttuurin tutkimuskenttää.

Esineitä tutkittaessa on huomioitava materiaalinen kulttuuri. Korhonen ym. (2008) esittelevät materiaalista kulttuuria etnologisesta näkökulmasta toimittamassaan teoksessa *Touching Things: Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. He ovat kirjoittaneet teokseen myös sen ensimmäisen artikkelin, ”Ethnological Glances at Material Culture”. Terminä materiaalinen kulttuuri näyttäytyy selkeinä artefakteina, jotka tehdään erilaisin tavoin ja joita käytetään erilaisissa asiayhteyksissä. Materiaalisen kulttuurin objektit voivat olla arkkitehtuuria, taidetta, pukuja, esineitä tai jopa keinotekoisesti muutettuja maimia tai sisustettuja tiloja. Se kattaa myös asioista heijastuvat elämät sekä niiden historian ja erilaisia kulttuurien symbolisia merkityksiä. Toisaalta materiaalista kulttuuria määrittää ihmisen luovuus ja arvot: sitä luodaan ja keksitään, suunnitellaan käytännölliseksi tarpeiden tyydyttäjäksi sekä tehdään ja jaetaan ihmisten kesken. Materiaalinen

kulttuuri voidaan ymmärtää myös prosessina, jossa uudestaan ja uudestaan luodaan esineitä ja asioita, jotka muuttuvat jatkuvasti. Materiaaliseen kulttuuriin kuuluvat siis virheet, ristiriidat, irtiotto perinteistä sekä unohdetut taidot ja tarkoitusperät. (Korkiakangas ym. 2008, 8.) Yliopisto-opiskelijoiden merkitykselliset esineet ovat tällaisia Korkiakankaan kuvaamia artefakteja.

Attila Paládi-Kovács (2008) toteaa artikkelissaan ”Material Culture in Time”, että viime vuosikymmenten aikana kiinnostus esineisiin, kokoelmiin ja museoihin kulttuurientutkimuksessa on kasvanut. Tästä todisteena ovat lisääntyneet materiaalsen kulttuurin tutkimuksen julkaisut sekä esimerkiksi *Journal of Material Culture* -julkaisun perustaminen. (Paládi-Kovács 2008, 22-23.) Uskonnon aineellisuuden tutkimusta edustaa myös *Material Religion* -lehti. Gábor Wilhelm (2008) artikkelin ”Theories of Things: Everyday Objects, Material Identity and Social Practise” mukaan materiaalista kulttuuria on kansatieteen ulkopuolella tutkittu myös filosofiassa, kognitiotieteissä, sosiaali- ja kulttuuriantropologiassa, maantieteessä, arkeologiassa, taidehistoriassa ja kirjallisuustieteessä. Wilhelm jakaa materiaalsiset ja fyysiset asiat kahtia: luonnossa esiintyviin asioihin, kuten puihin tai kissoihin, ja artefakteihin, jotka ihminen on luonut. Artefakteja on lukuisia erilaisia tyyppejä työkaluista soittimiin ja huonekaluihin. (Wilhelm 2008, 209-211.) Oma tutkielmani on maagisen ajattelun, amulettien ja talismaanien tarkastelun kannalta suurelta osin uskontotieteellistä, johon liitän merkityksenannon ja maagisen ajattelun kautta myös uskontopsykologian tutkimusta. Samalla se on materiaalsen kulttuurin tutkimista, sillä yliopisto-opiskelijoiden merkitykselliset esineet ovat tuntuvasti materiaalsia ja aineesta koostuvia artefakteja.

Materiaalsilla esineillä esitetään usein myös omaa identiteettiä, niiden avulla ylläpidetään muistoja ja niihin liitetään muita merkityksiä (kts. luku 2.2). Tällaista aineellisen ja aineettoman välistä suhdetta pohtivat Kaarina Koski, Minna Opas sekä Timo J. Virtanen (2015) artikkelissaan ”Aineellinen ja aineeton”. Kulttuurien tutkimuksessa aineettomaan kuuluvat ihmisten mieli ja kulttuuri, eli heidän käsityksensä ja kokemuksensa. Nämä käsitykset ja kokemukset kuuluvat kuitenkin läheisesti yhteen aineellisuuden, eli aineen, tilan, kehollisuuden ja esineiden kanssa. (Koski ym. 2015, 103.) Aineetonta kulttuuria tarkastelen eritoten muistojen ja identiteetin näkökulmasta, sillä nämä kaksi teemaa olivat vahvasti esillä yliopisto-opiskelijoiden vastauksissa.

Esineillä on yleensä jokin käyttötarkoitus, mutta niihin voi liittyä aineettomiakin merkityksiä. Koski ym. antavat esimerkin isoäidiltä peritystä kaulimesta: se ei ole pelkästään kaulin, vaan siihen voi liittyä muistoja tai isoäidiltä periytyviä arvoja (Koski ym. 2015, 106). Kysymys siitä, miten varsinkin muistot vaikuttavat tutkittavien käsityksiin kyseisestä esineestä on keskeinen tutkielmassani. Käsittelen tarkemmin funktionaalisten esineiden, kuten tavalliseen kaulimeen vertautuvien ja muistoesineiden välisiä kytköksiä teorialuvussa 2.2 Artefaktit ja muistot.

Tamás Mohay (2008) toteaa artikkelissaan ”Material Culture and Religious Meanings”, että uskontojen ja materiaalisen kulttuurin tutkimus eivät kohdanneet pitkään aikaan. Kuului aikaa siihen, että ”spirituaalisen kulttuurin” materiaalinen puoli herätti huomiota. Nykyään on kuitenkin ilmiselvää, että uskonnollisia traditioita ja niiden aineellisia ilmenemismuotoja ei voida erottaa esineistä. Ihmiset rakentavat kirkkoja, maalaavat uskonnollisia maalauksia, pukeutuvat tiettyin tavoin tiettyinä juhlapäivinä, ja kantavat lippuja ja uskonnollisia esineitä. (Mohay 2008, 30.) Tutkielmani kuuluukin tältä osin hyvin vahvasti uskontotieteeseen, sillä onnenesineet ovat luonteva osa uskonnollista ja erityisesti kansanomaista uskonnollista kulttuuria (tästä lisää kappaleessa 2.3 Amuletit ja Talismaanit).

Ulla Piela (2011) toteaa artikkelissaan ”Esineen taika”, että materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa kiinnostus ei ole kohdistunut pelkästään esineisiin, artefakteihin tai materiaalisuuteen, vaan myös ihmisten ja esineiden välisiin suhteisiin sekä esineisiin kohdistettuihin merkityksiin, joita ne saavat erilaisissa konteksteissa ja tilanteissa. Pielan mukaan esineitä voidaan tarkastella havaitun todellisuuden tulkintoina eri toimintojen kontekstissa. Esinettä voidaan ajatella kulttuurillisen tulkintana, jossa ihmisen todellisuudesta tuottamat merkitykset, tavoitteet ja toiminta yhdistyvät eli *esineistyvät*. Pielan mukaan esineistymisessä on kuitenkin kysymys myös esineeseen liittyvän kulttuurisen olemuksen suullisesta tulkinnasta ja narratiivisesta prosessoitumisesta jonkin toiminnan kontekstissa. (Piela 2011, 110, 118— 119.)

Mikä tahansa esine voisi siis esineistyä esimerkiksi onnenkaluksi tietynlaisen toiminnan yhteydessä siihen liittyvien kulttuuristen tietojen, toimintojen ja tulkintojen seurauksena. Piela toteaa, että monet ihmiset kantavat tänäkin päivänä mukanaan onnenkaluja (kuten amuletteja ja talismaaneja, ks. luku 2.3 Amuletit ja talismaanit), joiden uskotaan tuovan onnea tai suojaavan kantajaansa monenlaiselta pahalta. (Piela 2011, 110, 118— 119.)

Tutkimukseni keskiössä on juuri vastaajien kirjallinen tulkinta omista merkityksellisistä esineistään eri toiminnan kontekstissa. Esineet ovat todellisuudesta tuotettujen merkitysten kuten muistojen ja identiteetin esineellistymiä, ja on mielenkiintoista tarkastella, miten muistot liittyvät esineen maagisiin ominaisuuksiin.

Uskontososiologian professori Gordon Lynch (2009) käsittelee subjektiivisuuden ja materiaalisuuden suhdetta elettyyn uskontoon artikkelissaan ”Object Theory: Toward an intersubjective, mediated, and dynamic theory of religion”. Jotkin uskonnolliset teot tehdään esineiden kanssa tai niihin suhteutettuna. Esineelle on tässä teoriassa kaksi erilaista merkitystä. Pyhä esine on toisaalta materiaa, mutta sillä on myös psykologinen puoli. Tähän psykologiseen puoleen Lynch hyödyntää psykoanalyttistä asioiden suhdeteoriaa. Pyhä esine on dynaaminen leikkauspiste subjektiivisille miellelyhtymille ja tunteille sekä sille psykologiselle suhteelle, joka henkilöllä on esineensä kanssa. Pyhä esine vaikuttaa ihmisen mielentilaan, tunteisiin ja ajatteluun. Subjektiivinen psykologinen ja materiaallinen maailma yhtyy siis pyhässä esineessä materiaaliseen. (Lynch 2009, 42-43.) Vaikka en sinänsä tutki uskonnollisia esineitä enkä käytä tutkielmassani maagisen ajattelun ohella muita psykologisia tai varsinkaan psykoanalyttisiä käsitteitä, on Lynchin ajatus siitä, miten esineet vaikuttavat käyttäjiinsä tutkielmalleni tärkeä näkökanta. Käsittelem tällaista merkityksenantoa tarkemmin luvussa 2.2 Merkityksenanto.

Lynchin mukaan pyhät asiat ja esineet voidaan nähdä sekä objekteina että subjekteina. Objekteina ne toimivat ollessaan käyttäjänsä tai kokijansa fokuksessa, mutta ne myös muovaavat käyttäjänsä toimintaa ja tunteita tietynlaisen subjektiivisuuden kautta. Tämä ei heijastu pelkästään niiden käytöstä, vaan myös ulkopuolisesta maailmasta. (Lynch 2010, 51.) Vaikka tutkittavieni esineet eivät jokaiselle heille ole pyhiä sanan varsinaisessa merkityksessä, nostan esille niiden vaikutusta ihmisen mielentilaan, tunteisiin ja ajatteluun. Tämä tapahtuu varsinkin muistojen ja identiteetin tarkastelussa.

2.2 Merkityksenanto

2.2.1 Muistot

Merkityksenanto ihmisen jokapäiväisessä toiminnassa on tutkielmani kannalta tärkeä teoreettinen näkökohta, koska tarkastelen osaltaan sitä, millaisia merkityksiä vastaajat

antavat tärkeille esineilleen ja millaista maagista ajattelua esineisiin liittyy. Crystal L. Park, Donald Edmondson sekä Amy Hale-Smith (2013) käsittelevät artikkelissaan ”Why Religion? Meaning as motivation” uskonnon ja merkityksenannon välistä yhteyttä. Ihmiset tarvitsevat erilaisia merkityksiä elämäänsä. Park ym. esittävät, että ihmiset tarvitsevat yhtenäisen ja hyvin toimivan merkitysjärjestelmän, jonka avulla he täyttävät tarpeitaan tai puutteitaan. Tähän monimutkaiseen, sisäiseen merkitysten järjestelmään kuuluvat muun muassa uskomukset, arvot ja tavoitteet, jotka ovat muotoutuneet kehityksellisten prosessien sekä elämäntapahtumien ja -kokemusten kautta. Tällä sisäisellä merkitystenannon järjestelmällä ihmiset järjestävät käyttäytymistään, käsitteellistävät itsensä ja suhteensa muuhun maailmaan, muistelevat menneisyyttään sekä ennakoivat tulevaisuuttaan. (Park ym. 2013, 157-158.) Aineellisina, ulkoisina, merkityksellisinä asioina tutkielmani vastaajat tarkastelevat myös esineitään tämän merkitysjärjestelmänsä kautta. Pohdin vastaajien merkitysjärjestelmiä varsinkin luvussa 5.

Tällaisella hyvin toimivalla merkitysjärjestelmällä on keskeinen osa ihmisten täyttäessä elämän aikana eteensä tulevia tarpeita ja puutteita. Näihin kuuluvat muun muassa elämän koherenttiuden luominen, epävarmuuden vähentäminen, kontrollin lisääminen sekä oman identiteetin luominen. Merkitysjärjestelmät luovat tunteen siitä, että elämän tapahtumia ja tulevaisuutta on mahdollista hallita. Park ym. esittävät myös, että uskonto ja uskonnollisuus luovat merkitysjärjestelmiä jokapäiväiseen elämään. (Park ym. 2013, 158, 161.) Tällaiseen epävarmuuden vähentämiseen ja elämänkontrollin vahvistamiseen liittyy myös maaginen ajattelu, jota käsittelen teorialuvussa 2.4. Eri merkitysjärjestelmistä tutkielmani teoreettiselle viitekehykselle tärkeimmät ovat muistot ja ihmisten identiteetit, joilla on merkittävä rooli myös materiaalisen kulttuurin esittäytymisessä ihmisen jokapäiväisessä elämässä (kts. luku 2.1).

Alan Radley (1990) toteaa esseessään ”Artefacts, Memory and a Sense of the Past”, että vaikka psykologit tunnistavat tiettyjen esineiden olevan henkilökohtaisesti tärkeitä ihmisille, materiaalisen maailman tutkimus on ollut vain marginaalisesti osana muistin tutkimusta. Uudempi muistintutkimus on tarkastellut kuitenkin myös sitä, miten muisti näyttääytyy diskurssina ihmisten välisessä keskustelussa. Radley myöntää, että tämäkään näkökulma ei ole ottanut huomioon muistamista materiaalisen maailman näkökulmasta, vaan se on keskittynyt kieleen ja diskursseihin. Radley pohtii esseessään esineillä muistamista. (Radley 1990, 47, 57.)

Radleyn mukaan artefaktit ovat keskeisessä osassa kulttuurista ja henkilökohtaista muistamista. Muistilla on myös sosiaalinen aspekti: ihmiset muistavat yhdessä ja puhuvat muistoistaan ja menneisyyden tapahtumista toistensa kanssa. Toisaalta artefaktit ovat suhteellisen pysyviä ja voivat usein elää kauemmin kuin tekijänsä. Tämä johtaa siihen, että usein niiden merkitys ja niihin liitettävät muistot muuttuvat ajan saatossa. (Radley 1990, 58.) Tämäkin on tutkielmani kannalta mielenkiintoista, sillä joihinkin aineistoni esineisiin voidaan liittää uudenlaisia merkityksiä, joita niissä ei ennen ollut.

Radley esittää, että se, mitä ja miten me muistamme, materialisoituu kategorisoiduissa esineissä. Tämä luo esineille yksilöllisen merkityksen. Useat esineet ovat kytköksissä muistiin. Esineillä luodaan linkkejä menneisyyteen, mikä ylläpitää identiteettiä. (Radley 1990, 47.) Hyödynnän tätä näkökulmaa analyysini ohjaajana sekä tulkinnan välineenä.

Koska esineet ovat usein materiaalisuudessaan pysyviä, ne kestävät ihmisten mukana läpi eri elämänvaiheiden. Tällöin ne voivat herättää uudestaan menneisyyden kontekstit, joissa ne olivat mukana. Kuolleen sukulaiselle kuulunut tai lahjana saatu esine tuottavat erityisen kontekstin, joka tekee esineestä merkityksellisen ja muistettavan. Muistoja luodaan myös ihmisiltä ihmisille joko esineen vaihtokaupan tai sen muokkaamisen kautta. Esimerkiksi lahjalla voidaan pyrkiä antamaan saajalle tietty kuva sen antajasta. Tämä ei kuitenkaan aina tuota haluttua tulosta. (Radley 1990, 55.)

Tutkielmalleni tärkeä näkemys onkin Radleyn esitys siitä, että esineisiin liittyvät muistot ovat sekoitus tarkoituksellisia tekoja sekä sattumanvaraisia tilanteita (Radley 1990, 55). Tarkastelen osana analyysiäni sitä, miten yliopisto-opiskelijoiden esineistä on tullut merkityksellisiä, miten niiden muistot ovat muovautuneet ja millainen vuorovaikutus muistoilla on onnenesineiden luomaan onneen tai suojaan.

Radley jaottelee artefaktit kahteen kategoriaan: muistoesineisiin ja historiallisessa mielessä kiinnostaviin esineisiin sekä pelkästään funktionaalisiin, käytännöllisiin esineisiin. Muistoesineet ovat esineitä, joihin liitetään erityistä kiinnostusta ja muistoja. Myös funktionaalinen käyttöesine voi muuttua muistoesineeksi vahingossa tai tarkoituksella, ja tällöin esineeseen liittyy muistoja tai sitä käytetään itsetarkastelun apuna. (Radley 1990, 58.)

Radleyn erottelussa funktionaalilla esineellä, kuten ruuvimeisselillä, on selkeä käyttötarkoitus. Käyttäessään funktionaalista esinettä henkilön ei tarvitse reflektoida asiaa. Funktionaalilla esineellä on siis välinearvo, mutta eilispäivän käytännön artefakti voi huomenna olla historiallinen esine. Tämä tapahtuu joko vahingossa (vanhan, hukatun kynän löytyminen) tai tarkoituksellisesti esimerkiksi silloin, kun toinen henkilö pyytää tiettyä esinettä museoon. Tällöin siitä tulee historiallinen esine. Esineet voivat paikkansa muutoksella myös muuttua kategorisesti ihmisten mielessä. (Radley 1990, 56–58.)

Radleyn teoria ei istu täydellisesti tutkielmaani. Amuleteissa ja talismaaneissa ja muissa merkityksellisissä esineissä on sekä funktionaalisten että muistoesineiden piirteitä. Onnenesineillä voi olla selkeä käyttötarkoitus: kuten luvuista 2.3 ja 4.2 käy ilmi, niitä voidaan hyödyntää yllättävän tai ahdistavan tilanteen (esimerkiksi lentomatkan) aikana tuomaan onnea tai suojaa ja maagisen ajattelun syy-seuraussuhteen hämärtyessä asiaa ei välttämättä reflektoida. Samaan aikaan onnenesineissä voi olla muistoesineiden tapaan aineettomia merkityksiä. Tätä käsittelem varsinkin luvussa 5.1. Selvät funktionaaliset esineet eivät ole tutkimuskohteeni, vaan onnenesineiden ohella minua kiinnostaa juuri aineellisiin esineisiin liitetyt aineettomat merkitykset, kuten muistot, identiteetin luominen sekä henkilön oman kokemusmaailman näyttäytyminen esineen kautta. Koska Radleyn mukaan pelkästään funktionaalisiin esineisiin harvoin liitetään tällaisia muita arvoja, ovat muistoesineet tutkielmani keskiössä.

Elizabeth Hallam ja Jenny Hockey käsittelevät kuolemaan liittyviä muistoja ja materiaalista kulttuuria kirjassaan *Death, Memory and Material Culture* (2001). Heidän mukaansa muistoesineet, -tilaisuudet, sanat ja artefaktit voidaan ymmärtää ulkoisina kulttuurillisina muotoina, joiden tarkoitus on ylläpitää sellaisia ajatuksia ja kuvia (engl. *images*), jotka käsitetään henkilöiden sisäisiksi tiloiksi. Suhteet näiden kahden sisäisen ja ulkoisen kentän välillä ovat muuttuvia sekä ajan myötä että eri kulttuurien kohdatessa. Käsitteet muistamiseen liittyvistä käytännöistä ovat usein äärimmäisen muovautuvia ja herkkiä laajojen yhteiskunnallisten ja sosiaalisten suuntauksien muuttumiselle. (Hallam & Hockey 2001, 4.)

Kuolemaan liittyviä muistoja voidaan löytää niin julkisista tiloista, kuten kirkoista, kansallismuseoista ja valtion rakennuksissa, kuin yksityisistä alueista, kuten kodeista (Hallam & Hockey 2001, 7). Joskus esineet myös muuttavat tilassaan paikkaa kulttuurisesta tai ajallisesta näkökulmasta: tällainen esineiden paikallinen ja ajallinen

muutos saa ne tarkoittamaan uusia ja erilaisia asioita. Hallam ja Hockey antavat esimerkin surukorusta, jolla oli kantajalleen yksityinen merkitys muistelun ja tunteiden kannalta. Hänen kuollessaan se voi siirtyä esimerkiksi museoon, jossa se on todisteena menneisyyden sururitualeista. Täten esineet, jotka olivat ennen osa yksityisen muistin kenttää, voivat myöhemmin muuttua julkisen kentän ja kansallisen kulttuuriperinnön edustajiksi. (Hallam & Hockey 2001, 7-8.)

Toisaalta esineet, joilla ennen oli sosiaalista relevanssia, voivat muuttua mitättömiksi tai jopa vaarallisiksi ajan ja yhteiskunnallisten käsitysten muuttuessa. Ne voivat myös kokea omanlaisensa ”kuoleman” silloin, kun niiden käyttäjä varastoi tai heittää ne pois. Varsinkin varastoidessa ne voidaan kuitenkin aktivoida uudelleen. (Hallam & Hockey 2001, 7-8.) Hallamin ja Hockeyyn käsitys esineistä kuolleiden muistamisen välineenä auttaa tarkastelemaan yliopisto-opiskelijoiden tärkeiden esineiden merkityksenantoa ja niihin liitettyjä muistoja. Esittelen sekä pohdin muun muassa isovanhemmilta perittyjä esineitä luvuissa 4. ja 5.

Park ym. johdattavat analyysini tarkastelemaan esineiden kuvauksissa ilmeneviä merkityksiä. Erilaisista merkityksenannoista keskeisimmiksi nousivat muistot ja identiteetti (jota käsitelen vielä omassa luvussaan 2.2.2) sekä erilaiset käsitykset onnesta, suojasta ja ahdistuksen lievittämisestä. Muistojen kannalta tärkeimmäksi teoreettiseksi näkökulmaksi valitsin Radleyn (1990) sekä Hallamin & Hockeyyn (2001) kuvaukset esineiden ja muistojen suhteesta. Koska esineiden kuvauksissa ilmeni runsaasti erilaisia niihin liitettyjä muistoja, toimii Radleyn kuvaama artefaktien jaottelu muisto- ja funktionaalisiin esineisiin analyysiäni ohjaavana työkaluna. Hallamin ja Hockeyyn kuolemanäkökulma on perittyjen esineiden kohdalla tärkeässä osassa. Tätä käsitelen tarkemmin luvussa 5.3.

Muistot ja identiteetti ovat usein kytköksissä toisiinsa. Seuraavassa luvussa esitellen identiteetin käsitettä yleisesti, sen historiaa sekä Kingin (2010) ajatuksia identiteetin, muistojen ja materiaalisen kulttuurin välisistä kytköksistä.

2.2.2 Identiteetti

Muistojen ohella ihmisille tärkeä merkityksenannon järjestelmä on identiteetti. Sen tarkastelu yliopisto-opiskelijoiden esineiden kuvauksissa on keskeisessä osassa tutkimuk-

seni analyysiä ja tulkintaa. Esseessään ”Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena” Päivi Fadjukoff (2009) käsittelee identiteettiä. Hänen mukaansa se rakennetaan siten, että ihminen muodostaa identiteettinsä omasta yksilöllisyydestään, arvoistaan sekä elämänsä päämääristä. Lähiyhteisö ja yhteiskunta laajemmin asettavat kuitenkin rajoja identiteetin rakentumiselle, ja se rakentuu siis yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessina. Fadjukoffin mukaan tämän hetken länsimaisessa yhteiskunnassa korostetaan yksilöllisyyttä ja omia valintoja, samalla kun vanhat sosiaaliset systeemit ovat organisoitumassa uudelleen. Tästä johtuen identiteetin pohtimisesta on tullut tärkeä tehtävä. Rakenteena identiteetti määrittää, mitkä kokemukset ovat ihmiselle tärkeitä ja miten kokemuksia käsitellään. (Fadjukoff 2009, 179-180.) Täten identiteetti on tärkeässä osassa myös merkityksellisiä esineitä tarkastellessani, varsinkin, kun yliopisto-opiskelijat nostavat itse esille identiteetin käsitteenä kuvaillessaan esineitään.

Tarkastelen identiteetin käsitteen historiaa Stuart Hallin (1999) teoksen *Identiteetti* kautta. Hän erottelee kolme erilaista, yksinkertaistettua käsitystä identiteetistä: valistuksen, sosiologisen sekä postmodernin subjektin. Valistuksen ajan subjekti perustui Hallin mukaan ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihmiset ovat täysin yhtenäisiä yksilöitä, jotka omaavat järjen, tietoisuuden sekä toimintakyvyn. Ihmisen ydin eli identiteetti, pysyisi syntymästä saakka olemukseltaan samanlaisena. Identiteetti olisi valistuksen subjektin kautta tarkasteltuna siis pysyvä ja jatkuva koko ihmisen elämän ajan. (Hall 1999, 21, 23.) Sosiologinen käsitys ottaa huomioon myös ihmisen ympäristön, ja sen mukaan ihmisen identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta. Käsityksen mukaan ihmisen ”sisäinen ydin” ei ole itsenäinen, vaan se kehittyi suhteessa muihin, merkityksellisiin ihmisiin. Nämä ”merkitykselliset toiset” vaikuttavat ihmisen käsityksiin arvoista ja symboleista. (Hall 1999, 21-22.)

Hallin mukaan subjektien ja sosiaalisten maailmojen ollessa nykyaikana liikkeessä on ihmisten subjekteista tullut pirstaloituneempia. Subjekti ei koostu enää yhdestä koetusta identiteetistä, vaan useasta. Hall esittää, että nämä identiteetit voivat olla ristiriidassa keskenään. Nykyajan moniulotteisista identiteeteistä johtuen Hallin mukaan on olemassa postmoderni subjekti: tekijä, jolla ei ole selkeää tai pysyvää identiteettiä. Tällainen identiteetti liikkuu suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja se hyödyntää eri identiteettejä eri tilanteissa ja eri aikoina. Hallin mukaan postmodernin subjektin sisällä on useita eri identiteettejä, joiden subjektin identifikaatio muuttuu jatkuvasti. Täysin yhtenäistä, lopullista identiteettiä ei ole olemassa. (Hall 1999, 22-23.) Länsimaisen identiteetin ja maagisen

ajattelun välistä suhdetta käsittelen tarkemmin vielä luvussa 2.4. Hallin historiallista näkemystä identiteetistä en suoranaisesti hyödynnä analyysissä, mutta se antaa käsityksen niistä eri näkökulmista, joiden kautta ihmisen identiteettiä on viime vuosisatoina tarkasteltu.

Merkitykselliset esineet ja materiaallinen kulttuuri yleisesti ovat osa ihmisen tapaa ilmaista itseään. E. Frances King toteaa kirjassaan *Material Religion and Popular Culture* (2010), että ihminen ilmaisee identiteettinsä, kytköksensä maailmaan ja ulkoisen olemuksensa aineellisten asioiden kautta. Kuitenkin varsinkin sosiologiassa nämä valinnat sivuutetaan. Sama näkyy myös uskonnollisten kuvien ja artefaktien uskonnollisia ja esteettisiä merkityksiä tarkasteltaessa: Lukuisat ihmiset käyttävät koruja, tunnuksia, mitaleja ja tatuointeja näyttääkseen, keitä ja millaisia he ovat, mutta Kingin mukaan uskonnollisten esineiden tapaa motivoida, liikuttaa ja innoittaa on tutkittu vähäisesti. (King 2010, 1.)

Muistot (kts. lisää 2.2.1) ovat osa identiteettiä, ja King antaa tästä esimerkin kahden eri lähtökohdista tulevan, ristiä kantavan miehen kautta. Benin sormuksessa on ristitunnus, Martinilla on risti kaulassaan. Vaikka miesten lähtökohdat ovat erilaiset, molemmat kertovat ristien liittyvän heidän perhetaustaansa ja lapsuuden uskomuksiin. He ovat kiintyneet risteihinsä, joihin he liittävät intiimiyttä, muistoja ja yhteenkuuluvuutta. Ristit yhdistävät kantajansa nykytilanteen heidän taustoihinsa, yhteisöön ja kulttuuriin. Ne ovat kouriintuntuvia muistutuksia perheestä, kodista ja uskomuksista. (King 2010, 7–8.) Mitalit, amuletit, tunnuksiset, ristit ja rannekorut ovat osa näkyvää kulttuuria. Materiaalista esinettä koskettaessa henkilön ja esineen välille syntyy läheinen suhde. (King 2010, 63.) Radley (1990) on Kingin kanssa yhtä mieltä siitä, että esineet ja muisti ovat kytköksissä. Esineiden avulla muistellaan menneisyyttä, ja tämä ylläpitää Radleyn mukaan identiteettiä. Historian ja perhetaustan liittäminen itselle merkityksellisiin esineisiin näkyy myös tutkielmani aineistossa varsinkin identiteettien ja muistojen kuvauksissa.

Merkityksellisten esineiden käyttötavan selvittäminen on osa tutkimustehtävääni. Vaikka aineistostani ei välttämättä nouse esille selviä uskonnollisia piirteitä, King toteaa, että elävää uskonnollisuutta voi tutkia juurikin niistä käyttötavoista, joita erilaisiin esineisiin kohdistetaan jokapäiväisessä elämässä. Näitä esineitä ei ole välttämättä luotu olemaan affektiivisia, narratiivisia tai edes taiteellisia, vaan pienet ja ensinäkemältä mitättömät esineet voivat olla aivan yhtä suuria osoituksia eletystä uskonnosta kuin kauniit patsaat tai maalaukset. Esineen fyysisyys tuo sille lisää intimitteettiä. Esineen, kuten rukouskirjan,

pito käsissä stimuloi muistoja ja tarinoita. Esineitä ei pelkästään nähdä, vaan niitä myös kosketetaan. Kosketettaessa ne voivat stimuloida muistoja ja tarinoita, joten tavallaan myös ne koskettavat ihmistä. (King 2010, 36-39.) Tutkimukseni kohdistuukin osittain maallisiksi itsensä ymmärtävien ihmisten esineisiin, uskontotieteen ja materiaalisen kulttuurin näkökulmasta. Äskeisten kahden lukujen ollessa materiaalisen kulttuurin tutkimuksen näkökulmaa, seuraavat luvut 2.3 ja 2.4 ovat osa tutkielmani uskontotieteellistä viitekehystä.

2.3 Amuletit ja talismaanit

Kysyin vastaajilta, auttaako merkityksellinen esine heitä heidän suorituksissaan tai tuoko se onnea tai suojaa. Onnen ja suojan tuottavuus liittyy teoreettisesta näkökulmasta eritoten onnenesineisiin, mutta myös osittain maagiseen ajatteluun (kts. luku 2.4). Tässä alaluvussa käsitelen onnenesineitä muun muassa Theodor Gasterin (2005), Don C. Skemerin (2006) sekä Terhi Utraisen (2018) artikkelien kautta. Suomessa amuletteja ja talismaaneja ovat käsitelleet muun muassa Utriainen (2018), Virtanen (1990) sekä Turunen (2002). Suomalaisesta tutkimuksesta hyödynnän pääosin Utraisen esittämiä määritelmiä kansainvälisen tutkimuksen ohella.

Onnenesineisiin luen amuletit ja talismaanit. Myös onnenkalut (engl. *charm*) sekä fetissit voidaan katsoa olevan onnea tai suojaa tuottavia esineitä, mutta olen rajannut ne tutkielmani ulkopuolelle³. Tarkastelen ensin Theodor Gasterin (2005) ja muiden tutkijoiden esittämää historiallista kontekstia amuleteille ja talismaaneille lyhyesti antiikista nykyhetkeen. Tämän jälkeen syvennyn tarkemmin amulettien ja talismaanien käsitteisiin, tarkastelen niiden erityispiirteitä sekä eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia Utraisen (2018) ja muiden tutkijoiden näkökulmista. Lopuksi esittelen vielä Virtasen tutkimusta, jonka havainnot opiskelijoiden onnenesineistä ovat merkittävässä osassa tutkimukseni lähtökohtia.

Theodor Gaster (2005) esittelee esseessään ”Amulets and Talismans” onnenesineiden

³ Fetissit ovat esineinä samankaltaisia kuin amuletit ja talismaanit. Fetissi-käsite on kuitenkin perjoratiivinen enkä tästä syystä käytä sitä tutkielmani viitekehyksessä. Fetissin käsitettä parempia ovat amuletti ja talismaani, sillä vaikka nekin voivat viitata ”taikauskoon”, niiden historiallinen konteksti on huomattavasti vaarattomampi teoreettisena työkaluna. Käsitelen taikauskkoa luvussa 2.4.1 Magiaan suhtautuminen.

erityispiirteitä. Gasterin mukaan amuletti on esine, jota kannetaan mukana tai pidetään tietyissä paikoissa esimerkiksi kotona tai työpaikalla. Sen tarkoituksena on auttaa käyttäjäänsä välttämään epäonnea, tauteja tai pahuutta. Talismaani ei välttämättä eroa amuletista ulkonäöltään, mutta sen käyttötarkoitus on hieman erilainen. Talismaanin avulla pyritään tuottamaan onnea ja suotuisia tapahtumia. (Gaster 2005, 298.) Hyödynnän tätä määritelmää analyysissäni⁴.

Amuletteja ja talismaaneja on käytetty esihistoriallisista ajoista lähtien. Niitä ovat olleet muun muassa posliinikotilot, nuolenpääät ja hienot kivet, joita laitettiin kuolleiden mukaan hautoihin suojaamaan heitä tuonpuoleisessa maailmassa. Amulettien kaltaisia piirteitä esiintyi myös kallioon maalatuissa silmissä, joiden tarkoituksena oli tietävästi estää pahansuopien demonien paha silmä. Vanhimmat suoranaiset amuletit ovat Egyptistä jopa 6000 vuoden takaa. Ne olivat yleisesti pieniä patsaita tai kuvia, jotka tehtiin esimerkiksi maasälvästä, laavakivestä tai fajanssista. Näitä asetettiin mummioiden ruumiinosien päälle tiettyjen sääntöjen mukaisesti. (Gaster 2005, 299.)

Antiikissa amulettien eli kuvien tai kirjoituksien varustettujen onnea tuovien tai pahaa torjuvien esineiden valmistukseen käytettiin papyrusta, pergamenttia, maljan- tai kulhonpalasia, erilaisia metallisia levyjä, jalokiviä tai erilaisia koruja. Niiden tarkoitus oli torjua pahaa tai auttaa tulevaisuudessa. Nils Hallvard Korsvoll (2016) käsittelee amuletteja ja Raamattua artikkelissaan ”Raamatun teksti myöhäisantiikin amuleteissa”. Hänen mukaansa Raamatun kirjoituksia on käytetty amuleteissa siitä lähtien, kun amuletit omakuttiin juutalaisessa ja kristillisessä perinteessä. Varhaisin tällainen amuletti on kahdelle hopealevyille kaiverrettu Herran Siunaus. (Hallvard Korsvoll 2016, 265-266.)

Don C. Skemer (2006) käsittelee teoksessaan *Binding Words: Textual Amulets in the Middle Ages* keskiajan tekstiamuletteja, mutta myös amuletteja, talismaaneja ja muita onnesineitä yleisesti. Historiallisesti amulettien uskottiin suojelevan kantajaansa, jos ne oli asetettu kaulalle korun tavoin tai muualle kehoon. Ne suojelivat muun muassa tunnettuja tai tiedostamattomia vihollisia vastaan. Näihin vihollisiin kuuluivat esimerkiksi pahat henget sekä demonit. Amulettien uskottiin tuovan myös onnea kantajalleen, joskus jopa toisen ihmisen onnea viemällä. (Skemer 2006, 6-7.)

⁴ Osalla tutkijoista on eriäviä mielipiteitä Gasterin määritelmän kanssa. Tarkastelen niitä myöhemmin tässä luvussa ja pohdin käsitteiden jaottelun ongelmallisuutta luvussa 5.

Skemerin mukaan englannin sana *amulet* tulee arabian kielen sanasta *hamalet*, joka hänen mukaansa tarkoittaa sellaista esinettä, jonka tarkoituksena on suojata kantajaansa erilaisilta ongelmilta. Sitä pidetään yleisesti varsinkin kaulassa. Plinius vanhempi kuvasi amuletin esineenä, jota pidettiin juurikin lähellä kehoa, ja sen tarkoituksena oli saada suojelevaa, henkiä poismanaavaa tai terapeutista tukea. Latinan *amuletum* sanan käyttö väheni keskiajalla, mutta se otettiin uudelleen käyttöön myöhäisellä 1500-luvulla, kun renessanssin aikaiset kirjoittajat käyttivät sitä kuvaamaan noituutta ja magiaa. Tällöin amuletit kuvattiin usein tekstiamuletteina, joita kannettiin mukana. Amuletti-sanan käyttö yleistyi 1600-luvulla. 1617 sillä tarkoitettiin suojelusta taudeilta ja kuolemalta, kuten rutolta ja pahoilta hengiltä. Niillä suojauduttiin myös kodeissa, näkyviä ja näkymättömiä vihollisia vastaan. (Skemer 2006, 6-7.)

Talismaani, jota joskus käytetään synonyyminä amuletille, pohjautuu kreikan sanaan *telesma*, uskonnollinen riitti tai seremonia. 1600-luvulta talismaanilla on tarkoitettu länsimaissa astrologisia merkkejä ja figuureja. Keskiajalla talismaanit kaiverrettiin tai piirrettiin koruihin, pieniin metallilaitoihin, arvokkaisiin kiviin sekä keramiikkaan ja muihin esineisiin. Talismaanien maaginen tehokkuus perustui planeettojen ja muiden taivaankappaleiden kuville, eläinradan merkeille, tähtikuvioille sekä muille voimakkaille kuville. Nämä siis erottivat talismaanit amuleteista. Talismaaneja tekivät taikurit (engl. *magicians*) tietyistä materiaaleista suotuisten taivaankappaleiden alla. Talismaanien tekijät saattoivat myös vedota ei-kristillisiin enkeleihin ja henkiin. (Skemer 2006, 7-9.)

Skemer esittää, että uudempi kategorisointi jakaa amuletit suojaaviksi ja talismaanit onnea tuoviksi esineiksi (Skemer 2006, 9). Koska yliopisto-opiskelijoiden esineissä ei esiintynyt esimerkiksi astrologian tuntemuksen avulla ja rituaaleilla voimistettuja talismaaneja, en tee analyttistä jaotteluani amulettien ja talismaanien luomistapojen mukaan, vaan hyödynnän analyysini tukena suojan ja onnen välistä erottelua, johon myös Gaster (2005) viittaa.

Skemerin mukaan epätarkka terminologia on haitannut varsinkin tekstiamulettien tutkimusta. Termien huolimaton käyttö voi hänen mukaansa johtua siitä kestävämmästä hyväksymisestä, että magia ja uskonto olisivat toisistaan irrallisia kategorioita. Tätä käsitystä moderni tutkimus on pyrkinyt poistamaan. Vaikka kaikkia moderneja semanttisia

erimielisyyksiä terminologiasta ei voida ratkaista, on hyödyllistä tarkastella amulettien, talismaanien ja onnenkalujen määritelmiä. Amulettia, talismaania sekä onnenkalua (engl. *charm*) on kaikkia käytetty selittämään maagista ajattelua sekä maagista voimaa tietyissä esineissä, resepteissä tai ääneen lausutuissa taioissa. Näillä esineillä ja onnenkalujen tapauksessa taioilla on pyritty vaikuttamaan luonnollisiin tapahtumiin, minkä on nähty ylittävän uskonnollisen omistautumisen ja tieteellisen varmuuden. Tästä syystä uudempi tutkimus on yrittänyt varoa sellaista näkökantaa, jossa magia ja uskonto ovat toisensa poisulkevia kategorioita. (Skemer 2006, 6.) Tämä on yksi tärkeä näkökanta tutkielmassani: toisin kuin historiassa ja nykyään usein ajatellaan, maaginen ajattelu ei ole virheellistä ajattelua. Se on osa arkiuskomusten kenttää, jota esiintyy muun muassa esineiden käytön yhteydessä. Maagista ajattelua käsittelemän lisää luvussa 2.4 Maaginen ajattelu, onni ja suojelelus.

Ari Turunen (2002) käsittelee populaarissa tietokirjassaan *Hyvän ja Pahan merkit, eli, Taikauskoisten tapojen tarina* ohimenneen esimodernin Suomen amuletteja ja talismaaneja. Hänen mukaansa erilaiset eläimet ovat olleet keskeisessä osassa pitkään. Lintu on muun muassa symboloinut terveyttä ja menestystä, leijona ja karhu voimaa. 1000-luvulta lähtien Suomessa on käytetty kaularistejä, ja jo tätä ennen muun muassa pronssisia, spiraalinmuotoisia sormuksia. Nykyaikaiset Kalevala-korut taas ovat Turusen mukaan usein Hannun vaakunan muodossa: naiset kantoivat kyseistä vaakunaa puvuissaan onnea tuottavan amuletin tavoin. Tällöin Hannun vaakuna on suojelellut kantajansa sielua. (Turunen 2002, 121.)

Gasterin (2005) mukaan amuletteja ja talismaaneja esiintyy kuitenkin myös nykyään ja ne voivat olla seuraavan kaltaisia tai niillä voi olla seuraavia piirteitä:

- 1) Outo muoto
- 2) Harvinainen esine
- 3) Lääkekäytössä olevat yrtit tai kukat
- 4) Eläimenosa, joka kuvastaa jotain sen ominaista piirrettä
- 5) Pyhän tai kunnioitetun henkilön esine tai esineen pala
- 6) Jumalien ja jumalatarten symbolit

7) Tavallinen esine, johon on luotu erityinen merkitys

8) Eksoottinen esine

(Gaster 2005, 298.)

Amuletit ja talismaanit, joita kannetaan mukana, ovat usein koruja: rintaneuloja, medaljonkeja, sormuksia ja riipuksia. Niitä ei myöskään haluta näyttää muille ihmisille, vaan ne piilotetaan vaatteiden alle, taskuun tai reppuun. (Gaster 2005, 298.)

Monessa uskontokulttuurissa kirjoitetut amuletit ovat kaikkein yleisimpiä. Esimerkiksi muslimit kantavat usein pientä rasiaa, jonka sisällä on pätkiä Koraanista. Koptikristityillä on kuvia Pyhästä Yrjöstä ja etiopialaisilla kääröjä, jotka esittävät Mariaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei myös koristeellisia amuletteja käytettäisi: kristityt kantavat usein kaulassaan pientä ristiä tai krusifiksia. (Gaster 2005, 300.) Tutkimukselleni kiinnostavaa onkin tarkastella, millaisia amuletin tai talismaanin kaltaisia esineitä yliopisto-opiskelijoilla on.

Koska tärkeille esineille luodaan myös merkityksiä (kts. luku 2.2), tarkastelen varsinkin luvussa 5 onnenesineiden yhteyttä muistojen ja identiteetin välillä. Lyhyt esimerkki mahdollisesta kytköksestä muistojen ja onnen- ja suojanesineiden välillä on Leea Virtasen (1990) kirjassa *Onni yksillä: Kansanperinnettä ennen ja nyt*. Yksi Virtasen haastattelemissa naisopiskelijoista totesi pitävänsä korua sen takia, että sai sen äidiltään, mutta myös siksi, että hän ajatteli sen suojelevan häntä. (Virtanen 1990, 170.) Tarkastelen tällaisia muistojen, lähipiirin ja onnen sekä suoiantunteen yhteyksiä sekä analyysi- että tulkintaluvuissa.

Terhi Utriainen (2018) käsittelee amuletteja ja talismaaneja artikkelissaan ”Enkelitalismaani vai rukouskoru: mitä kätkeytyy pieneen arkiseen onnenesineeseen?”. Utraisen mukaan uskonnot nähdään usein oppi- tai uskomusjärjestelminä, eikä niinkään selkeänä toimintana tai materiaalisina esineinä ja asioina. Käytännölliset ja materiaaliset uskonnollisuuden puolet ovat kuitenkin alkaneet kiinnostaa tutkijoita entistä enemmän. Uskontoa harjoitetaan usein sekä esineiden että oman kehon kautta. (Utriainen 2018, 212-213.) Tutkin juuri tätä elettyä ja arjen uskontoa

materiaalisten esineiden ja niiden käytön perspektiivistä.

Utriainen esittää muutaman tavan jaotella amuletit ja talismaanit toisistaan. *Amuletti* tulee latinan kielestä ja tarkoittaa suojaesinettä. Talismaani on taasen onnenkalu: ”esine, jonka uskotaan tuovan onnea tai varjelevan pahalta”. Utriaisien mukaan tällä määritelmällä amuletin toiminta olisi hieman suppeampaa verrattuna talismaaniin. Toisaalta ne voidaan erottaa teko- ja pyhitystavan mukaisesti siten, että amuletti suojelee automaattisesti ja talismaani tarvitsee toimiakseen rituaalin. Itse hyödynnän analyysissäni yhtä Utriaisien esittämää ja joidenkin tutkijoiden kannattamaa näkemystä siitä, että amuletti suojelee ja talismaani tuottaa hyvää. (Utriainen 2018, 214.) Käytän tätä jaottelua myös siksi, että kyselyssäni kysymys 10⁵ jakoi suojan ja onnen erikseen. Tämän kysymyksen ongelmallisuutta käsittelemän myöhemmin lisää.

Utriainen esittää, että amuletista on tullut tavallaan kattokäsite onnenesineille, sillä niistä tehtyä tutkimusta on enemmän ja käytännössä amulettitutkimuksessa käsitellään samalla myös talismaaneja. Käytännön käsitteinä ne ovat siis merkitykseltään lähekkäisiä ja päällekkäisiä. (Utriainen 2018, 214.) Tämä osoittautui ongelmalliseksi myös omassa tutkimuksessani jakaessani amuletit ja talismaanit eri kategorioihin. Pohdin tätä ongelmaa vielä tarkemmin luvussa 5.1.

Utriainen esittää, että amuletit ja talismaanit nähdään usein uskonnonharjoituksena, joka ei ole uskonnollisesti oikeaoppista tai rationaalisesti oikeaa. Amuletit ja talismaanit nähdään herkästi osoituksena lapsellisuudesta, hyväuskoisuudesta, tai alkukantaisesta ajattelusta. Tällä on haluttu tehdä modernissa kulttuurissa erottelua ”rationaalisen järkiolennon” ja voimaesineitä käyttävien ”primitiivien” välillä. (Utriainen 2018, 216-217.) Käsittelemän tätä erottelua ja toiseuttamista vielä alaluvussa 2.4.1 Magiaan suhtautuminen.

Epävarmuus ja yllättävät tilanteet ovat osa jokaisen elämää, ja erilaisilla merkityksenannoilla voidaan saada kontrolli tällaisiin tilanteisiin. Virtanen (1990) esittää, että amuletteja on käytetty esihistoriallisilta ajoilta saakka suojelemaan kantajaansa

⁵ ”Tunnetko itsesi onnekaaksi tai suojatuksi esineen läsnä ollessa? Auttaako esine elämäsi tai suorituksiasi?”

(Virtanen 1990, 170-171). Täten hänen määritelmänsä eroaa omasta tutkimuksestani. Virtasen antamat esimerkit ovat kuitenkin hyvää vertailupohjaa omalle aineistolleni.

Virtanen toteaa, että tenteissä ja erilaisissa urheilukisoissa opiskelijoilla ja urheilijoilla on usein mukanaan erilaisia esineitä, joiden tarkoituksena on lisätä onnea. Tällaiset onnea lisäävät esineet ovat amuletteja, jotka ovat usein tavalliselta näyttäviä koruja eli sormuksia, riipuksia tai kaulaketjuja. Koska koru on lähtökohtaisesti koriste-esine, käyttäjän voi olla vaikea havaita sen maagista merkitystä, kunnes siitä kysytään. Virtasen mukaan epävarmoina hetkinä amuletin merkitys näyttää voimistuvan: esimerkiksi sotilasryhmän väitettiin etsivän rintamaolosuhteissa kadonnutta, onnea tuottavaa kultasormusta, jonka tarkoitus oli rauhoittaa ahdistava sotatilanne. (Virtanen 1990, 170.)

Virtasen mukaan amuletti tuo kantajalleen tunteen merkillisestä, hämärästä voimasta. (Virtanen 1990, 170). Jos esine, kuten Virtasen esimerkkinä 27-vuotiaan ATK-suunnittelijan lyijytäteknä, ei ole mukana, on se haettava. Esine tuo varmuutta. Sen käyttö johtuu epämääräisestä tulevaisuuden ahdistuksesta, ja omaa voimallisuuden tunnetta halutaan vahvistaa konkreettisesti. (Virtanen 1990, 170–171.)

Virtanen käsittelee myös muistojen ja amuletin yhteyttä. Hänen mukaansa aikuiset voivat kantaa mukanaan esinettä, joka on osoitus itselle läheisen henkilön lämmöstä. Virtanen esittää, että tällainen esine tuottaa turvallista läheisyyden tuntua. (Virtanen 1990, 171.) Tämä on tärkeä näkökulma tutkimukselleni ja tarkastelen sitä sekä analyysi- että tulkintaluvuissa.

Radley (1990), Skemer (2006) ja Virtanen (1990) ovat yhtä mieltä siitä, että tavallinen esine voi muuttua merkitykselliseksi esineeksi tai amuletiksi esimerkiksi sattuman kautta. Toisaalta myös esineen historia voi tehdä siitä amuletin, samalla tavalla kuin esineen historia voi muuttaa esimerkiksi funktionaalisen esineen historialliseksi tai muistoesineeksi. Amuletti voi syntyä monilla erilaisilla tavoilla. Virtasen (1990) mukaan se voidaan keksiä sattumalta, siihen voi kuulua joku historia tai se voi olla juurikin amuletiksi tehty. Sattumasta on Virtasen mukaan kyse silloin, kun vaikeassa tilanteessa tapahtunut onnistuminen on tulkittu johtuneeksi tietystä esineestä. (Virtanen 1990, 171.)

Tällaisia esineitä esiintyi muutamia myös omassa aineistossani. Käsittelen niitä luvussa 4.2.

Teoreettiselle viitekehyselleni tärkeimmät amuletti- ja talismaanitutkimuksen määrittelymistä ovat Gasterin (2005), Utraisen (2018) ja Skemerin (2006) näkökannat. Kaikki tuovat esille amulettien ja talismaanien päällekkäisyyden. Edellä mainittuja tutkijoita mukaillen jaottelen analyysissä amuletit suojaaviksi ja talismaanit onnea tuoviksi esineiksi samalla pitäen mielessä, että nämä termit ovat päällekkäisiä vastaajien käyttäminä, kuten analyysiosiossa tulee ilmi. Fetissejä ja loitsuja en käytä tutkielmani viitekehysenä.

Myös Virtasen antamat määritelmät amuleteista ja talismaaneista ovat samansuuntaisia kuin muiden esittelemieni tutkijoiden, mutta hänen tutkimuksensa on jo 30-40 vuotta vanhaa. Hänen antamansa esimerkit ovat kuitenkin samantyyppisiä kuin mitä omasta aineistostani löytyi. Tämän takia tarkastelen luvussa 5 vielä sitä, ovatko onnenesineet ja suhde niihin muuttuneet 40 vuodessa.

2.4 Maaginen ajattelu, onni ja suojelus

2.4.1 Magiaan suhtautuminen

Magiaan on suhtauduttu monin eri tavoin. Ennen kuin siirryn esittelemään teoreettisen näkökulmani maagiseen ajatteluun, käsittelen erilaisia suhtautumistapoja, jota magiaan on ollut varsinkin länsimaissa. Koska kristinuskolla on ollut valtaisa vaikutus länsimaiseen kulttuuriin, on kristillisten kirkkojen eri näkemykset magiasta myös otettava huomioon. Nina Nikki, Hanne von Weissenberg ja Kirsi Valkama (2016) toteavat toimittamansa teoksen *Raamattu ja magia* johdannossa, että kristinuskon ja juutalaisuuden historiassa magia on usein nähty negatiivisessa valossa, sillä se ei kuulu kyseisiin uskontoihin tai niiden virallisiin muotoihin ja sitä on täten vastustettu. Usein on myös esitetty, että ”toiset” käyttävät magiaa, mutta israelilaiset tai kristityt eivät. Kirjoittajat huomauttavat, että tätä samaa vastakkainasettelua on vahvistettu myös uskonnon ja magian varhaisemmassa tutkimuksessa. Magialla kirjoittajat tarkoittavat käsitettä, joka auttaa ymmärtämään tietynlaisia uskonnollisia ilmiöitä ja ajattelutapoja. Se on tutkimukselle hyödyllinen analyttinen työkalu, joka ei arvota tiettyjä uskonnonharjoituksen muotoja toista huonommaksi. (Nikki ym. 2016, 3.)

Raisa Maria Toivo toteaa kirjassaan *Faith and Magic in Early Modern Finland* (2016), että varhaismodernissa Suomessa usko, taikuus ja taikausko olivat toisistaan riippuvaisia käsitteitä. Näiden käsitteiden merkitys ja sisältö olivat kytköksissä toisiinsa, ja näihin merkityksiin vaikuttivat sekä teologiset ja filosofiset väittelyt että reformaation jälkeinen luterilaisuus, katolinen vastareaktio sekä ortodoksikirkko. Keskiajalta lähtien Saatanan uskottiin petteävän ihmisiä, ja tästä syystä hyvää oli vaikea erottaa pahasta. Tämä johti haluum erottaa usko ja rukoukset magiasta ja taikauskosta. Rukousta pidettiin nöyränä pyyntönä taivaallisilta olennoilta, magian ollessa mekaaninen toimenpide haluttuun lopputulokseen. Kristillinen Jumala oli rukouksen vastaanottaja, Saatanana magian. Toisaalta käsitteistä käytävä väittely oli monimutkaista ja niiden tulokset eivät olleet yksimielisiä. Samoja termejä voitiin käyttää keskiajasta eteenpäin useissa eri asiayhteyksissä eri merkityksin. Toisaalta henkilökohtaiset ja yksityiset kristilliset rukoukset on voitu nähdä taikuutena. (Toivo 2016, 9-10, 22-23.)

Myös Outi Pohjanheimo (2014) käsittelee aihetta artikkelissaan *Oma, oikea usko: Toisen väärä taikausko*. Hän puhuu liioitellusta toiseuttamisesta. Toiseuttamisella hän tarkoittaa erottelua tutun ja vieraan tai normin ja normista eroavan poikkeuksen välillä. Se arvottaa ja luo hierarkioita. (Pohjanheimo 2014, 3.) Pohjanheimon mukaan tutkimukset ovat kuitenkin monesti osoittaneet, miten ihmisellä on taipumus ajatella maagisesti. Maagisen ajattelun syy- ja seuraussuhteet perustuvat esimerkiksi kontaktiin, kosketukseen, analogioihin tai tarkoituspereään (kts. aikaisempi magiatutkimus). Vaikka länsimaat ovat sekularisoituneet, maaginen ja uskonnollinen ajattelu ei ole kadonnut. Kristinuskon on kuitenkin ollut sellainen uskonnollinen paradigma, joka kyseenalaisti muiden alueiden maagisuskonnolliset perinteet ja käsitykset jumalista ja siitä, miten niitä tulisi palvoa. Maagisuskonnollinen ajattelu on ollut läsnä kautta historian, mutta Pohjanheimon mukaan sitä esiintyy edelleen 2010-luvulla Suomen luterilaiskristityssä kulttuurissa. (Pohjanheimo 2014, 22-23.)

Maagiseen ajatteluun ja onnenesineisiin on suhtauduttu vähättelevästi myös tieteen näkökulmasta. Skemer (2006) toteaa, että varhaiset antropologit tutkivat omasta mielestään tieteellisesti ei-länsimaalaisten fetissi- ja maagisia esineitä. Näitä ja Välimeren sekä Lähi-Idän arkeologisilta kaivauksilta löydettyjä esineitä tutkijat pitivät eksoottisina ja osoituksena ”alkukantaisuudesta”. Skemerin mukaan länsimaisen kulttuurin rationalismi ja orientalismi kannatti erehtynyttä näkökantaa, jossa onnenesineet nähtiin osana lukutaidottomien maalaisten ”alkukantaista” kansanmagiaa. (Skemer 2006, 3.)

Michael Brown (1999) käsittelee esseessään ”Thinking about Magic” ongelmia, jotka antropologit kohtaavat tulkitessaan maagisia uskomuksia, tekoja ja lausumia. Magiaan liittyvät keskeiset tutkimusongelmat⁶ ovat vaivanneet antropologiaa tieteenalan alusta alkaen. Länsimainen tieteellinen traditio, josta myös antropologia on saanut alkunsa, halveksi kaikkea magiaan liittyvää. Magiasta ja taikuudesta oli tullut tieteen voittaman irrationaalisuuden symboli. Brown toteaa, että maagisten tapojen sinnikkyys empiirisen tutkimuksen ulkopuolella kuitenkin ironisesti perusteli antropologian tieteenalana, joka tutki ihmisen kulttuurillista kehitystä. 1800-luvun lopulla taikus oli ilmiö, joka antropologien oli sisällytettävä ihmisen käyttäytymisen malleihin. 2000-luvulle tultaessa antropologiasta on tieteenalana tullut itsekriittisempi, mutta magia ja sen muodot, tarkoitukset sekä määritelmät ovat silti kiivaan keskustelun alla. (Brown 1999, 121.)

Vaikka omasta mielestäni maaginen ajattelu on taikauskoa helpompi ja käytännöllisempi termi, on jälkimmäinen silti mainittava. Maaginen ajattelu on konnotaatioiltaan neutraalimpi ja helpommin lähestyttävissä. Taikausko sanana on myös hyvin pejoratiivinen, eikä sitä käytetä enää tutkimuksien tieteellisessä viitekehyksessä analyttisenä työkaluna.

Vysen (1997) mukaan elämän satunnaisuus ja epävarmuus, kuten sairaudet ja uudet haasteet, saavat useat ihmiset vastaamaan niihin taikauskolla. Vaikka taikauskolla nähdään usein olevan negatiivinen konnotaatio, monella ihmisellä on kuitenkin joitain maagisia käsityksiä. (Vyse 1997, 5). Esimerkiksi opiskelijat ottavat tenttiin mukaansa onnenkynän ja uhkapelurit kuiskailevat nopilleen (Vyse 1997, 26–33). Vysen mukaan on kuitenkin lähes mahdotonta määritellä, kuinka yleistä taikausko on. Moni voi pilkan ja pelon vuoksi olla haluton myöntämään taikauskaisia tapojaan. Näiden havainnointi on haastavaa myös niiden epäsäännöllisyyden ja yksityisyyden takia. (Vyse 1997, 14.) En halua leimata tutkittaviani eikä tarkoituksenani ei ole tarkastella, kuinka ”taikauskaisia” yliopisto-opiskelijat ovat, vaan tutkin niitä eri merkityksenantoja, joita he liittävät tärkeisiin esineisiinsä.

⁶ Kuten ”Miksi ihmiset harjoittavat magiaa?” tai ”Miksi magialla on vahva ote inhimillisessä mielikuvituksessa, vaikka se vaikuttaa olevan perusteeton empiirisestä näkökulmasta?” (Brown 1999, 121).

2.4.2 Maagisen ajattelun teoriat

Kuten viime luvusta kävi ilmi, maaginen ajattelu on aiheena monimutkainen ja haastava. Sitä on tarkasteltu monella eri tavalla sekä useiden tieteenalojen että teoreettisten viitekehysten näkökulmasta. Tarkastelen ensin maagisen ajattelun tutkimuksellista, pitkää historiaa pääosin Wouter J. Hanegraaffin (2016) artikkelin ”Magic” kautta. Historiallisen katsauksen jälkeen esittelen tässä alaluvussa omalle tutkimukselleni tärkeimmät maagiseen ajatteluun liittyvät teoreettiset näkökulmat, kuten Sørensenin (2006), Vysen (1997) sekä Virtasen (1990). Ennen aineistoon ja menetelmään siirtymistä kokoan vielä teoreettisen viitekehýkseni kaikkein tärkeimmät työkalut yhteen.

Wouter J. Hanegraaff (2016) esittelee kolme hänen mielestään historiallisesti vaikutusvaltaisinta teoriaa magiasta. Ensimmäisenä on intellektualistinen lähestymistapa, joka yhdistetään viktoriaanisen ajan antropologien Edward Burnett Tylorin ja James G. Frazerin ajatuksiin. Tylorin mielestä maaginen ajattelu on virhe, jossa ideaalinen vastaavuus luultiin todelliseksi vastaavuudeksi. Frazer käytti Tylorin teoriaa omassa evolutionistisessa triadissaan, jonka mukaan ihminen on kasvanut ”primitiivisestä magiasta” uskonnon tasolle, ja tämän jälkeen vielä tieteen tasolle, joka on näistä tasoista korkein. Tylorin ja Frazerin teorian valossa magian vastakohta oli tiede, ei uskonto. Frazerille magia oli myös sympaattista magiaa. Asioiden nähtiin tämän mukaan vaikuttavan toisiinsa välimatkojenkin päästä salaisen yhteyden kautta. (Hanegraaff 2016, 394.)

Toinen lähestymistapa magiaan on ollut niin sanottu funktionalistinen magian teoria, johon liitetään Marcel Mauss ja Emile Durkheim. Funktionalistinen magian teoria keskittyi ritteihin, ja Maussille magia tarkoitti rituaalia, joka ei ole osa järjestäytyneitä kulttia. Magia on riittinä yksityinen, salainen, mystinen ja johtaisi lopulta sellaiseen toimintaan, joka on kielletty. (Hanegraaff 2016, 394.) Myös Durkheim näki magian epäsosiaalisena toimintana, joka ei kuulu kirkon piiriin. Funktionalistinen näkökulma eroaakin intellektualistisesta siinä, että se asettaa magian ja uskonnon vastakkain, kun taas edellinen esittää magian ja uskonnon olevan osa evolutiivista jatkumoa. (Hanegraaff 2016, 394–395.)

Kolmantena magian teorioiden vaikutusvaltaisena näkökulmana Hanegraaff esittelee Lucien Lévy-Bruhl in ajatuksiin perustuvan teorian. Lévy-Bruhl vertasi instrumentaalisen kausaliteetin maailmankuvaa osallistuvaan (engl. *participation*) maailmankuvaan, jossa

syyt ja seuraukset liitetään omaan identiteettiin ja olemassaoloon. Magia olisi osallistuvaan maailmankuvaan perustuva käsite. (Hanegraaff 2016, 395.)

Edellä mainitut teoriat erottelevat usein länsimaalaiset muista kulttuureista, varsinkin aikakauden terminologian mukaisista ”primitiiveistä”. Jesper Sørensen (2007) esittääkin teoksessaan *A Cognitive Theory of Magic*, että magiaksi on kutsuttu usein muiden kuin ”valaistuneiden kristillisten länsimaalaisten” rituaaleja, joissa uskotaan olevan jonkinlainen näkymätön voima. Hän kuvaa magian ihmisten, asioiden, tekojen tai tapahtumien tilan tai olemuksen muuttamiseksi erityisillä teoilla, joiden kausaiteetti on läpinäkymätön. Sørensenin mukaan maagista ajattelua löytyy kuitenkin kaikkialta, kaikista kulttuureista kautta historian. Hän esittää, että koko termistä on haluttu silti luopua, koska sitä on nähty käytettävän halventavana kategoriana muiden ihmisten ritualistisista käytänteistä. Synteettisenä, ihmisen käytöstä kuvaavana toisin kuin selittävänä terminä magiasta on ollut vaikea päästä eroon. Sørensenin mukaan ratkaisu magian ongelmaan ei olekaan termistä luopuminen vaan parempien teoreettisten mallien kehittäminen. (Sørensen 2007, 2; 32.) Tutkijana asetun soveltamaan hänen ja muiden tutkijoiden käsitystä siitä, että maagista ajattelua löytyy kaikista kulttuureista. Pohdin yliopisto-opiskelijoilla esiintyvää maagista ajattelua lisää vielä luvussa 5.2.

Myös Utriainen (2018) toteaa, että niin maatalouskulttuureissa kuin nykyisessä kaupunkielämässä esiintyy erilaisia maagisia piirteitä sekä onnenesineitä. Magia voidaan nykyään nähdä yleisinhimillisenä ajattelutapana, jota Utraisen mukaan kaikki ihmiset jossain määrin hyödyntävät elämänsä aikana, varsinkin silloin, kun he päätyvät yllättäviin tilanteisiin tai toivovat jonkin tärkeän asian tapahtuvan. (Utriainen 2018, 217.) Onkin siis tähdellistä, että maagista ajattelua ja magiaan liittyviä toimia tutkitaan myös länsimaisessa kulttuurissa, varsinkin, kun sen tutkimuksellisessa käytössä esimerkiksi taikausko-käsitteen kohdalla on usein käytetty toiseuttavaa me-vastaan-he -vastakkainasettelua.

Näillä määritelmillä esimerkiksi koripalloilija toimii maagisesti laittaessaan jalkaansa tiettyt, onnea tuovat sukat ennen peliä. Toisaalta voidaan pohtia, johtaako onnea tuovien sukkien pito parempaan tulokseen pelissä. Stuart A. Vyse toteaa teoksessaan *Believing in Magic: The Psychology of Superstition* (1997), että tämä tuskin tuo ainakaan haittoja peliin (Vyse 1997, 174).

Carol Nemeroff ja Paul Rozin ovat artikkelissaan ”The Makings of the Magical Mind” (2000) myös sitä mieltä, että maagisesta ajattelusta voi olla jopa hyötyä. Se voi rauhoittaa heidän mukaansa ihmisten mieltä, ja esimerkiksi isoäidin käyttämän sormuksen käyttö voi antaa lohtua ja turvaa. Ihminen voi kääntää tällaisen ajattelun turvin tarkkaavaisuutensa tärkeämpiin kohteisiin ja lievittää esimerkiksi omaa stressiään. Nemeroffin ja Rozzin mukaan maaginen ajattelu on osa ihmisen symbolista maailmaa. (Nemeroff & Rozz 2000, 29.) Nemeroffia ja Rozzia mukaillen pohdin, miten vastaajat rauhoittavat itseään muun muassa esineisiin liitettyjen muistojen avulla. Käsitusten hyödyllisyys itsessään ei ole tutkielmalleni kovinkaan tähdellinen, vaan tarkoitukseni on tarkastella, millaisia käsitteitä ja ajatuksia esineisiin liitetään.

Yksi aineistosta hyvin selvästi esille nousevista teemoista on onni. Virtanen (1990) esittää, että onni on vanhan maagisen ajattelun keskeinen käsite. Onnella on ollut erilaisia tyyppejä: On olemassa esimerkiksi naimaonnea, karjaonnea, metsästysonnea tai kalaonnea. Onnen on nähty myös siirtyvän henkilöstä toiseen. Yksi opiskelija oli kertonut haluavansa koskettaa jotakin hyvää oppilasta, jotta hänen koulumenestyksensä siirtyisi tämän kosketuksen kautta koskijaan itseensä. (Virtanen 1990, 158–159.) Ainakin näissä edellä mainituissa esimerkeissä onni näyttää olevan liitetty tilanteisiin, jossa tarvitaan onnistumista tai pelätään epäonnistumista.

Maaginen ajattelu näkyy Virtasen mukaan myös varokeinoissa, joihin ihmiset turvautuvat. Liika varmuus voi johtaa saadun menestyksen menettämiseen, ja varokeinoilla pyritään pitämään yllä onnea ja menestystä. Ennenaikaista varmuutta ja kehumista on vältettävä. Omalle tutkielmalleni tärkeä näkökulma on myös se, että Virtasen vastausten mukaan esineitä, kuten ylioppilaslakkia tai vihkisormusta ei pidä kokeilla ennen niiden sallittua käyttöaikaa. Virtanen esittää, että maagiset käytänteet lievittävät ahdistusta ja pelkoa tulevasta. Niistä koetaan olevan apua sellaisissa tilanteissa, joihin ei voi normaalikeinoin vaikuttaa. Maaginen ajattelu antaa mahdollisuuden vaikuttaa tapahtumien kulkuun. (Leea Virtanen 1990, 160–162.) Tutkielmassani haluan erikseen tarkastella, miten esineisiin liittyvät muistot, niiden käyttötapa ja materiaalisuus auttavat vaikean tilanteen edessä.

Myös Virtasen mukaan maagisen ajattelun lähtökohtana on syy-seuraussuhteen hämäryys. Erilaisten maagisten tekojen, kuten mustan kissan nähtyään sylkaisuinen, perusteluksi riittää, että syy-yhteys havaitaan ja se, että ainakaan se ei vaaranna mitään. (Virtanen 1990, 165-166.)

Tutkimukselleni tärkeimmät teoriat ovat jakautuneet materiaalsen kulttuurin sekä amulettitutkimuksen ja maagisen ajattelun välille. Amuletti-talismaani -jaottelu ohjaa analyysini jaottelemaan onnea tai suojaa tuovat esineet amuletteihin tai talismaaneihin. Onnensineisiin ja ahdistuksen lievittämiseen liittyvää ajattelua tarkastelen myös magian teorioiden, eritoten Sørensenin kannalta. Vaikka amulettien ja talismaanien eroavaisuudet voivat olla häilyvät, on jaottelu mahdollista tehdä. Käytän analyysini tukena tältä osin Gasterin (2005), Skemerin (2006) sekä Utraisen (2018) määritelmiä. Virtasen (1990) tutkimukset taustoittavat esimerkeillään omaa tutkielmaani. Samalla tarkastelen, miten amuletit ja talismaanit ovat kytköksissä ahdistukseen ja haastaviin tilanteisiin. Maagisen ajattelun teoriat kategorisoivat aineistoa tältä osin.

Alan Radleyn (1990) jaottelu funktionaalisten käyttöesineiden sekä muistoesineiden välille ohjaa analyysini jakamaan merkitykselliset esineet käyttö- ja muistoesineisiin. Muistoesineitä tarkastelen muistojen ja identiteetin merkityksenannon kannalta, ja tätä analysointia ohjaavat muun muassa Park ym. (2013), Radley (1997) sekä King (2010).

3. Aineisto ja menetelmä

3.1 Aineiston kuvaus

Tutkittavani ovat Turun yliopiston opiskelijoita. Tarkoitukseni oli saada yliopiston eri tieteenalojen opiskelijoita vertaileva tutkielma, jonka turvin olisin voinut tarkastella, eroavatko tiedekuntien opiskelijoiden merkitykselliset esineet sekä niihin liitetyt merkityksenannot toisistaan. Kokosin aineiston sähköpostikyselyllä, jonka lähetin 21.12.2017 Turun Auskultantit Ry:n sähköpostituslistalle. Sähköpostissa esittelin itseni ja tutkielmani aiheen, kerroin kyselyn kulusta sekä eettisistä näkökohdista (kts. luku 1.3).

Turun Auskultantit Ry:n jäsenet ovat Turun opettajankoulutuslaitoksen auskultantteja, eli he opiskelevat humanistisessa, yhteiskuntatieteellisessä ja luonnontieteellisessä tiedekunnassa. Sain vastauksia kuitenkin vain yhdeksän kappaletta, joista kaksi olivat matemaattisluonnontieteellisestä tiedekunnasta ja loput seitsemän humanistisesta tiedekunnasta. Tämän jälkeen lähetin samaisen kyselyn humanististen tieteiden opiskelijoiden postituslistalle 17.1.2018. Tämä postituslista tavoitti huomattavasti

enemmän opiskelijoita, ja helmikuuhun mennessä vastauksia oli 61. Arkistoin kaikki vastaukset, sillä jokainen vastaaja antoi siihen luvan. Koen 61 vastauksen olevan tarpeeksi suuri määrä pro gradu -tutkielman laajuuden nähden enkä ole pyytänyt enää muiden tiedekuntien opiskelijoiden vastauksia. Käytännössä tutkimukseni koskee siis humanisteja.

Tein sähköpostikyselyn Webropol-sivuston avulla. Hyödynsin Webropol-sivuston 3.0-versiota, jota pääsin käyttämään Turun yliopiston tunnuksilla. Sivustolla loin kyselyn, joka koostui sekä suljetuista että avoimista kysymyksistä. Itse kysely löytyy kokonaisena liitteet-osiosta. Se koostuu neljästä informaatiokysymyksestä ja seitsemästä esineisiin liittyvästä kysymyksestä. Ensimmäiset neljä kysymystä olivat taustoittavia ja niiden tarkoituksena oli saada yleispätevää tietoa vastaajista. Kysymyksiin kuuluivat ikä, sukupuoli, tiedekunta sekä halukkuus vastauksen arkistointiin.

Ensimmäisessä varsinaisessa kysymyksessä vastaajaa pyydettiin kertomaan hänelle merkityksellisestä esineestä tai useammasta sellaisesta. Suurin osa kertoi yhdestä tällaisesta esineestä; muutamalla oli useampi. Niillä, jotka vastasivat vain yhden esineen verran, saattaa kuitenkin olla useampi itselle merkityksellinen esine. Niistä kertomatta jättäminen voi johtua kuitenkin monesta syystä. Vastaajalla ei välttämättä ollut aikaa vastata kuin yhden esineen verran, sillä kysymykset olivat avoimia ja niihin vastaamiseen pystyi käyttämään paljonkin aikaa. Näihin syihin syvällisesti pureutuminen ei ole tämän tutkielman kannalta kuitenkaan mahdollista tai tarpeellista.

Toisen kysymyksen tarkoituksena oli päästä käsiksi niihin syihin, jotka tekevät vastaajan esineestä hänelle merkityksellisen. Vastaajat vastasivat pitkälti kysymyksiin ”Mikä tekee esineestä tärkeän?” ja ”Mikä on sen tarina?”. Osittain vastaukset olivat päällekkäisiä muiden kysymysten vastausten kanssa, ja muutama vastaaja myös mainitsi tästä. Esineisiin liittyviä tarinoita ja merkityksiä esiintyi aineistossa ja vastaajat vaikuttivat olevan innostuneita päästessään kertomaan omien esineittensä taustoista.

”Onko esineellä jokin erityistarkoitus tai erityinen käyttötapa?” –kysymyksen tarkoituksena oli erotella nämä merkitykselliset esineet tavallisista esineistä niiden käyttötavan mukaan. Kahdeksas kysymys muiden ihmisten tiedosta omasta merkityksellisestä esineestä käsittelee esineen salassapitoa.

Esineen spatiaalisuutta käsitteli yhdeksäs kysymys ”Missä pidät esinettä? Onko sillä tietty paikka, tai kannatko sitä esim. mukana tiettyinä aikoina?”. Se on olennainen kysymys pohdittaessa esineen aineellisuutta ja kirjaimellista paikkaa käyttäjensä elämässä. Suoranaisesti esineiden amulettiuteen ja talismaanisuuuteen liittyivät seuraavat kysymykset, joissa käsiteltiin esineen onnen tai suojan tuottavuutta sekä sitä, parantaako se käyttäjensä suorituksia. Lopuksi pyysin vastaajia pohtimaan, miltä esineen katoaminen tuntuisi tai on tuntunut. Tämänkin kysymyksen avulla pyrin tarkastelemaan esineisiin liitettyjä tunteita ja merkityksenantoa.

Kun olin luonut kyselyn, siihen oli mahdollista luoda linkki, jonka liitin edellä mainittuun sähköpostikyselyyn. Linkin kautta vastaaja pääsee suoraan kyselyyn. Vastauksia pystyin seuraamaan Webropol-sivuston kautta ja loin niistä kyselyn päätyttyä pdf-tiedostot, joita analysoin. Linkki sivustolle löytyy lähdeosiosta.

Yhteensä 242 ihmistä oli avannut kyselyn ja heistä 118 oli aloittanut vastaamisen. Vastaajista 57 oli Webropol-sivun vastausajan mittaajan mukaan kirjoittaneet maksimissaan minuutin ajan, jonka jälkeen he olivat keskeyttäneet vastauksen. Vastaukset olivat hyvin eripituisia. Moni vastasi lyhyesti parilla sanalla tai muutamalla lauseella, kun taas toiset olivat hyvin innostuneita vastaamaan pitkästi useamman sadan sanan verran.

Vastaajista 53 oli naisia, 6 miehiä, yksi muunsukupuolinen ja yksi totesi ”Kunpa tietäisin”. Naiset olivat siis selvästi halukkaampia vastaamaan kyselyyni kuin miehet. Tämä ei tarkoita sitä, että miehillä ei olisi merkityksellisiä, onnea tai suoja tuottavia, tai rituaalikäytössä olevia esineitä. Syistä, joihin tämä tutkielmani ei voi vastata, naiset olivat huomattavasti aktiivisempia vastaajia.

Moni vastaajista kertoi omistavansa useita kyselyn kannalta merkittäviä esineitä, jotkut mainitsivat vain yhden. Olen seuraavan sivun taulukkoon koonnut kaikki ne esineet, joista vastaajat kertovat enemmän kuin pelkän maininnan. Esine-sarakkeessa olen luetteloinut ne esineet ja esinetyypit, joista vastaajat kertoivat. Määrä-sarakkeessa olen kuvannut vastaajien määrän, jotka mainitsivat kyseisen esinetyypin olevan itselle tärkeä.

Koruja (ranne- ja kaulakoruja sekä sormuksia) mainittiin selvästi eniten: 20 kappaletta. Näistä yhdeksän oli sormuksia. Yhtä paljon mainittiin instrumentteja (9) ja pehmoleluja

(9). Kiviin kuului useammalla vastaajalla useampi, erilainen kivi tai jalokivi. En ole taulukkoon luetellut kaikkia vastaajien kiviä, vaan luetteloin ne vastaajien määrät, jotka kivet mainitsivat.

ESINE	MÄÄRÄ
Sormus	9
Pehmolelu	9
Instrumentti	8
Kaulakoru	7
Kirjat	5
Kivet	4
Matkapuhelin	4
Rannekoru	4
Postikortti	3
Pieni patsas	3
Avain/perä	2
Kynä/penaali	2
Käsityöt	2
Muki	2
Arkku	1
Kaiutin	1
Kalenteri	1
Kalenteri	1
Kirjanmerkki	1
Kolikko	1
Käsilaukku	1
Moottoripyörä	1
Paita	1
Pelikonsoli	1
Sateenvarjo	1
Soittorasia	1
Taulu	1
Tietokone	1
Urheiluvarusteet	1
Uurna	1

Aineistonhankinta ja kyselytutkimuksen kysymykset eivät olleet täysin ongelmattomia. Käsittelen näitä aineistoni puutteita tarkemmin luvuissa 5. Tulkinta ja 6. Yhteenveto.

3.2 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Tutkielmani aineistoon käytettävät menetelmät ovat pääosin kvalitatiivisia eli laadullisia. Pertti Alasuutarin (2011) mukaan laadullisen tutkimuksen kautta aineistoa tarkastellaan siten, että se voi avartaa tietyn kokonaisuuden (tutkimuksessani muun muassa esineisiin liitetyn merkityksenannon) rakennetta. Vaikka aineistoni ei koostu pitkistä litteroiduista haastatteluista, ja siinä on 61 vastaajaa, on se siltikin rajallinen määrä kvantitatiivista analyysiä varten. Alasuutarin mukaan suuri tilastollinen joukko ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole tarpeen. Hän jakaa laadullisen tutkimuksen kahteen osaan, joita hän kutsuu havaintojen pelkistämiseksi sekä arvoituksen ratkaisemiseksi. (Alasuutari 2011.) Laadullisella analyysillä pystyn tarkastelemaan hyvinkin yksityiskohtaisia kertomuksia vastaajien esineistä ja elämästä. Määrällinen analyysi (kts. luku 4.1) tukee tätä tarkastelua antamalla laajemman kokonaiskuvan aineistossa esiintyvistä yliopisto-opiskelijoiden tärkeistä esineistä.

Havaintojen pelkistäminen jakaantuu kahteen eri osaan. Aineistoa on tarkasteltava teoreettisesta ja metodologisesta näkökulmasta. (Alasuutari 2011.) Tätä olen käsitellyt luvuissa 2. Teoreettinen viitekehys ja 3. Aineisto ja menetelmä. Ensin aineisto pelkistetään tietyistä teoreettisesta ja metodologisesta näkökulmasta raakahavainnoiksi, joita on erillisinä yksikköinä helpompi käsitellä kuin suurta aineistomassaa. Pelkistämisen toisessa vaiheessa nämä havainnot yhdistetään joko yhdeksi havainnoksi tai pienemmäksi määräksi havaintojoukkoja. (Alasuutari 2011.) Näitä raakahavainnoja olivat muun muassa muistot ja identiteetti sekä niiden pohdinta esineiden kuvauksissa. Pelkistetyt havaintokategoriat olen jakanut eri luvuikseen, joita käsitelen analyysissä.

Pelkistämisen jälkeen tehdään arvoituksen ratkaiseminen eli havaintojen tulkinta. Laadullisen tutkimuksen tulkinta pohjautuu pelkistetyistä havainnoista johdettuun tulkintaan tutkittavasta aiheesta. Tällöin analyysin jälkeen viitataan aikaisempaan tutkimukseen sekä teoreettiseen viitekehukseen. (Alasuutari 2011.) Esineitä analysoidessani teen jo osittain tulkintaa, sillä teoreettinen viitekehykseni ohjaa analyysiäni etsimään esimerkiksi amulettien ja talismaanien sekä muistoesineiden kaltaisia kategorioita. Pääosin Alasuutarin esittämää tulkinnan näkemystä teen luvussa 5. Tulkinta, jossa pohtien yhdistän analyysin havainnoja aikaisempaan tutkimukseen sekä teoreettiseen viitekehukseen.

Tutkimukseni aineiston analyysitapana käytän sisällönanalyysiä. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018) teos *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* käsittelee kyseistä analyysimuotoa. Heidän mukaansa sisällönanalyysi on pohjimmiltaan tekstianalyysiä, jota voi hyödyntää monenlaisten aineistojen tutkimiseen. Metodien avulla etsitään aineistosta tai dokumentista merkityksiä. Näin se eroaa muun muassa diskurssianalyysistä, jossa etsitään erilaisia tapoja tuottaa näitä merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Koska tutkielmani tarkoituksena on tarkastella vastaajien esineisiin liittämiä merkityksiä, muistoja ja tunteita, on sisällönanalyysi mielestäni siihen hyvä analyytinen työkalu.

Sisällönanalyysin kulku menee näin: Ensin on tehtävä vahva päätös siitä, mistä tutkija on kiinnostunut. Tämän jälkeen tutustutaan aineistoon ja tehdään muistiinpanoja aineistossa oleville, tutkimukselle tärkeille näkökohdille. Nämä asiat kerätään yhteen, niistä muodostetaan luokkia ja käsitteitä, ja lopuksi kirjoitetaan raportti. Tärkeät asiat eivät sinänsä Tuomen ja Sarajärven mukaan odota tutkijaa aineistossa, vaan tutkija aktiivisesti etsii ja ryhmittelee ne. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 142-143.) Tästä syystä joku toinen tutkija voisi tehdä aineistostani eri tulkintoja. Olen kiinnostunut merkityksellisiin esineisiin liitetyistä muistoista, henkilöiden identiteetistä ja eritoten esineisiin liitetyistä onnen ja suojan tuntemuksista. Esineillä tehtävät rituaalitoiminnot ovatkin jääneet tutkielmani pituuden kannalta vähäisemmälle tarkastelulle.

Tuomi ja Sarajärvi erottelevat sisällön erittelyn sisällönanalyysistä. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan aineiston kvantitatiivista analysointia, kun taas sisällönanalyysissä aineistoa kuvataan sanallisesti. Pääosin käytän laadullista sisällönanalyysiä, mutta olen tarkastellut aineistoa myös kvantifioimalla tiettyjen kysymysten vastauksia.⁷ (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119.)

Sisällönanalyysillä on mahdollista tutkia aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Menetelmällä saadaan aineiston eri aiheista tai ilmiöistä tiivistetty otos. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Toisaalta tähän liittyy myös sisällönanalyysin heikko puoli: analyysiä voidaan kuvata tarkasti, mutta sen tulkinta saattaa jäädä löyhäksi. Sisällönanalyyttisiä metodeja on tästä myös kritisoitu. Vastausten raporttiin järjestely ja niiden pelkkä esitleminen ei siis ole sisällönanalyysiä. Tällainen ongelma voi tulla vastaan silloin, kun avoimet kysymykset lomakehaastattelussa ovat johtaneet vastaajien

⁷ Esimerkiksi korujen, pehmolelujen ja soittimien määriä.

niukkoihin vastauksiin. Tällöin tutkija saattaa joutua tekemään perustelemattomia päätelmiä pienestä aineistosta. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 117, 145-146.) Käsittelen oman tutkielmani sisällönanalyttisiä ongelmakohtia viimeisessä kappaleessa 6. Yhteenveto.

Seuraavaksi siirryn analyysiin. Olen tehnyt pieniä kielellisiä korjauksia yliopisto-opiskelijoiden suoriin lainauksiin niitä esitellessäni. Nämä muokkaukset ovat kuitenkin vain pienten kirjoitusvirheiden korjauksia, joita perustelen sillä, etten halua esittää vastaajiani epäedullisessa valossa. Olen myös poistanut erisnimet muun muassa pehmoleluista ja muista tärkeistä esineistä tai ihmisistä puhuttaessa ja korvannut ne geneerisimmillä kuvauksilla. Tämä toimenpide turvaa osaltaan vastaajien anonymiteetin, sillä tärkeiden esineiden erisnimet ovat usein hyvinkin tunnistettavia.

4. Analyysi

4.1 Määrällinen analyysi

Tarkastelen ensin aineistoani määrällisellä analyysillä. Aloitan ikä- ja sukupuolijakauman tarkastelulla. Nuorin vastaajista oli 19-vuotias, vanhin 60. 19-27 -vuotiaita oli neljäkymmentä (40), 27-40 -vuotiaita kaksitoista (12). 40-50 -vuotiaita oli neljä (4), ja viidenkymmenen ikävuoden ylittäneitä viisi (5). Vastaajista oli naisia 53, miehiä kuusi (6) ja muunsukupuolisia kaksi (2). Vastaajista 54 oli kertonut jollekulle esineestään. Kertomisen tarkkuus ja laajuus vaihtelivat vain kaikkein läheisimmästä ihmisestä, kuten puolisoista, perheeseen ja lähipiiriin, jopa hyvin monelle kertomiseen. Seitsemän (7) ei ollut kertonut esineestä muille tai asia ei ollut tullut ollenkaan puheeksi muiden ihmisten kanssa.

Monella vastaajalla oli esineelleen yksi tai useampi erityistarkoitus: tässä osiossa tarkastelen vain kysymyksen 7⁸ vastauksia. Taulukko niistä löytyy alta. Kävin vastaukset systemaattisesti läpi ja jaoin erityistarkoitukset aineistosta itsestään ilmenneisiin kategorioihin. Vasemmassa sarakkeessa ovat eri käyttötavat ja oikealla niiden määrä. Monet näistä erityispiirteistä kytkeytyivät toisiinsa: esimerkiksi vastaajan 49 Paavo Pesusieni -kaiutin tuntee kaiuttimen edustavan itseään (identiteetti) samalla kun se rauhoittaa (lohtu / ahdistuksen lievittäjä). Toisaalta instrumentin soittaminen on voinut olla osoitus identiteetistä, mutta koska tarkastelen vain kysymyksen 7 vastauksia, en ole

⁸ ”Onko esineellä jokin erityistarkoitus tai erityinen käyttötapa?”

yhdistänyt muista kysymyksistä tietoa tähän. Tällaisia piirteitä käsittelen vielä myöhemmin analyysi- ja tulkintaluvuissa.

KÄYTTÖTAPOJA	TAPOJEN MÄÄRÄ
Lohtu / Ahdistuksen lievittäjä	10
Muisto	10
Haastava/Erityinen tilanne	6
Identiteetin edustus	5
Koriste	3
Korun oltava mukana	3
Kirjanmerkki	2
Soittaminen	2
Yhdessäolon merkki	2
Kirjan lukeminen ääneen	1
Meditaatio	1
Säryn lievittäjä	1
Ei erityistä käyttötapaa	21

Kysymys esineen herättämistä onnen tai suojan tunteista on tärkeässä osassa tutkimustani. Olen jakanut vastaukset aineistosta ilmenneisiin kategorioihin. Taulukko näistä löytyy alta. Monet vastaukset (29) olivat myöntäviä, mutta kaikki näistä eivät olleet tulkintani mukaan amuletteja tai talismaaneja. Usein suojaa tuoviin esineisiin liitettiin esimerkiksi lohdun tai turvallisuuden tunne. Kaksitoista (12) vastaajaa sanoi suoraan, että ei tunne esineen tuovan onnea tai suojaa. Tarkastelen näitä piirteitä tarkemmin analyysiluvussa 4. Kysymys itsessään oli myös epätarkka, mikä vaikuttaa määrällisen analyysin laatuun. Kysymyksen epätarkkuutta käsittelen vielä tulkintaluvussa 5.

Tuottaako onnea / suojaa / muita tunteita?	Määrä
Kyllä (sisältää onnea/suojaa/lohtua/turvaa)	29
Muistutus omasta merkityksellisyydestä / rakastettu olo	8
Onnellisuus	6
Lämpimien muistojen herääminen	3
En tiedä	1
Tyhjä vastaus	1
Velvoituksen tunne	1
Ei	12

Seuraavaksi siirryn laadulliseen analyysiin. Jatkan tarkastelemalla onnenesineitä, eli amuletteja ja talismaaneja sekä ahdistuksen ja stressin lievittämistä esineiden avulla. Tämän jälkeen analysoin esineille annettuja merkityksiä kuten muistoja ja identiteettiä. Lopuksi esittelen tutkimukselleni vähemmän tärkeitä, aineistossa ilmenneet pääosin funktionaaliset esineet ja niiden piirteet.

4.2 Korut onnenesineinä

4.2.1 Amuletit

Tutkielmani keskiössä ovat vastaajien esineilleen antamat merkityksenannot, varsinkin amuletti/talismaani -jaottelu sekä esineisiin liitetyt muistot ja niiden tukemat identiteetit. Analyysissä käsittelen ensin aineistossa ilmenneet amuletit ja talismaanit. Tarkastelen onnenesineitä varsinkin magian ja merkityksenannon näkökulmista. Käsittelen tässä alaluvussa amuletteja, jotka määrittelin Gasterin (2005) ja Skemerin (2006) mukaisesti sellaisiksi esineiksi, joiden koettiin suojaavan pahalta. Talismaanit, joita käsittelen luvussa 4.2.2, voidaan edellä mainittujen tutkijoiden mukaan luokitella esineiksi, jotka tuovat onnea. Tämä jaottelu osoittautui paikoin haastavaksi, sillä onnenesineiden kohdalla saattoi esiintyä sekä amulettien että talismaanien ominaisuuksia. Käsittelen aihetta syvemmin luvussa 5.1. Onnenesineiden tarkastelun jälkeen syvennyn esineisiin liitettyyn merkityksenantoon, varsinkin muistamisen ja identiteetin aspekteihin. Lopuksi esittelen merkityksellisten esineiden funktionaalisia puolia.

Käsittelin Gasterin (2005) kuvaamat amulettien ja talismaanien erityispiirteet kappaleessa 2.3 Amuletit ja talismaanit. Yliopisto-opiskelijoiden esineistä löytyi Gasterin kuvaamista erityispiirteistä muun muassa outoja muotoja, harvinaisuuksia, eläimenosia, uskonnollisia symboleja ristin ja Buddha-patsaan muodossa, eksoottisia sekä eritoten tavallisia esineitä, joihin on luotu erityinen merkitys. Lääkekäytössä olevia yrttejä tai kukkia ei ollut vastauksissa. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että kaikki vastaajien tavalliset, mutta merkitykselliset esineet olisivat olleet amuletteja tai talismaaneja. Kuten kappaleessa 2.3: Amuletit ja talismaanit kävi ilmi, onnenesineisiin liitetään onnen ja varjeluksen tuntemuksia. Moni vastaaja kertoi ottaneensa onnenesineen mukaan haastavaan tilanteeseen, eikä tohtinut lähteä kyseisiin haasteisiin ilman esinettään. Tällainen esine saattoi olla esimerkiksi onnenkolikko: tavallinen esine, johon on luotu erityinen merkitys. Keskityn erityisesti tällaisiin esineisiin, koska länsimaisessa ja suomalaisessa sekulaarissa kontekstissa on mielenkiintoista, miten arjen uskomukset ja uskonto näyttäytyvät.

Aineistossa kuvattiin erilaisia aiemman tutkimuksen perusteella amuleteiksi määrittyviä esineitä. Kaksi (2) kutsui omaa merkityksellistä esinettään amuletiksi. Kolme (3) vastaajaa kutsui esinettään talismaaniksi, yksi (1) onnenapilaksi ja yksi (1) onnenkaluksi.

Gasterin (2005) mukaisesti määrittelen onnenesineet siten, että amuletit suojaavat kantajaansa ja talismaanit tuottavat onnea. Tässä alaluvussa käsittelen aineistosta esiin nousseet amuletit ja seuraavassa talismaanit. Talismaanit-luvun lopussa tarkastelen vielä niitä muutamaa esinettä, joissa oli amulettien ja talismaanien piirteitä, mutta eivät suoraan lokeroituneet kumpaankaan. Viimeisessä alaluvussa 4.2.3 tarkastelen amulettien ja talismaanien yhteyttä ahdistuksen lievittämiseen ja suoritusten parantamiseen.

Vastaajalle 7 hänen omistamansa sormus on tärkein onnenesine. Sormus on terästä, siinä on pyöreä turkoosikivi ja se muistuttaa muodoltaan karhun käpälää. Vastaaja omistaa myös useita kristalleja, kuten vuoristokristallin, ametistin sekä lapis botswanan akaatin, joita hän pitää myös tärkeinä onnen ja suojelun tuojina. Karhun tassu -sormuksella on kuitenkin oma tarinansa:

#7 Karhun tassu -sormus on tärkein. Olen ostanut sen 1990 helmikuussa Tukholman Gamla Stanista liikkeestä nimeltä ”Indian Kristallen”. Liikkeessä myytiin aitoja pohjoisamerikan intiaanin käsitöitä, koruja, kiviä musiikkia,

kirjoja, soittimia mm. Myöhemmin minulle on kerrottu, että sormus on Pueblo-intiaaniheimon jäsenen tekemän. Koen, että sormus suojelee minua. Kerran sattui, että olin ottanut sormuksen pois sormesta ja jouduin yllättäen hengenvaaraan. Selvisin tilanteesta ja kun menin jälleen ottamaan sormusta korulippaasta niin huomasin, että se oli mennyt aivan kasaan, melkein solmuun. Sain sen suoritettua takaisin muotoonsa asiantuntijaliikkeessä ja sen jälkeen minulla on aina ollut se sormessa. Kun eräs tärkeä ihmissuhde päättyi surullisesti niin huomasin, että sormuksen turkoosikivestä vuotaa kirkasta nestettä. Olin ihmeissäni ja maistoin nestettä. Se oli suolaista kuin kyynelneste. Koin, että sormukseni itki kanssani.

Vastaaja toteaa kertoneensa sormuksesta vain viidelle henkilölle, joista kaksi on jo kuollut. Hän ei ole kertonut muille, koska hän ei usko muiden ymmärtävän sormuksensa ainutlaatuisuutta. Selviytyttyään hengenvaarasta hänellä on ollut sormus aina sormessaan, pois lukien tilanteet, joissa se on ollut pakko ottaa pois, kuten esimerkiksi magneetikuvauksissa. Hänestä tuntuukin, että hänen on pidettävä karhunkäpäläsormusta jatkuvasti sormessaan. Hän ei kuitenkaan ole varma, auttaako se hänen elämäänsä tai suorituksiaan, mutta hän liittyy sormukseen varjeluksen mielummin kuin onnekkouden. Hän kokee, että sormus suojelee häntä, koska se ei ollut hänen sormessaan silloin, kun hän joutui hengenvaaraan.

Vastaajanumerolle 52 esine, äidiltä lahjaksi saatu kaulakoru, joka on nuolenmuotoinen ja koristeltu hopeisilla sulilla ja ulvovalla sudella, on hänelle tärkeä. Aiemmin siinä oli vielä kaksi pientä onyksikiveä, mutta niiden liimaus on nyt heikentynyt. Susi on ollut hänelle aina ”tärkeä ja voimallinen eläin”. Hän kertoo riipuksesta seuraavaa:

#52 [--] Kerran näin riipuksen eräässä koristeliikkeessä, josta äiti myös osti minulle pari susikelloakin. Sitten sieltä äitini tilasi riipuksen minulle. Siitä taitaa olla nyt 10 vuotta aikaa, jos muistan oikein. Tavallaan näen ehkä suden voimaeläimenäni tai opastajana. Korussa on pitempi ketju, joka riippuu melkein sydämeni korkeudella. Aikaisemmin siinä oli hyvin ”tiukka” hopeaketju, joka ei tuntunut mukavalta kaulassa, joten hommasin pidemmän kangasketjun siihen. Pidän korua kaulassani lähes joka päivä. Tunnen oloni melkein alastomaksi nykyisin jos unohdan riipuksen kun lähdän jonnekin.

Jos koru ei ole hänellä kaulassa, hän tuntee olonsa oudoksi jopa kotona. Hän toteaa, ettei

voi lähteä mihinkään ilman koruaan. Kysyttäessä tietävätkö ihmiset tästä, hän vastaa, että ihmiset ovat katselleet ja kyselleet. Hänen vastauksensa kysymyksiin on ollut yleensä, että se on hänen voimaeläimensä.

Teoreettiseen viitekehykseen pohjaamani tulkinnan mukaan esine on vastaajalle amuletti, sillä hän kuvaa sitä seuraavasti.

#52 Tavallaan kyllä ehkä pidän sitä suojanani. Tai ainakin se on merkki toteemieläimestäni/voimaeläimestäni

Vastaajalla 55 on kaulakoru tärkeimpänä esineenään. Hänen korunsa on isohko, pronssinen lohikäärmeaulakoru. Hän kuvailee korun tärkeyttä näin:

#55 En ole täysin varma miksi, mutta se on vuosien varrella tullut tärkeäksi. Isäni osti korun minulle kun sitä pyysin, ehtona oli että sitä täytyy sitten pitää. Olin silloin 9 vuotias ja olen sitä lähes joka päivä siitä asti pitänyt kaulassa.

Esineellä ei ole vastaajalle sinänsä erityistä käyttötarkoitusta, mutta hän toteaa, että hän ei voi lähteä minnekään ilman koruaan ja että kotonakin hänellä on outo olo, jos koru ei ole hänen kaulassaan. Koru on hänellä myös lähes aina mukana kaulassa, sillä hän toteaa, että perhe ja kaverit ovat vuosien varrella huomanneet sen olemassaolon, koska koru on aina hänen mukanaan. Kysyttäessä hän on kertonut korusta. Onnesta ja suojasta vastaaja toteaa:

#55 En varsinaisesti tunne itseäni onnekaaksi koru mukana, mutta tunnen oloni vähän hassuksi ilman sitä. En tiedä kuinka epäonnekas olo minulle tulisi jos jättäisin sen kotiin.

Koru ei siis ole tulkintani mukaan suoranaisesti talismaani, mutta vastaaja ei kuitenkaan tiedä, tulisiko hänelle epäonnekas olo, jos se ei olisi hänellä mukana. Tästä näkökulmasta koru olisi amuletti. Hän ei myöskään halua ajatella korun katoamista, sillä pelkkä ajatus näin rakkaan esineen katoamisesta tuntuu hänestä ”sanoin kuvaamattoman pahalta”.

Vastaajalla 47 on tunnearvoltaan tärkeä pehmolelu, jonka hän oli saanut alakoulun aikana.

Hän ei osaa kuvata syytä sen tärkeydelle, ”se vain on”. Hän on käyttänyt ja käyttää sitä edelleen unileluna, eikä hän koe, että olisi mitään syytä salailla sitä. Vastaaja kuvaa unilelua hyvin tärkeäksi ja rakkaaksi, ja sen halailu rauhoittaa häntä ahdistuksen tai pelon hetkinä. Lapsena hän myös uskoi, että se suojelee häntä hirviöiltä.

Vastaajan 4 rannekorussa on suojan kannalta nähtävissä amulettimaisia piirteitä. Hän käyttää sitä aina matkustaessaan lentäen ja toteaa, että se lievittää hänen lentoahdistustaan ja pelkoaan. Käsittelen merkityksellisten esineiden roolia stressaavissa ja ahdistavissa tilanteissa vielä kappaleessa 4.2.3.

Vastaaja 34 omistaa sileän kiven, joka koostuu useasta kivilajista. Hän toteaa löytäneensä korun ollessaan oman hyvinvointinsa kannalta tärkeällä kurssilla. Hän kuvaa sitä näin: ”Se on kuin turvakahva, joka rauhoittaa henkisesti hankalissa hetkissä”. Esineellä on myös oma erityinen käyttötarkoitus, sillä vastaaja toteaa, että ”kuumana tai kylmänä se auttaa mm. päänsärkyyn, lihas- ja nivelsärkyyn”. Kivi myös rauhoittaa häntä ja lievittää fyysisen kosketuksen puutetta. Kivi kuvaakin sitä, miten yksi esine voi samaan aikaan henkisesti rauhoittaa ja materiaalisena esineenä myös fyysisesti koskettaa. Sillä on selkeä aineellinen ja aineeton puoli, jotka ilmenevät nähtävästi samanaikaisesti.

Yksi vastaajista, 51, omistaa itselleen merkityksellisen, kristillisen rippiristin. Hänelle risti edustaa useaa eri asiaa. Hän pukee sen esimerkiksi tenttiin mennessään, paidan alle niin, että tietää sen olevan kaulallaan. Varsinkin haastavien tehtävien edessä hän saa siitä voimaa ja tukea. Ristiin kuuluu hänelle myös fyysinen puoli: hän saattaa koskettaa ristiä vaikeissa tilanteissa, kuten tentissä tai ennen esiintymistä. Tässä on nähtävissä rituaalisuutta. Hänelle risti on hänen omien sanojensa mukaan amuletinkaltainen ja sisältää voimaa. Ristin tehtävä onkin auttaa vaikeissa tilanteissa, joissa onnistuminen olisi toivottavaa, ja tästä syystä hän pukee ristin vain harvoin päällensä muissa tilanteissa.

#51 Olen tottunut pitämään eri koruja päivittäin, mutta aina esimerkiksi tenttiin mennessäni laitan ristin kaulaani. En välttämättä halua ristiäni varsinaisesti nähtävän, joten puen sen tavallisesti paidan kauluksen alle - riittää, että minä tiedän sen olevan kaulassani. Saan siitä kuitenkin tukea ja voimaa aina jonkin haastavan tehtävän edessä. Usein ennen tentin tai jonkin esiintymisen alkua saatan sormeilla ristiä. Risti on kuin amuletti, jonka voima auttaa minua vaikeissa tilanteissa, joissa haluan onnistua. Vain harvoin puen ristin muulloin.

Vaikka vastaaja käyttää ristiä, hänen jumalakäsityksensä eroaa hänen mukaansa merkittävästi suomalaisen luterilaisen kirkon kanssa. Hän ei halua liittää Jumalaa mihinkään tiettyyn uskontoon tai liikkeeseen, vaan hän uskoo, että eri uskonnot ja uskonnolliset perinteet antavat vastaukset omilla tavoillaan pohjimmaisiiin kysymyksiin.

#51 Rippirististäni on tullut minulle merkittävä juuri siitä syystä, että rippikoulu sai minut uskonnollisesti heräämään ja pohtimaan omia uskomuksiani, vaikken varsinaisesti kokenut itse rippileiriä kovin antoisaksi. Siitä lähtien rippiristini on kuitenkin kulkenut mukana. Toisinaan koen ristiriitaisia tunteita ristin pukemisesta ja siitä, etten jaa kirkon kanssa samaa ajatusmaailmaa. Koen, etten siitä syystä saisi pitää ristiä kaulassani. Joskus myös ristin muoto muistuttaa itseäni liikaa kristinuskon ytimeä, uskosta Jeesukseen. Koen kuitenkin, että uskonto, johon kuulun - kristinuskon - on uskonto, johon olen syntynyt ja jonka kanssa jaan hyvin paljon samoja arvoja. Tämän vuoksi olen edelleenkin pysynyt kirkon jäsenenä ja jatkanut ristin pitämistä. Koen saavuttavani jumalayhteyden ristini avulla.

Vastaaja koki uskonnollisen herätyksen rippikoulun aikana, ja vaikkei hän kokenut itse rippileiriä antoisaksi, rippiristi on hänelle merkityksellinen juuri rippikoulun takia. Tänä aikana hän alkoi pohtia omia uskomuksiaan ja uskonnollisuuttaan. Hän kuitenkin kokee uskonnollisuutensa ristiriitaiseksi, koska hän ei koe jakavansa kirkon kanssa samoja mielipiteitä. Tästä syystä hänestä tuntuu, että hän ei saisi pitää ristiä kaulassaan.

Myös ristin muoto on hänelle ristiriitainen aihe: se muistuttaa häntä uskosta Jeesukseen. Hän ei kuitenkaan kerro tarkemmin, miksi juuri usko Jeesukseen on hänelle vaikea aihe. Tämä saattaa johtua hänen edellä mainitusta jumalakäsityksestään, eli siitä, että hän ei halua sitoa Jumalaa mihinkään tiettyyn uskontoon. Hän kuitenkin toteaa jakavansa samoja arvoja kristinuskon kanssa, ja koska hän on myös syntynyt kyseiseen uskontoon, on hän pysynyt kirkon jäsenenä ja jatkanut ristin käyttämistä. Vastaaja toteaa myös uudestaan, miten hän kokee saavuttavansa jumalayhteyden juuri ristin kautta.

#51 [--] Puen ristin kaulaani aina ennen jotakin vaikeaa tehtävää tai jännittävää tapahtumaa, kuten tenttiä, puhetta tai kilpailua. Risti roikkuu tällöin kaulassani koko päivän, enkä valttämättä

kiinnitä siihen paljoakaan huomiota. Joskus saatan pysähtyä jännittämään, jolloin näperöin ristiä kaulassani. Toisinaan puristan ristin nyrkkini sisään ja suljen silmäni, rukoilen.

Vastaaja käyttää ristiä aina ennen haastavaa tai jännittävää tapahtumaa. Hän kokee itsensä turvatuksi ja vahvemmaksi kantaessaan ristiä. Hänen ajatuksensa myös kirkastuvat ja hän pystyy keskittymään. Ristin avulla hän tuntee saavansa voimaa suoraan Jumalalta. Jos risti kuitenkin puuttuu ahdistavassa tilanteessa, lisää tilanne hermostumista ja heikkoutta. Näin oman tulkintani ja teoreettisen viitekehyksen kannalta esine olisi amuletti. Samoin vastaaja itse käyttää siitä samaa nimeä, vaikka hän samalla liittää siihen myös talismaanin kaltaisia onnen ja onnistumisen piirteitä. Risti on osoitus siitä, miten yhdessä esineessä voi olla sekä suojaavia että onnen ominaisuuksia. Uskonnolliset kokemukset esineen kautta ovat hänelle moninaisia ja kuvaavat monia tunteita vääränlaisuudesta syyllisyyteen. Hän kuitenkin on jatkanut ristin pitämistä, sillä hän kokee saavuttavansa ristin kautta yhteyden Jumalaan.

Ristin katoamisesta ja jumalayhteydestä hän kirjoittaa näin:

#51 Surisin luultavasti ristin katoamista paljon. Mikään toinen risti ei voisi korvata juuri tämän ristin paikkaa elämässäni, mutta uskon, että mahdollisesti jokin toinen onnenkoru voisi löytyä itsestään ajan kuluessa. Se ei välttämättä olisi risti tai mikään muu uskonnollinen symboli, vaan vaikkapa ihan tavallinen koru, joka jollain tavalla puhuttelisi minua. Uskon, että pystyisin löytämään jumalayhteyden myös muista esineistä.

Vastaajalla 15 on useita itselleen merkityksellisiä esineitä, kuten isoäidin virkkaamat käsityöt, musiikki-instrumentit sekä luonnosta löytyneet aarteet. Varsinkin luonnosta löydetty esine näyttäytyvät tutkimuksen valossa onnesesineiden kaltaisina. Erilaiset kivet voivat olla amulettin tai talismaanin kaltaisia esineitä, joihin on lisätty merkityksellisyyden kokemus. Vastaaja toteaa, että nämä luonnosta löydetty kivet antavat hänelle henkistä voimaa, sekä puhdistavat ja suojaavat häntä. Tällöin esine olisi hänelle amuletti. Vastaajan mukaan kivet tuovat eräänlaista tunnetason rauhaa ja tämä rauha luo turvallisuuden tunteen. Hän ei kuitenkaan liitä kiviin suoritusta tai elämää parantavia vaikutuksia, joten amuletti-talismaani -jaottelulla kivet olisivat amuletteja.

4.2.2 Talismaanit

Skemeriä (2006) ja Gasteria (2005) mukaillen tulkiten talismaaneiksi sellaiset merkitykselliset esineet, joiden uskotaan tuovan onnea. Tällaisia esineitä oli aineistossa useita. Viitekehykseni turvin tarkastelen talismaaneja sellaisina esineinä, joiden turvin pyritään parantamaan suoritusta tai tuomaan siihen onnea. Esimerkiksi esinettään vastaaja 1 kuvaa näin:

#1 Sain kaulakorun isältäni muistaakseni 15 vuotiaana syntymäpäivälahjaksi. Olen pitänyt korua muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta joka päivä. Isäni kuoli neljä vuotta sitten ja sen jälkeen korusta on tullut minulle erityisen tärkeä. Havahdun välillä tärkeissä tilanteissa (esim. juhlat, tentit yms.) siihen, että pohtiessani tai ollessani ajatuksissani kosken siihen/pidän riipus osaa kädessäni.

Muut tietävät hänen esineestään. Kysyttäessä esineen tuomasta onnesta tai suojasta, hän kirjoittaa:

#1 Kyllä. Koen, että sillä on merkitystä esim. tenttitilanteissa. Riipukseen koskeminen auttaa keskittymään.

Vastaajan 5 isoäidin vanhasta kihlasormuksessa esille nousivat sekä isoäitiin liitetyt muistot että sormuksen tuoma onni. Vastaajalle sormuksen tärkein puoli on se, että se kuului hänen isoäidilleen. Hän sai sen 10-vuotiaana joululahjaksi, mutta ei uskaltanut käyttää sitä moneen vuoteen. Kun hän alkoi erityistilanteissa käyttää sormusta, siitä syntyi hänelle sanojensa mukaan ”eräänlainen onnenamuletti”, jota hän käytti erilaisissa haastavissa tilanteissa, kuten ylioppilaskirjoituksissa, pääsykokeissa ja työhaastatteluissa. Hän toteaa, ettei menisi yhteenkään työhaastatteluun ilman sormustaan. Nyt vastaaja käyttää sormusta päivittäin, ja se muistuttaa häntä isoäidistä. Hän ei ole varma, uskooko hän täysin sormuksen tuovan onnea, mutta se tuo hänelle iloa, hyvän olon ja itsevarmuutta, mistä hän on varma. Tämä on yksi syy sille, miksi hän kantaa sitä mukanaan. Tulkintani perusteella esine on vastaajalle talismaani.

Vastaajalla 26 on merkityksellinen euron kolikko, jonka hän sai poikaystävältään sähköisen tentin lokerotilaa varten. Poikaystävä sanoi, että kolikko tulee auttamaan häntä hänen tenteissään ja nyt vastaaja kutsuukin kolikkoa tenttieurokseen. Hänen mukaansa se

tuo lisää itsevarmuutta tenttitilanteisiin ja vähentää niihin liittyvää ahdistusta.

Samankaltainen esine löytyy vastaajalta 50: hänelle tärkeä esine on hänen tenttipenaalinsa, joka kuului alkujaan hänen miehelleen. Hän sai ensimmäisestä tentistä, jossa penaali oli mukana, erinomaisen arvosanan. Tämän jälkeen hän totesi vitsillä, että ”se onkin onnea tuottava esine” ja siitä lähtien penaali on ollut mukana hänen tenteissään. Hän kuitenkin toteaa, että esine ei tee hänestä selkeästi onnekasta, mutta se tuo ”jonkinlaista varmuutta”.

Vastaajan 31 lapsena ystävältä saatu sormus voidaan tulkita eräänlaiseksi talismaaniksi, vaikka sillä on myös amuletin piirteitä. Tätä tukee se, että hän otti sormuksen mukaansa yliopiston pääsykokeeseen. Toisaalta amulettiesineen kaltaisuutta ilmenee hänen kertoessaan, miten hän käyttää esinettä juurikin silloin, kun hän kokee tarvitsevansa ystävänsä tukea. Hän sanoo tuntevansa itsensä varmemmaksi, kun muistaa ystävänsä läheisyyden. Käsittelen vastaajan esinettä vielä luvussa 4.2.3 sekä luvussa 5.1.

Turvallisuuden tunne ei aina johtunut siis esineen maagisista ominaisuuksista. Esimerkiksi vastaajalle 60 hänen kotiavaimensa tuovat hänelle turvallisuuden tunteen, sillä hän ”tietää, että on paikka, jonne pääse nukkumaan ja piiloutumaan”. Toisaalta turvallista oloa kuvataan myös suoraan muistojen kautta: vastaaja 29 toteaa, että hänen kitaransa tuo turvallista oloa, koska se muistuttaa häntä hänen isästään. Myös mobiililaitteet toivat turvaa (kts. 4.5 Mobiililaitteet funktionaalisina esineinä). Tällaista turvallisuuden tunteen ja muistojen välistä yhteyttä käsittelen vielä luvuissa 4.3 sekä luvussa 5.

Moni vastaaja oli hieman epämääräinen kuvatessaan onnen, suojan tai esimerkiksi rakkauden tunteita, joita esineet kantajissaan herättivät. He kuvailivat tuntemuksia kuten vastaaja 52 ”tavallaan kyllä ehkä pidän sitä suojanani”, tai vastaaja 41 ”Joo, se tuo jonkinlaista turvan tunnetta. Ja ehkä se on minulle onnenapila omalla tavallaan”. Suojan ja onnen tuomisen kategoriat menivät aineistossa usein päällekkäin. Esittelen nyt kaksi.

Vastaajan 22 onnesesine on viisikulmion mallinen kivikoru, jonka hänen miehensä on tehnyt alakoulun leirikoulussa ja jonka tämä antoi vastaajalle seurustelun aikana. Vastaaja pitää korua sellaisissa tilanteissa, joissa uskoo tarvitsevansa erityistä voimaa tai turvaa. Hän toteaaakin, että koru auttaa häntä luottamaan itseensä ja selviytymiseensä. Tässä on sekä talismaanien että amulettien piirteitä.

Vastaajalla 41 on rannekoru, jonka hän sai lahjaksi äidiltään. Se on ollut hänellä mukana jokaisessa elämän merkittävässä tapahtumassa siitä lähtien. Näitä tapahtumia ovat muun muassa valmistujaiset, matkat ja juhlat. Vastaaja toteaa, että esine tuo hänelle jonkinlaisen turvan tunteen ja samalla se toimii myös onnenapilana. Näin rannekoru näyttyy sekä amulettina että talismaanina. Hän kertoo esineen liitetystä onnesta ja turvasta seuraavaa:

#41 Joo, se tuo jonkinlaista turvan tunnetta. Ja ehkä se on minulle onnenapila omalla tavallaan.

Hän toteaa esineen olevan onnenapila, mutta tekee tämän hieman varovaisesti sanomalla sen ehkä olevan onnenapila omalla tavallaan. Toisaalta se tuo hänelle myös turvan tunnetta, joten siinä on sekä amulettimaisia että talismaanisia piirteitä. Tämä on toistuva piirre aineistossa: onnen ja suojan tunne kytkeytyivät usein toisiinsa. Käsittelen tätä lisää myöhemmin.

Myös luvussa 4.2.1 mainitun vastaajan 51 rippiristi ilmensi sekä amulettien että talismaanien kaltaisia piirteitä. Hän käytti ristiään sellaisissa tilanteissa, missä tunsu tarvitsevansa onnea, mutta myös turvaa. Se myös auttoi häntä jännittävissä tilanteissa. Tällaisia ahdistuksen lievittäjiä käsittelen seuraavassa luvussa 4.2.3.

4.2.3 Ahdistuksen lievittäjät

Eräät vastaajat pyrkivät lievittämään erilaisia ahdistus- ja pelkotilojaan esineiden avulla. Vastaaja 4 kertoi omistavansa värikkään puuhelmirannekorun, jossa on risti. Hän sai sen serkultaan ulkomaanmatkan tuliaisena. Ahdistuksen lievittämistä hän kuvaa näin:

#4 Se on ikään kuin talismaani aina kun matkustan ulkomaille lentäen. Pelkään lentämistä niin kovasti, niin jonkin rannekorun näperteleminen auttaa. Ajan myötä, olen kiintynyt nimenomaan tähän rannekoruun, enkä pysty menemään lentokoneeseen ilman sitä. Se tuo turvan tunteen ja ikään kuin jumala olisi lähempänä minua.

Vastaaja kertoo, että suora fyysinen kosketus esineeseen rauhoittaa hänen lentopelkoaan.

Sillä on myös uskonnollinen puoli, sillä vastaaja tuntee jumalan olevan häntä lähempänä. Hän ei kuitenkaan jälkeinpäin mainitse suoranaisesti uskonnollisia puolia tässä esineessä, joka on tulkittavissa amuletin kaltaiseksi.

Ihmiset tietävät hänen korustaan, mutta he eivät tiedä sen käyttötavasta, sillä sen kertominen ei ole tuntunut vastaajasta tärkeältä. Toisaalta hänestä tuntuu, että kertoessaan hän tekisi itsensä naurunalaiseksi.

Hän kirjoitti käyttävänsä puuhelmirannekorua aina matkustaessaan ulkomaille. Hänelle tulee siitä suojattu olo ja se auttaa häntä pelko- sekä ahdistustilanteissa. Esineen merkityksellisyyttä vastaajalle kuvaa hyvin se, että esineen hypoteettisessa katoamistilanteessa hän uskoisi kokevansa hirveää ahdistusta ja turhautumista. Esineen tilalle olisi vastaajan sanojen mukaan etsittävä uusi talismaani. Myös aikaisemmin mainitun rippiristin omistaja koki itsensä turvatuksi ja vahvemmakeksi ahdistavan tilanteen tullen, jos hänellä oli kyseinen koru mukanaan.

Vastaajalla 16 on lapsena itse valittu nallekarhu, jonka kanssa hän toisinaan edelleen nukkuu. Nalle rauhoittaa häntä usein. Pehmolelut olivat yleisiä ahdistusta helpottavia esineitä.

Vastaaja 27 kirjoittaa seuraavasti pehmoeläimestään:

#27 Pupu on aina rauhoittanut minua, ja se on kai syynä myös siihen, miksi olen niin mielelläni nukkunut sen kanssa. Otan yhä pupun viereeni iltaisin ja nukun sen kanssa, ja lisäksi se hieman rauhoittaa ahdistuksen iskiessä.

[--] Kun halaan pupua, negatiiviset tunteet lieventyvät ja esimerkiksi ahdistus usein hiukan helpottaa. Pupu rauhoittaa minua - tuntuu kuin se veisi minut takaisin lapsuuteeni, mikä on kai yksi syy siihen, miksi sen koskettaminen tuntuu niin hyvältä. Olen myös onnellinen siitä, että minulla on säilynyt lapsuudestani näin tärkeä esine, sillä sen kautta on helpompi muistella omia lapsuusmuistoja.

Vastaaja 27 erittelee selkeitä, positiivisia vaikutuksia, kun hän haluaa ja koskettaa pupuaan. Se rauhoittaa, lievittää ahdistusta ja helpottaa muita negatiivisia tunteita. Muistojen ja amulettiesineen kaltaisuuden yhteys on näkyvissä: Vastaaja toteaa, että pupun tuoma rauhoittava vaikutus johtuu mahdollisesti siitä, että se vie hänet hänen muistoissaan takaisin lapsuuteensa ja tämän takia sen koskettaminen tuntuu hyvältä.

Esineensä turvan tunteen luomisesta kertoo muun muassa vastaaja 31:

#31 Nykyään sormus mahtuu vain pikkurilliini, joten käytän sitä harvoin. Käytän sitä, kun tunnen tarvitsevani ystäväni tukea, mutta hän ei ole lähellä. Esimerkiksi pidin sormusta yliopiston pääsykokeessa.

Myös vastaajan 58 harmonikansoitto sekä laulaminen tuo iloa ja hänkin kuvaa aktiviteetin olevan terapeutista. Musiikki-instrumentti tuo näin hänen mukaansa tunteen onnekkuudesta ja suojatuksi tulemisesta. Hän kertoo seuraavasti:

#58 Esineellä [harmonikka] on erityistarkoitus. Kuten edellä jo mainitsin, se toimii minulle terapeutin tavoin. Soittaminen rauhoittaa, mutta samalla aktivoi tietyllä tavalla; tekee minusta tavoitteellisemman ja antaa onnistumisen tunteita, muuten niin epävarman luonteeni äärellä. Sen avulla pidän pääni kasassa ja uskon, että 4-vuotiaasta saakka soitettuani aivoni ja maailmani kaipaavat sen soittamista ja musiikillisten aivoalueiden aktivoitua säännöllisin väliajoin. Tunnen olevani esimerkiksi surullisempi jos pidän esimerkiksi kahden viikon taukoja soittamisesta.

Toisaalta ahdistuksen lievittämisellä oli myös kääntöpuolensa: esineen katoaminen. Merkityksellisen esineen katoaminen tuottaisi suurimmalle osalle merkityksellisen negatiivisia tuntemuksia, kuten paniikkia, ahdistusta, surua tai ikävää. Esineiden katoamisesta koituvat tai uskotut negatiiviset tunteet olivat usein rajuja tai vaikeasti hallittavissa, tai niiden ajallista hetkellisyyttä painotettiin.

Moni myös piti esineisiin liitettyjä muistoja esineitä tärkeämpinä, ja koki, että esineen katoaminen ei alkujärkytyksen jälkeen olisi kovinkaan hirveää. Esineen katoamisen yhteydessä osa vastaajista käsitteli esinettään ”vain esineenä”. Kuten yksi vastaajista totesi, ”ihmiset eivät asu esineissä, vaan muistoissa”.

Lähes jokainen vastaajista raportoi, että merkityksellisen esineen katoaminen tai sen ajatteleminen tuotti heille negatiivisia tunteita. Vastaja 4 toteaa, että häntä alkaisi ahdistaa hirveästi, jos hänen rannekorunsa katoaisi ja että hän turhautuisi. Hän joutuisi katoamisen takia etsimään ”jonkin uuden samankaltaisen talismaanin”.

Vastaajat kuvasivat myös tilanteita, joissa he luulivat merkityksellisen esineensä kadonneen:

#20 – Kerran ollessamme Ruotsin laivalla, taisin silloin olla alle kouluikäinen, putosi tämä kyseinen myssyni laivan ylimmältä kannelta – tunne oli kauhunsekainen ja muistan itkeneeni. Vanhempani yrittivät lohduttaa minua. Ehdimme luulla myssyn pudonneen mereen, mutta onnekseni se löytyikin laivan alemmalta kannelta. Kaikki päättyi siis lopulta hyvin.

#22 Olisi kauheaa. Kerran luulin kadottaneeni korun, voimakas lohduttomuuden tunne.

#26 Kerran luulin käyttäneeni kolikkoa maksuna kaupassa, ja se tuntui oikeasti todella pahalta. Löysin sen myöhemmin, mutta meinasi kyllä itku päästä.

Esineen kadotessa tai vastaajan uskoessa sen kadonneen tunteet ja niiden osoittaminen, kuten lohduttomuus sekä itkeminen, olivat monen vastauksessa esillä. Vastaja 27 ei halua menettää pupuaan, ja yhden läheltä piti -tilanteen jälkeen hän on pitänyt siitä tarkkaan huolta.

#27 [--] Kerran myös luulin kadottaneeni pehmolelun: Kymmenvuotiaana isäni kanssa matkalla kaukana Suomesta ja pupu oli minulla luonnollisesti mukana. Kun kerran jatkoimme matkaa eräästä kaupungista seuraavaan kohteeseemme, pelästyin, että olin jättänyt pupun edelliseen kaupunkiin. Itkin sen takia pitkään ja ajatus siitä, että pupu hukkui ihan vieraassa maassa, oli todella kamala. Onneksi pupu kuitenkin löytyi matkalaukustani,

ja helpotukseni oli valtava. Sen jälkeen olen pitänyt erityisen tarkkaan huolta siitä, että pupu on aina tallessa, sillä en todellakaan halua menettää sitä.

Katoamisen yhteydessä pohditaan tunteiden ohella myös muistoja:

#1 Korun katoaminen harmittaisi, mutta en usko, että asia jäisi vaivaamaan pidemmäksi aikaa. Muistan kuitenkin isäni muutenkin, ja esine on kuitenkin vain esine. Olen kadottanut koruja aikaisemminkin, mutta en mitään sellaista, jolla olisi ollut merkitystä.

Vastaaja toteaa muistavansa isänsä ilman koruakin. Samalla hänen vastauksessaan näkyy muissakin vastauksissa esille noussut ajatus siitä, että esineet ovat ”vain esineitä”. Myös numerolla 12 oli samanlaista tematiikkaa vastauksessaan:

#12 [--] Sellaiset kokemukset ovat aina traumaattisia. Loppujen lopuksi kuitenkin kyse on ”vain” esineistä. Pääasia, että niiden muisto jää jäljelle. En jää suremaan esineitä samalla tavoin kuin kuolleita ihmisiä tai lemmikkejä mutta niiden menettäminen sattuu. Kuin menettäisin onnenkalun ja huono onni seuraisi minua seuraavat seitsemän vuotta – tai vastaavaa.”

Muistojen tärkeydestä katoamisen yhteydestä kertovat myös vastaaja 60:

#60 Olisin kummastakin esineen katoamisesta varmaan aika sekaisin. Kotiavaimista olisi tietysti varmaan isompi huoli. Kun koti edustaa kaikkea, sitä posliinikoirankin paikkaa. Posliinikoiran katoaminen harmittaisi, vaikka tiedän muistavani äidin ilman sitäkin. Olen kerran kadottanut isoäitini tekemän kaulahuivin, joka oli maailman ihanin huivi. Siitä on nyt jo ainakin kuusi vuotta, mutta huivin menetys riipaisee ja vihloo rintaa aina silloin tällöin.

Vastaaja 45 kertoo hyvin kiinnostavalla tavalla tärkeiden esineidensä⁹ katoamisesta koituvista negatiivisista tunteista. Hän toteaa, että jäisi ”puille paljaille” ilman kirjojaan.

⁹ Käsittelen hänen esineensä identiteetin kautta luvussa 4.4.

Tärkeän sormuksen katoamisesta hän kertoo näin:

#45 [--] sormus varastettiin kauan sitten tavaratalon vessasta, kun otin sen pois pestessäni käsiä. Olin aivan epäuskoinen, sitten nousi kyyneleet ja viha. Tavaratalon infossa on löytötavaroita, mutta sormus ei tullut sinne. Sanoin siellä ääneen, että ”kiroan sormuksen ottajan, jonka kädestä irtoaa sitä kantava sormi!”. Infossa istuva mies katsoi minua pelästyneenä. Ostin uuden sormuksen. Sen valmistus oli lopetettu, mutta kultasepäntiikkejä oli yllättäen yksi ja oikean kokoinen. Kyyneleet silmissä sovitin ja ostin.

Teoreettisessa viitekehyksessä kuvailemiani amuletin ja talismaanin kaltaisia esineitä siis löytyi yliopisto-opiskelijoiden merkityksellisten esineiden kuvauksissa. Tarkastelin amuletteja suojan ja turvan tunteen kannalta, talismaaneja onnen tuomisen näkökulmasta. Useaan onnenesineeseen liitettiin muistoja, joiden ajattelemisen nosti esille turvan, suojan tai varmuuden tunteita. Esineet toimivat myös ahdistuksen lievittäjinä haastavien tai epävarmojen tilanteiden, kuten tentin tai lentomatkan, yhteydessä. Niitä käytettiin myös lieventämään negatiivisia tuntemuksia. Pohdin näitä ominaisuuksia luvussa 5.

4.3 Esineet muistamisen välineinä

Aineistoni vastaajien merkitykselliset esineet voidaan jakaa Radleyn (1990) esittämällä tavalla kahteen alalajiin: funktionaalisiin esineisiin sekä muistoesineisiin. Tarkastelen näitä kategorioita myös maagisen ajattelun ja amulettien näkökulmasta. Mihin eri kategorioihin vastaajien merkitykselliset esineet jakautuvat, ja mihin näistä kategorioista amuletit ja talismaanit kuuluvat?

Muistot nousivat esille todella monen vastauksessa. Muistot olivat usein positiivissävytteisiä ja ne käsittelivät muun muassa perhettä, rakkautta, onnellisuutta, turvaa sekä sosiaalisuutta. Esimerkiksi vastaaja 31 toteaa saaneensa sormuksen lahjaksi parhaalta ystävältään, ja sormus muistuttaa häntä edelleen kyseisestä ystävästä. Se tuo hänelle varmemman olon, jonka hän liittää muiston ystävänsä läheisyydestä.

Vastaajalla 8 on useita esineitä, joista osa on muistoesineitä¹⁰. Hän toteaa, että pienillä zirkoneilla koristeltu käsilaukku, joka on hihnansa lyhyiden takia lähes käyttökelvoton, on hänelle tärkeä sen muistojen takia. Hänelle tärkeää ei ole käsilaukku lahjana, vaan se, että hän muistaa käyttäneensä käsilaukkuja tilanteissa, joilla oli paikalla hänelle tärkeitä ihmisiä. Esineen tarina ei siis sinällään tee esineestä hänelle tärkeää, vaan se, mihin asioihin tai ihmisiin hän esineen yhdistää. Laukku ei vastaajan tapauksessa tuota hänelle onnea tai suojaa.

Vastaaja 13 kirjoitti itsellään olevan kaksi tärkeää esinettä, Tove Janssonin kirja Taikurin hattu, jonka kannessa on kuva Muumipeikosta simpukankuori kädessään sekä pehmolelu, jolta koira puraisi nenän irti muutama vuosi sitten. Molemmilla esineillä on myös erityisiä käyttötarkoituksia, jotka molemmat liittyvät lohtuun:

#13 Taikurin hattua luen lohdukseni ja kun tahdon tulla iloiseksi. Se on toiminut majakkana luku- ja kirjoittamisharrastuksessani. Pehmolelu tuo niin ikään lohtua. Se muistuttaa lapsuuden ajoista, jonka muistot aika on kullannut.

#13 Tunnen kummankin esineen läsnä ollessa oloni onnekaaksi ja suojatuksi. Niihin tuntuu latautuneen menneisyyden voimaa, joka muistuttaa minua siitä, kuka olen tai kuka olen ollut. Myös siitä, keneksi tahdon tulla.

Sekä kirja että pehmolelu antavat lohdutusta vaikeisiin aikoihin, vaikkakin eri tavoin. Toista vastaaja lukee, toinen on hänen kanssaan. Niillä on tunnearvoa ja niihin on liitetty muistoja, jotka esineiden kautta eletään uudestaan. Varsinkin pehmolelun kohdalla muistot tuovat lohdutuksen. Esineet ovat hänelle myös osa identiteettiä:

#13 Taikurin hattua mainostan aina ja kaikille. Kerron siitä, sillä koen, että se kertoo jotakin tärkeää identiteetistäni. Kirjassa esitetyt arvot, hahmot ja maisemat vastaavat omia ideaalejani.

#13 [--] Pehmoleluakaan en pidä salassa. Kun joku kysyy siitä, kerron mielelläni. Pehmolelusta vain ei tule puhuttua illanistujaisissa tai kesken koulupäivää.

¹⁰ Vastaajalla on myös funktionaalisia esineitä, joita käsittelem aluvulla 4.5 Mobiililaitteet funktionaalisina esineinä.

Esineisiin liitetään myös selkeitä amuletti/talismaani -jaotteluun lukeutuvia ajatuksia. Sekä pehmolelu että kirja saavat vastaajan tuntemaan olonsa onnekaaksi ja suojatuksi. Ne pitävät sisällään voimaa, joka muistuttaa vastaajaa hänen identiteetistään, menneisyydestään ja tulevaisuudestaan. Toisaalta molemmat myös läsnäolollaan luovat käyttäjälleen positiivisia tuntemuksia, kuten onnea ja suojaa. Esineet näyttävät toimivan myös muistamisen välineinä sekä Radleyn (1990) teorian mukaisesti identiteetin ylläpitäjänä. Käsittelen tätä tarkemmin luvussa 5.

Vastaaja ei sano surevansa esineitä samalla tavalla kuin kuolleita ihmisiä ja lemmikkejä, mutta hän toteaa, että esineen menetys tuntuu pahalta. Hän vertaa esineen menettämistä siihen, että menettäisi onnenkalun, ja tästä johtuen huono onni seuraa häntä seuraavat seitsemän vuotta. Tässä on nähtävissä kansanuskonnon ominaisia piirteitä, sillä uskotaan, että jotkin teot voivat johtaa seitsemän vuoden huonoon onneen.

Vastaajalla 39 on kolme tärkeää esinettä: muki sekä kaksi kitaraa. Hän kertoo mukin olevan keräilyharvinaisuus, mutta siihen liittyy myös muistoja. Hän muistaa lapsena istuneensa tätinsä miehen hartioilla ja yhdistää mukin tähän tapahtumaan. Vastaaja toteaa sillä olevan tunnearvoa: mukista eivät juo muut kuin hän. Mukista juomiseen hän liittää ”kotoisuuden tunnetta”.

Vastaaja 17 sai itselleen merkityksellisen postikortin poikaystävältään tämän Ruotsin matkalta. Se toimii hänellä kirjanmerkin ohella myös muistamisen välineenä:

#17 Käytän korttia kirjanmerkinä. Aina kun avaan kirjan siitä kohdasta johon näin, näen kortin, joka muistuttaa minua poikaystävästäni ja tuo jonkinlaista hiljaista lohtua masennustilaani. Tekstin yksinkertainen ja kaunis runollisuus saa minut tarttumaan suuremmalla innolla kirjaan, jonka välissä kortti on.

Vastaajalla #59 on hyvin arkkityyppinen muistoesine: hänen entisen kissansa uurna. Hän toteaa sen olevan hänelle kaikkein merkityksellisin esine, eikä hän toivo sen rikkoutuvan. Hän myös toteaa, että itse asiassa vain harvalla hänen monista esineistään on merkitystä ja hän on saanut nämä esineet lahjaksi. Näiden esineiden merkityksellisyyden hän

yhdistää tärkeisiin ihmisiin liittyviin muistoihin. Koriste-esineiden ja kirjojen pudotessa uuden kissan kesytysprosessin aikana, vastaaja kokee nähneensä materiaalisen maailman uusin silmin. Hän ei kuitenkaan kerro muista tärkeistä esineistään sen enempää, vaan tilaa kerronnalle saa kissan urna.

#59 Omistan paljon esineitä, mutta mitkä niistä oikeastaan ovat merkityksellisiä. Kun toin Virosta noin kaksi viikkoa sitten puolivillin kissan, sain konkreettisesti huomata, miten paljon esineitä minulla asunnossani oli. Yön aikana moni koriste-esine ja kirja putosi lattialle. Kesytysprosessin aikana olen havainnoinut uusin silmin ihmisen materiaalista maailmaa. Vaikka olen haalinut vuosien mittaan erilaisia esineitä, loppujen lopuksi vain harvalla niistä on merkitystä. Oikeastaan vain ne, jotka olen saanut lahjaksi joltain läheiseltä, ovat merkityksellisiä. Ne sisältävät muiston ihmisistä, jotka ovat antaneet esineet. Kaikkein merkityksellisin esine, joka minulla on, ja jonka en haluaisi rikkoutuvan, on kuitenkin kissani urna.

Vastaaja kirjoittaa urnasta hyvin rakastavaan sävyyn ja pitkällisesti. Kissan urnasta tekee hänelle tärkeän usea asia: Kissa oli hänen paras ystävänsä, ja hän eli sen kanssa lähes 15 vuotta.

#59 Kissani urna on muistoesine rakkaasta kissastani. Esine on tärkeä, koska se muistuttaa minua parhaasta ystävästäni, jonka kanssa kuljin elämän polkua lähes 15 vuotta. Urna on pieni ja kevyt kuin höyhen, muodoltaan pyöreä, helposti kömmeniin sopiva. Siinä voi polttaa aamu- ja iltahämärissä tuikkua. Kynttilä lämmittää muuten viileää lyhtyä ja muistuttaa ikuisesta elämästä ja minun ja kissani välisestä yhteydestä. Kun katson tuikkua ja kissan kuvaa urnassa, minusta tuntuu rauhalliselta ja on kuin se katsoisi takaisin kuvasta.

Uurna muistuttaa vastaajaa myös ikuisesta elämästä sekä kissan ja hänen välisestä yhteydestä. Kuvan katsominen rauhoittaa häntä, ja hänestä tuntuu, kuin kissa katsoisi häntä kuvasta takaisin.

#59 Esine tuo lohtua, muta siihen liittyy vielä hyvin paljon surua. Sunnuntaina 21.1.18, halasin urnaa, jolloin minulle tuli hyvin voimakas lämmön tunne. Tunsin että minua rakastettiin, aivan kuin se olisi halunnut välittää minulle tämän viestin Jumalan avulla. Vaikka en ole syvästi uskova ihminen, tunne oli vahva. Se oli ehkä hyvästien ja irti päästämisen hetki, vaikka en olisi vieläkään valmis hyvästelemään kissaa. Tunsin kuitenkin, että se oli turvassa. Se auttoi minua elämänsä aikana parantamaan

suorituksiani opinnoissa. Osittain kissan muisto on myös auttanut. Se auttoi kivuissani. Uurnakin auttaa, mutta lievemmin. Kissan kuolema aiheutti paljon kipua.

Vaikka vastaaja ei ole omien sanojensa mukaan syvästi uskonnollinen ihminen, hän koki hyvin voimakkaan lämmön tunteen halatessaan urnaa. Hän koki, että tämä lämmön tunne oli viesti rakkaudesta häntä kohtaan, jonka kissa lähetti hänelle Jumalan avulla. Sekä kissa itse että sen muisto ovat auttaneet vastaajaa parantamaan hänen opintosuorituksiaan. Kissa itse, sekä lievemmin urna, ovat myös auttaneet hänen sairaudestansa johtuvia kipujaan.

Hallamin ja Hockeyn mukaan menetyksen tunnetta voidaan helpottaa materiaalisella esineellä, jolla muistetaan menetyksen kohde (Hallam & Hockey 2001, 19). Vastaajan tapauksessa kissan urna ja niissä oleva tuhka siis materiaalisuutensa kautta yhdistävät elävän vastaajan hänen edesmenneeseen kissaansa.

Vastaaja toteaa suoraan, että urnalla on hänelle uskonnollista merkitystä, vaikka sen läheisyys tuottaa myös negatiivisia tunteita, kuten surua. Sillä on häneen myös kahdenlaisia vaikutuksia: Toisinaan urna tuntuu kylmältä, mikä johtaa yliluonnolliseen ja aavemaiseen oloon. Toisaalta urna taas rauhoittaa vastaajaa, mitä hän vertaa kissansa kehräykseen. Kehräys lievensi aikanaan myös hänen fibromyalgiansa aiheuttamaa hermosärkyä.

#59 Esine auttaa surutyössä ja kissan muiston vaalimisessa. Siinä voi polttaa tuikkua, mikä luo kauniin ja rauhoittavan valon säteen pimeänä vuoden aikana. Uurnan voisi ottaa mukaan myös mökille, missä tarvitaan kynttilöitä valoksi. Siellä ei ole sähköjä, joten iltaisin vietämme aikaa 1700-1800-luvun pirtin malliin. En ole kuitenkaan varma, uskallanko urnaa kuljettaa meritse mökille. Olisi hyvin surullista, jos urna rikkoutuisi.

Kysyttäessä, tietävätkö muut ihmiset urnasta, vastaaja kertoo:

#59 Kyllä ainakin perheeni ja eräs vanhempi kissanainen, joka on hyvä ystäväni, tietää. Hänen tyttärellään on myös kissansa urna. Olen laittanut kuvia urnasta myös Facebookiin, mutta nyt kun pohdin, mietin, miksi olen jakanut kuvia. En toisaalta häpeä sitä, että kissani merkitsi minulle niin paljon, ja haluan nostaa myös eläinten arvoa esiin. Toisaalta tiedostan, että kulttuurissamme ei

osata käsitellä surua, ei varsinkaan lemmikkieläimen kuolemaan liittyvää surua. Siksi en ole pitänyt asiasta suurta meteliäkään, ja olen rajannut jakoja.

Vastaajan 59 ajatus siitä, että jakaisi tunteitaan uurnaan liittyen Facebook-sivullaan ovat kaksijakoisia. Toisaalta hän ei häpeä edesmenneen kissansa merkityksellisyyttä itselleen, mutta toisaalta hän pohtii myös oman kulttuurinsa tapaa käsitellä surua, varsinkin lemmikkieläinten kuoleman yhteydessä. Tästä syystä hän on pitäytynyt jakamasta kissaansa liittyviä asioita liian useasti. Tässä näkyy Hallam ja Hockeyyn kuvaamat käsitykset muistamiseen liittyvistä käytännöistä: ne ovat usein herkkiä juurikin sosiaalisten ja yhteiskunnallisten suuntauksien muutokselle. Niitä voidaan pitää myös liian tunteellisina tai irrationaalisina, mikä saattaa vaikuttaa vastaajan tärkeän esineensä jakamista. (Hallam & Hockey 2001, 4, 19).

Vastaaja 38 omistaa kaulakorun, joka kuului hänen kuolleelle isoäidilleen. Kaulakoru muistuttaa kantajaansa isoäidistään, mutta hän ei kuitenkaan uskalla käyttää sitä, koska se ei tunnu hänen omaltaan. Hän pitää korua korurasiassa, jonka sisällä se ei kosketa muihin koruihin. Tämän hän mainitsee vielä yksiselitteisesti.

#38 Ei juuri, korua en uskalla käyttää, koska se ei tunnu omalta. Veikkaan silti että vanhempana haluan ottaa korun käyttöön. Se on lähinnä korurasiassani säilössä.

#38 Vielä esine saa minut itkemään mutta joku päivä jos korun uskallan käyttöön ottaa se muistuttaa minua mummita ja siitä että hänen muistonsa elää kanssani. [--] En ole kadottanut sitä enkä toivottavasti ikinä kadota mutta se tuntuisi pahalta. En kokisi niin että nyt olen pettänyt mummin muiston tai muuta sellaista mutta paha mieli olisi.

Kaulakoru on vastaajalle muistoesine: se saa hänet itkemään, mutta hän kuitenkin toteaa, että se muistuttaa häntä isoäidistä, jonka muisto elää hänen kanssaan, jos hän uskaltaa ottaa korun käyttöön. Pelkoa korunkäytöstä selittää se, että vastaaja toteaa kadottamisen tuntuvan pahalta. Toisaalta hän aikaisemmassa vastauksessa totesi, että koru ei myöskään tunnu omalta. Hän ei myöskään liitä siihen amuletti- tai talismaanityylisiä tuntemuksia.

Isoäitiin liittyviin muistoihin perehtyi myös vastaaja 42. Hänen merkityksellisin esineensä on hänen isoäitinsä vanha kahvimuki. Hän toteaa, ettei kuppi ole kovinkaan arvokas, mutta sillä on hänelle tunnearvoa.

#42 Muki on tuttu lapsuudesta asti. Mummolla oli tapana juoda siitä (tai jostain muusta mummolan mukista) aamukahvit keittiön pöydän ääressä mummolassa. Myös viimeinen muistoni mummoon liittyy kahvihetkeen samaisen pöydän ääressä kesällä 2012. Pyysin mummon mukin ja vaarin Täällä Pohjan Tähdessä alla -trilogian ainoaksi perinnöksi mummolasta isovanhempien kuoltua.

Juodessaan mukista aamukahvit, vastaaja tuntee nostalgiaa ja haikeutta. Hän on kertonut mukista muille, jotta he olisivat varovaisia sen kanssa. Vastaaja nostaa esille mukin muistot, jos se joskus sattuisi katoamaan: ”Elämä kuitenkin on lopulta luopumista, ja on todennäköistä, että joskus saatan joutua mukista luopumaan. Kukaan ei kuitenkaan voi viedä minulta muistoja mummosta tai mummolan opettamia elämänarvoja.”

Vastaajalla 23 on useita tärkeitä esineitä. Niihin kuuluvat pehmolelu, avopuolisolta saadut puiset sormukset sekä edesmenneen äidin kihla- ja vihkisormukset. Hänellekin niistä merkityksellisen tekevät niihin sisällytyt muistot eikä niinkään niiden käyttötapa eli funktio. Esineet liittyvät myös hänelle tärkeisiin ihmisiin: puusormukset ovat hänen avopuolisoltaan ja kihlasormukset hänen äidiltään. Sormukset kulkevat hänellä melkeinpä aina mukana. Pehmolelun hän sai myös äidiltään oltuaan kitarisaleikkauksessa.

Vastaaja toteaa, että esineiden antajat ovat mukana siellä, missä hänkin, juuri esineiden kautta. Esineiden avulla hän tuntee olevansa rakastettu, vaikka hän toteaa, että ”suojatusta en tiedä”. Radleyn (1990) mukaan lahjaksi saatu tai kuolleen sukulaisen esine saavat aikaan juuri omanlaisensa kontekstin, joka tuottaa esineelle merkityksiä ja tekee siitä muistettavan (Radley 1990, 55). Äidin kuoleman jälkeen saadut sormukset, sekä haastavan tapahtuman, kuten kitarisaleikkauksen, jälkeen saatu pehmolelu ovat luoneet esineistä vastaajalle merkityksellisiä. Vastaajien suhteita kuolleelta sukulaiselta perittyihin esineisiin tarkastelen syvemmin luvussa 5.3.

Isän vanha kitara on vastaajalle 29 tärkeä muistoesine hänen isästään.

#29 Edesmenneen isäni akustinen western-kitara, jota hän käytti säveltämiseen, live-esityksiin ja studiossa äänittäessä. Kitara on iso, koska on western-mallia oleva akustinen. Siinä on mallinmukaiset teräskielet ja sen runko on väriltään puun ruskea. Sen nahkahihna tuoksuu tietysti nahalle, mutta myös vahvasti sikarille, oluelle ja hielle. Tämä oli keikkojen jälkeen isäni ominaistuoksu ja se on edelleen havaittavissa kitarassa ja sen hihnassa, vaikka isäni poismenosta on jo 11 vuotta.

#29 Kitara on minulle yksi tärkeimpiä esineitäni, koska se muistuttaa minua isästäni. Menetin isäni kun olin teini-ikäinen ja se jätti syvät jäljet minuun. Kitaran oma tarina on muodostunut studioissa, keikkalavoilla ja meidän kodin sohvalla. Isäni soitti kantri-musiikkia. Hän sävelsi omat kappaleensa ja akustinen oli joka biisin selkäranka. Kitaran arvo on minulle mittaamaton ja en ole sillä uskaltanut paljoa soittaa, osittain jopa häpeän sitä, etten ole jatkanut soittimen tarinaa niin paljon kuin olisin voinut.

Vastaaja toteaa myös, että hän nauttii kitaran tarinasta ja sen esiin nostamista muistoista. Hän kertoo niistä myös mielellään muille. Vastaaja säilyttää kitaraa sille kuuluvassa kotelossa kahdesta syystä: hänellä ei ole ollut sille hyvää paikkaa, mutta osittain siten siinä säilyy myös hänen isänsä tuoksu parhaiten. Materiaalisuudessa ei aina ole kyse pelkästään katseesta tai kosketuksesta, vaan myös tuoksuista. Tuoksuja muistaa pienestä lapsesta saakka. Onnesta ja suojasta kysyttäessä vastaaja 29 toteaa, että se tuo hänelle turvallista oloa sekä hyvää mieltä. Turvallisen olon hän yhdistää isän muistoon.

#29 En pysty kuvittelemaan miltä minusta tuntuisi sen kadotessa tai hajotessa. Se voisi pahimmillaan jopa laukaista traumojani.

Myös vastaajalla 15 löytyy isovanhempien esineistä muotoutuneita itselle tärkeitä tavaroita. Kappaleessa 4.2.1 käsittelin hänen luonnosta löytämiä kiviä, mutta hänellä on myös muita merkityksellisiä muistoesineitä, joista tärkeimmät ovat isoäidin virkkaamat käsityöt sekä itserakennetut rummut. Isoäidin virkkauksia ja kannuksia hän kommentoi näin:

#15 Isomummun virkkaamiin verhoihin ja liinoihin liittyy kokemus tietynlaisesta edesmenneen sukulaisen läsnäolosta. Arvoa tuottaa yhtäältä tieto siitä, että ne on itse tehtyjä (vs. valmiiksi ostettuja). Verhot ovat siirtyneet vanhemmiltani minulle – eräänlaisessa sukupolvien ketjussa. Vuorostaan kannusten osalta esineen merkitys on edellistäkin henkilökohtaisempi. Rummun rakentamiset ovat olleet matkoja myös itseän, ja ne saavat myös inhimillisiä piirteitä käytössä. (--)

#15 Kannuksiin liittyy erityistarkoitus. Voidaan käyttää esim. käsitettä meditaatio avaamaan siihen liittyvää käyttöä. Kannus on työväline.

Kannuksille vastaaja antaa kiinnostavan erityistarkoituksen. Hän toteaa, että ”voidaan käyttää esim. käsitettä meditaatio avaamaan siihen liittyvää käyttöä”. Hän kuvailee sitä myös työvälineeksi. Epäselväksi jää, onko tämä meditaatio sinänsä hengellistä tai uskonnollista, vai onko kannuksilla enemmänkin funktionaalinen käyttötarkoitus.

Vastaajalle 11 ulkomaanmatkalta ostama kaulariipus tuo mieleen hyvän loman hänen miehensä kanssa. Samalla se muistuttaa häntä hänen elämänsä tärkeimmistä arvoista, joista hän ei kerro sen enempää. Korun hypistely kuitenkin auttaa häntä epämuukavissa tilanteissa tuoden rauhaa ja tyyneyttä. Se myös muistuttaa häntä siitä, että hän on vahva ja selviää erilaisista tilanteista. Vastaaja ei kuitenkaan ”mitenkään usko mihinkään suojaukseen”.

Esine, jossa esiintyy sekä muistoja että onnenesineellisyyttä, on vastaajan 57 leikekirja. Hän kuvaa itselleen tärkeää esinettä näin:

#57 Esine on minulle hyvin tärkeä, sillä sain sen ystävältäni joululahjaksi useita vuosia sitten ollessani vielä hyvin sairas. Ystäväni ei ulkomailla asumisensa vuoksi pystynyt olemaan läsnä luonani usein, joten hän teki minulle tämän kirjan voidakseen ”olla läsnä” kaukanakin ollessaan. Hän lähetti kirjan minulle silloin, kun jouduin vielä olemaan yhteydessä pahoinpitelevään perheeseeni ja olin vakavasti masentunut ja tappelin PTSD:n oireiston kanssa. Tämä vihko tuntui, ja tuntuu yhä, harvinaisen ymmärrettävältä rakkaudenosoitukselta. On vaikea kiistää, että joku välittää sinusta, kun hän on valmis käyttämään päiviä etsien, printaten, piirtäen ja kirjoittaen sinulle kuratoitua materiaalia.

Kirja on vastaajalle ystävän aukon täyttävä materiaallinen asia. Tässä on havaittavissa samaa kuin kuolleen omaisen poismenosta johtuva tyhjiö, joka voidaan materiaalisella suruesineellä täyttää ja yhdistää aineeton muisto poismenneestä aineelliseen esineeseen. Vastaajalla on samanlaisia piirteitä vastauksessaan, kun hän toteaa, että kirjan avulla hänen ystävänsä voi olla paikalla, vaikka hän onkin kaukana. Hän toteaa itsekin, että esine on tukenut häntä sairautensa kanssa, hieman samalla tavalla kuten muistoesine tukee surevaa. Kuolemaa ja muistoesineitä käsittelen tarkemmin vielä luvussa 5.

#57 Vihkon tarkoitus oli olla tukena huonoina päivinä, kun mielenterveyteni oikkuili ja tarvitsin muistutuksia siitä, että maailmassa on toivoa tai että olen itse minkään arvoinen.

#57 Kirjasta tulikin pahimpien päivieni tuki, ja käytin sitä parantumisen tukena jatkuvasti. Vaikka olen terveyteni kanssa tilanteessa, jossa kirjan ohjeet ovat ”vanhentuneita”, käyn sitä läpi vieläkin silloin tällöin muistutuksena siitä, että voin olla niin tärkeä jollekulle.

Vastaajalle kirja oli hänen mielenterveytensä tukena ja muistutti häntä toivosta ja omasta arvosta. Hän toteaa myös, että kirja on auttanut häntä parantumaan sairaudestaan, ja vaikka kirja ei vanhentumisensa johdosta omista enää parantumiselle olennaisia funktioita, vastaaja muistuttaa itseään sen avulla siitä, että hän on jollekin toiselle merkityksellinen ihminen.

#57 Vihkon viimeiset sivut oli varattu minulle itselleni täytettäväksi hyvin muiston. Ne ovat jo täynnä matkalippuja, postikortteja, kirjeitä ja karkkipapereita hyvistä muistoista. Se tuo minulle onnea, ja on muistutus siitä, kuinka pitkälle olen päässyt elämässäni vaikka asiat olivat joskus niin surkeasti, että tahdoin kuolla.

#57 Vain kaikista lähimmät ihmiseni ja entinen terapeutini. En ole kertonut siitä muille, koska se on hyvin henkilökohtainen, omaa historiaani kuvaava vihko. Heille, joille olen siitä kertonut, olen kertonut luottamuksen osoituksena, ja terapeutilleni näyttääkseni millaiset asiat ovat auttaneet minua parantumaan.

Vihko on vastaajalle osa hänen identiteettiään: se on henkilökohtainen ja kuvaa hänen historiaansa.

#57 Vihkolla on oma paikkansa kirjahyllyssä sohvan vieressä, jossa se on helposti saatavilla.

#57 Tunnen itseni hyvin onnekaaksi ja rakastetuksi. Esine on auttanut minua enemmän kuin osaan sanoa elämässäni.

Esineellä on ollut selkeä funktio vastaajalle, mutta vaikka se on vihko, on sen tekstiamuletin kaltainen luonne epätyypillistä. Sen käyttö ei osoita suoranaista maagista ajattelua, sillä muistot ja ystävän lahjananto ovat tuoneet sille tärkeän tuen merkityksen, jota sen käyttö edelleen ilmentää.

Esineet toimivat muistamisen välineinä, ja tämä muistoesinekategoriasta oli aineistossa toistuva ja yleinen. Monelle esineen muisto liittyi toiseen ihmiseen: isovanhempaan, kumppaniin tai ystävään. Jotkin esineet muistuttivat jostain tietystä ajasta tai paikasta, kuten ulkomaanmatkasta tai lapsuudenkodista. Muutamilla muistot liittyivät itseen, ja tällaisilla esineillä he usein ilmaisivat tai ylläpitivät omaa identiteettiään, johon siirryn seuraavassa luvussa.

4.4 Identiteettipohdinta esineiden kautta

Identiteetti oli tärkeässä osassa vastaajien kertoessa esineistään. Käytän teoreettisena viitekehyksenä varsinkin Fadjukoffin (2009) määritelmää identiteetistä, joka on rakentunut ihmisen käsityksestä omasta yksilöllisyydestään, arvoistaan ja elämänsä päämääristä. Esimerkkejä tärkeiden esineiden merkityksestä identiteetille oli useita, joten esittelen tässä muutamia. Monelle identiteetti ja esineellä tekeminen yhdistyivät: partiopaita muistutti partioajoista ja kitara tai viulu auttoivat rakentamaan omaa identiteettiä ja ylläpitämään sitä. Varsinkin musiikkisoittimet olivat itseilmaisun välineitä: niitä käytettiin tarkastelemaan omaa itseyttä, tuntemuksia ja vahvistamaan sitä, mitä itse on. Myös koruihin liitettiin tietoisuutta omasta itsestä ja identiteetistä. Monella korun katoaminen herättäisi ikäviä tunteita. Hyödynnän myös Kingin (2010) ajatuksia arkiuskomusten, materiaalsen kulttuurin ja identiteetin välisistä suhteista tulkintaluvuissa 5.1 sekä 5.3.

Vastaajan 3 äidiltä saamansa villapeitto on tulkintani mukaan osa vastaajan identiteettiä. Kysyttäessä onnekkuudesta ja suojasta, hän vastaa:

#3 Peittoon sisältyy osa elämänhistoriaani. Jollain lailla se kai kuvaa elämänekertani, on osoitus sen jatkuvuudesta. Peitto kiinnittää minut elämään. Se on asia, joka on säilynyt minulla neljäsvuosisadan. Ehkä siihen tosiaan liittyy ajatus suojasta, olenhan tosiaan itkenyt sydänsuruja sen alla.

Peittoa käytettiin vastaajan mukaan paljon hänen ollessa lapsi, mutta se muutti myös hänen mukanaan hänen lähtiessään opiskelemaan. Hän toivoo, että koska hänet tuotiin vastasyntyneenä kyseiseen peittoon käärittynä sairaalasta kotiin, niin hänet myös haudattaisiin samaiseen peittoon käärittynä. Peitolla on siis elämän jatkuvuuden kannalta merkitystä, mutta samalla sitä käytetään myös muistoesineenä.

Vastaajalle 13, joka omisti kirjan ja pehmolelun, molemmat ovat tärkeitä sekä muistojen että oman identiteetin ylläpitäjänä. Varsinkin Taikurin hattu näyttää olevan tapa viestittää omia arvoja ja omaa identiteettiä muille. Hänelle kirjan arvot ja hahmot ovat samanlaisia omien ideaalien kanssa. Niihin latautunut menneisyyden voima muistuttaa häntä siitä, kuka hän on tai on ollut.

Paavo Pesusieni -kaiutin on vastaajalle 49 osa identiteettiä. Hän kuvaa sitä näin:

49 Paavo Pesusieni kaiutin on muodostunut minulle tärkeäksi esineeksi. Kaiutin on keltainen, animaatiohahmo Paavo Pesusienen hengessä toteutettu ladattava ja kevyt laatikkokaiutin, joka on helppo ottaa ulos mukaan. [--] Kaiutin on tunnelman luoja ja kuuntelen siitä välillä sisälläkin kotona musiikkia, vaikka minulla on kotona äänentoistoltaan paremmatkin kaiuttimet. Paavo pesusieni on idolini ja jonkinlainen elämäntapakouluttajani. Aivan mahtava Tv-sarja, joka saa aikuisenkin hyvälle tuulelle kerta toisensa jälkeen osuvalla huumorillaan. Kaiutinta voi kanniskella helposti kesällä mukanaan ulkosalla ja se ei jää koskaan hassun ulkomuotonsa takia keneltäkään kommentoimatta” [--] Tulen esineestä hyvälle fiiliksellä ja tunnen sen edustana minua ja sisäistä maailmaani. Se auttaa muistamaan luonteeni parhaat puolet silloinkin kun ahdistus on suuri. [--] Moni ystäväni tietää Paavo fanitukseni ja ystäväni ja tuttavani ovat kiinnittäneet huomiota ”minun tyyliseeni” kaiuttimeen.

Esineet olivat myös itseilmaisun välineitä. Niitä käytettiin edustamaan omaa minuutta ja identiteettiä, sekä omaa uniikkiutta. Viulu toi vastaajalle 9 ainutlaatuisuuden tuntemuksia, samalla kun se antaa sisältöä elämälle, tunteita sekä tilanteita ja tapahtumia. Tässä kohtaa identiteetti ja muistot kohtaavat, kun vastaaja kertoo, missä kaikkialla viulu on ollut hänellä mukana.

Itseilmaisusta kertoo myös vastaaja 36: hänelle hänen musiikkivälineensä, kitara, antaa mahdollisuuden ilmaista itseään. Samalla vastaaja kokee, että muut ymmärtävät häntä hänen kitaransoittonsa kautta.

36 Tunnen itseni rohkeaksi ja onnelliseksi kitaran kanssa. Kitara luo kyvyn ilmaista itseäni, joten se auttaa muita ymmärtämään

Vastaaja 58 kokee, että hänen harmonikkansa auttaa häntä hänen elämässään. Harmonikan soitto voimaannuttaa häntä ja antaa hänelle onnistumisia, hyviä hetkiä sekä turvaa (kts. lisää luku 4.2.3). Samalla harmonikan soittaminen mahdollistaa hänelle kanavan itseilmaisulle ja oman minuuden pohtimiselle.

#58Tunnen itseni kyllä onnekaaksi harmonikan läsnä ollessa tai paremminkin sitä käyttäessä. Harmonikka on myös esine, jota haluan eniten suojella ja vaalia niin kotona, kuin matkoilla. Esine auttaa elämään ja suorituksiani monellakin tavalla. Aina jos elämässä iskee epätoivon hetkiä, voin turvautua harmonikkaan, tulkita tunteitani musiikin kautta ja kokea onnistumisen riemua. Soittamisen jälkeen tuntuu, että pystyn mihin tahansa ja olen voimakas jatkamaan esimerkiksi päivän muita askareita tai tekemään jotain muita rohkeita päätöksiä. Kanavoin varmasti paljon ujouttani harmonikkaan, sillä soittoani kehutaan aina rohkeaksi ja räväkäksi, vaikka henkilönä itse olen hiljainen "introvertti".

Vastaajalla 45 on useita hänelle merkityksellisiä esineitä. Käsittelin jo niiden katoamisesta aiheutuvia negatiivisia tunteita luvussa 4.2.3, nyt esittelen niitä tarkemmin. Yksi esineistä on sello, jonka soittamisen hän aloitti muutama vuosi sitten. Hän toteaa sen edustavan hänelle montaa asiaa: onnistumista, omia tavoitteita sekä ”tiettyä varmuutta”. Myös hänen kirjastonsa on tulkintani mukaan osoitus hänen identiteetistään, sillä hän kuvaa sen olevan kuva omasta itsestään. Hänelle tärkeä hopeinen sormus edustaa myös itseluottamusta. Esineiden merkitystä hän kuvaa seuraavasti:

#45 [--] Esineillä, jotka ovat tärkeitä, on nimenomaan tarina, kuin ”henki”, voisin jopa kuvailla suhdetta kuin suhteeksi elolliseen. Aivan kuin nuo kirjat tai sormus pitäisivät minua yhtä erityisenä kuin minä niitä. Ne haluavat kuulua minulle kuten minä haluan että ne ovat minun, näkyvillä. En sentään juttele niille, mutta.. Jonkinlainen kontaktinotto.. Siis keskitys eineisiin joista pidän paljon.

Hän jatkaa, että esimerkiksi kirjat näyttävät hänelle onnistumisen ja sormus osoittaa äitiyden (hän hankki sormuksen toisen lapsensa synnyttyä). Hän toteaa, että ”[ne] kertovat siitä jotain joka on minulle juuri erityistä”.

#21 Partiopaidastani minulle tärkeän tekee siihen liittyvät monet muistot partioajaltani erilaisilta leireiltä, retkiltä tai tapahtumista, joissa olen itse ollut mukana. Partio on osa identiteettiäni, harrastin sitä pitkään ja jo tämä tekee siitä merkityksellisen minulle.

Partiopaidasta tärkeän vastaajalle 21 tekevät siihen liitetyt muistot, jotka yhdistävät hänet leireihin ja tapahtumiin, joissa hän on ollut mukana. Vastaja itse toteaa, että partio on osa hänen identiteettiään, ja juuri tästä syystä se on tärkeä. Myös pehmokoiraa on hänelle tärkeä:

#21 Pehmokoirani puolestaan on minulle tärkeä, koska lapsena nukuin usein sen kanssa. Se oli alun perin tarkoitettu siskolleni, mutta siitä tulikin minulle tärkeämpi ja sain pitää sen itselläni. Nykyään koira asuu kanssani Turussa, sillä en halunnut jättää sitä kotiseudulleni lojumaan vanhempien kaappiin tai varastoon. Se sai arvoisensa paikan minun luonani hyllyllä opiskelija-asunnossa. Yhteinen taipaleemme sen kanssa on jatkunut jo yli kaksikymmentä vuotta ja jatkuu yhä edelleen.

Menneisyys on tärkeässä osassa myös pehmokoirasta puhuttaessa. Vastaja nukkui pehmolelun kanssa, ja koska siitä tuli hänelle tärkeä pienehkö, hän sai pitää sen. Nyt se on kulkenut hänen mukanaan yli kaksikymmentä vuotta. Vaikka vastaja on nyt aikuinen,

hän tunsi merkitystä pehmoleluun ja halusi tuoda sen arvoiselleen paikalle uuteen opiskelija-asuntoonsa.

#21 En enää käytä partiopaitaani, sillä se ei mahdu päälleni. Myöskin partioharrastuksen jäätyä jäi sen käyttö. Säilytän partiopaitaani kaapissa, eikä sille ole tänä päivänä sen erityisemmin käyttötarkoitusta. Ennen puolestaan partiopaitani oli keskeinen osa harrastustani, sillä sitä pidettiin päällä muun muassa partiokokouksissa tai partioparaatissa.

Partiopaita on nyt jäänyt pois käytöstä, eikä vastaaja enää harrasta partiota. Myöskään pehmolelulla ei enää ole samaa käyttötarkoitusta kun silloin, kun vastaaja oli lapsi. Pehmolelu kuitenkin muistuttaa häntä yhä lapsuusajoista ja kun hän pitelee sitä, muistelee hän lapsuudenkotiaan. Tämä osoittaa esineiden materiaalisuudesta kumpuavaa aineettomuutta, kun esineen koskettaminen nostaa vastaajan mielessä pintaan muistot lapsuudenkodista.

Identiteetti on vastaajalla ollut vahvasti vastauksissa esillä, mutta uskomuksia hän ei esineisiinsä sen enempää liitä. Hän kokee olevansa onnekas, kun sai harrastaa partiota. Esineet ovat hänelle tärkeitä, koska ne muistuttavat häntä partiosta ja lapsuudesta, ja ovat täten osa hänen identiteettiään. Tämä näkyi usealla muullakin vastaajalla.

Kuten luvusta 4.3 kävi ilmi, esineisiin liitettiin muistoja. Vastaajat esittivät näkemyksiään elämänhistoriasta ja elämänkaarestaan esineiden kautta. Samalla ne myös pohjustivat, rakensivat ja ylläpitivät heidän identiteettiään. Usein instrumenteilla oli tässä selkeä funktio: soittaminen tuotti niiden käyttäjille hyvää oloa ja purki ahdistusta samalla, kun se muistutti heitä itsestään ja omasta identiteetistään.

4.5 Mobiililaitteet funktionaalisina esineinä

Tutkielmalleni vähemmän tärkeä kategoria olivat Radleyn (1990) funktionaaliset esineet. Funktionaalisia esineitä, joilla on siis jokin selkeä, määritelty käyttötarkoitus, löytyi muutamia. Toisaalta niihin liitettiin usein myös muistoja, joten ne eivät olleet pelkästään käyttötarkoituksensa takia pidettyjä tai merkityksellisiä artefakteja, vaan niihin liittyi useita eri merkityksiä.

Vastaaja 8 tekee itse Radleyn tapaista jaottelua:

#8 Omistan useita itselleni tärkeitä tai merkityksellisiä esineitä. Jotkut tavarat ovat tärkeitä niiden käyttötarkoituksen vuoksi (matkapuhelin, tietokone, kalenteri, jopa sateenvarjo), kun taas toiset tavarat ovat minulle tärkeitä niiden tunnearvon tai esteettisyyden vuoksi (esimerkiksi soittorasia, pieni zirkoneilla koristeltu käsisku, myös kalenteri, isovanhemmilta saadut postikortit jne.).

Käyttötarkoituksensa vuoksi esineet ovat vastaajalle tärkeitä, koska hän käyttää niitä päivittäin opintojen ja työn yhteydessä sekä sosiaalisten kontaktien ylläpitämisen apuna. Vastaaja ei kuitenkaan antaisi niiden tarinoille ”suurtakaan painoarvoa”.

Vastaaja 20 on vastauksissaan vähäsanainen, mutta mainitsee älypuhelimien olevan hänelle tärkeä. Kännykkä on hänelle selvästi käyttöesine, eikä siinä vaikuta olevan muistoihin liittyviä aspekteja. Sillä ei ole hänelle erityisiä käyttötarkoituksia, mutta sen sijoituspaikka on etutasku. Häntä vaivaisi harmitus, jos esine katoaisi. Hän kuvaa laitteen erityisyyttä seuraavasti:

#20 Mahdollistaa viihtymisen milloin tahansa, sosiaalisten verkostojen ylläpidon ja tiedon hankinnan missä vain.

Myös vastaaja 24 toteaa tärkeimmäksi esineekseen mobiililaitteen. Tunnesiteeltään vahvempi ja tärkeä esine hänelle on kuitenkin hänen isotätinsä vanha antiikkipiano, isoäidin timanttisormus sekä antiikkinen ovi ja isoäidiltä saadut onnittelukortit. Puhelinta vastaaja kuvailee kuitenkin näin:

#24 Tärkein esine itselleni lienee puhelimeni, mikä n tietysti nykypäivänä aika tavallista. Kuitenkin, vaikka minulla, kuten monella muullakin, on varmasti jonkinasteinen kännykkäriippuvuus en ole onnekseni puhelimeeni muodostanut minkäänlaista tunnesidettä.

Vastaaja avaa myös puhelimen merkitystä omassa elämässään:

#24 Puhelimen tärkeyden jokainen ymmärtää sanomattakin. Se ei ole enää pelkkä väline, jolla soittaa tai lähettää tekstiviestejä, vaan on mukana ihmisen elämässä melko kokonaisvaltaisesti. [--] Puhelin minulla on aina lähelläni, menin sitten minne vain. [--] Tunnen itseni onneksiksi, kun olen saanut esineet, joihin minulla on tunneside. Käytännön elämään tai suoritukseen esineet eivät kuitenkaan vaikuta mitenkään. Puhelin tuo tietynlaista turvaa, jos olen esimerkiksi tilanteessa, jossa tiedän sitä tarvitsevani.

Puhelin luo käyttötarkoituksellaan turvaa myös seuraavalle vastaajalle.

#28 Minulle tärkeä ja merkityksellinen esine on pieni Huawei-tablettini. Ostin sen osamaksulla, yhteensä vähän päälle sadalla eurolla ja se kulkee kätevästi mukana paikasta toiseen ja maasta maahan. [--] Tärkeää esineessä on sen monipuolisuus ja tavat joilla voin käyttää sen kanssa aikaa. Opiskelen sillä esimerkiksi kieliä Duolingon kautta, pelaan pieniä pulmapelejä, luen ja teen koulutehtäviä. Joskus luovuuden puuskassa saatan kirjoittaa muutaman sataa sanaa tabletille ladattuun tekstinkäsittelyohjelmaan. [--] Minusta on mukavaa että tablettini on mukana, se on joskus mieluisampi matkakaveri kuin esimerkiksi kännykkä, sillä koen että saan paljon kehittävämpiä asioita tehtyä tabletillani.

Hänen kertomuksensa on siis samanlainen kuin edellisilläkin vastaajilla. Hänellä on vielä enemmän funktionaalista, käyttöön perustuvaa toimintaa merkitykselliseen esineeseensä liittyen. Toisaalta käytännön esineisiin liitettiin myös muistoja:

#46 Muistot tekevät niistä tärkeitä, mutta myös käyttötarkoitus. En halua kerätä paljoa romua, joten osaan luopua esineistä helposti, jos koen etten tarvitse niitä mihinkään. Minulla on kuitenkin myös muutama pahvilaatikollinen tavaroita, päiväkirjoja, postikortteja kuvia, vanhoja lippuja yms. jotka olen muistoina halunnut säilyttää, mutta joilla ei ole mitään funktiota arjessani. Tärkeän kaikista tärkeinä kokemistani esineistä tai muistolaatikon sisällöstä tekee ne ihmiset, jotka esineisiin

liittyvät.

Alun perin funktionaalisilta esineiltä vaikuttavat tavarat voivatkin muuttua ajan tai tapahtumien kanssa merkityksellisiksi muistoesineiksi. Tästä esimerkkinä on vastaajan 44 jääkiekkovarusteet, joiden käytössä hänellä on rutiininomaisia, mutta merkityksellisiä piirteitä.

#44 Niitä käyttää monta kertaa viikossa. Ne otetaan käyttöön joka kerta samalla tavalla, rutiininomaisesti, mutta tavallaan merkityksellisesti. Yksi vaihe on matkata kellariin pakkaamaan varusteet kassiin, kuin Zorro tai Batman luolissaan. Hallilla on vielä varsinainen varusteiden pukeminen, sekin huolella ja rutiininomaisesti, kuin ritari haarniska saa kanssa.

Vastaajalla 25 oli funktionaalinen esine: moottoripyörä. Hänelle siitä merkityksellisen tekee sen antamat mahdollisuudet sekä ominaisuudet, kuten hänen luetteloimansa edullisuus, ketteryys ja mahdollisuus siirtyä pitkiäkin matkoja paikasta toiseen hetken mielijohteesta. Hän toteaa, että autolla pystyisi samaan, mutta ”ääni- ja sääeristetty ohjaamo sekä sen pehmeät penkit tekevät kokemuksesta turhan klinisen ja hygieenisen”. Vaikka moottoripyörällä on käyttäjälleen selkeä funktio, hän kuvaa ensimmäistä ajokertaansa kokemuksellisuuden kautta seuraavasti.

#25 Ensimmäinen ajoni tapahtui iltahämärissä kaupungin sisääntuloväylällä tyhjällä tiellä. Olo oli huumaava: tunsin vapautta ja voimaa. Sellaista, jota en ole ennen eläessäni kokenut. Hetken ajeltuani takaa lähestyi aiemmin mainitunkaltainen tosimotoristi valtavan chopperinsa kanssa. Sen sijaan, että hän olisi ohittanut minut, hän jäi viereiselle kaistalle rinnalleni. Kypärien alta emme nähneet toisiamme, mutta sanattomalla sopimuksella muodostimme anonyymin teiden tilapäisyystävyyden. Huolimatta pyöriemme eroista ja ilmiselvistä ajotaitojen kuilusta, hän tuntui kunnioittavan kanssamotoristia. [–] Vapauden ja voiman rinnalle nousi siis yhtäkkiä myös keskinäinen kunnioitus ja tasa-arvo. Etenin vielä muutaman

kilometrin ja pysähdyin puistoon prosessoimaan kokemustani.

Olin häkeltynyt, mutta onnellinen.

Pelkästään käyttötarkoituksen omaavia esineitä oli siis useita vastaajien tärkeissä esineissä. Älylaitteet olivat selvimmät esimerkit pelkästään funktionaalisista esineistä. Ne kuitenkin eroteltiin usein niin, että tunteita tai muistoja ei haluttu liittää niihin. Tunteita esineisiin, kuten kännykkään, liittyen myös vähäteltiin.

5. Tulkinta

5.1 Muistot ja identiteetti amulettien ja talismaanien voimavarana

Radley totesi vuonna 1990, että muistamista ja materiaalista maailmaa ei olla kulttuurintutkimuksessa otettu huomioon tarpeeksi. Tämän jälkeen muun muassa Koski ym. (2015), Nieminen ym. (2011), King (2010) ja Piela (2011) ovat tarkastelleet materiaalista kulttuuria aineettomien käsitysten, muistojen, identiteetin ja uskomusten kautta. Oma tutkielmani muotoutuu tässä kentässä, jossa uskonnollisuutta ja arjen uskomuksia voidaan tarkastella merkityksellisten esineiden eli materian kautta.

Vastaajilla oli aineistossa esineitä, jotka sijoittuivat useisiin luokkiin samanaikaisesti. Esimerkiksi monet muistoesineistä, joihin siis liitettiin muisto esimerkiksi isoäidistä, olivat myös onnenesineitä. Toisaalta vastaajan 3 peitto oli samaan aikaan sekä muistoesine että identiteetin ylläpitäjä. Villapeitto vaikuttaakin esineeltä, jolla vastaaja Radleyn teorian mukaisesti luo linkin menneisyyteen ja ylläpitää täten omaa identiteettiään. Myös King (2010) esittää, että muistoilla ja identiteetillä on läheinen yhteys.

Tutkielmani yksi päätehtävistä oli tarkastella aineellisiin esineisiin liitettyjä aineettomia merkityksiä, joihin muun muassa muistot, identiteetti sekä maaginen ajattelu kytkeytyvät. Muistot, identiteetit ja maaginen ajattelu ovat kaikki osa aineettomia merkityksiä. Käsittelen tässä luvussa aineellisen ja aineettoman välistä yhteyttä, ensin yliopisto-opiskelijoiden merkityksellisiin esineisiin liitettyjen muistojen ja identiteetin sekä amulettien ja talismaanien kautta. Tämän jälkeen tarkastelen esineiden kertomisesta ilmennyttä maagista ajattelua muun muassa ahdistuksen ja stressin lievittäjänä. Lopuksi

nostan esille kosketuksen tärkeyden sekä esineen unohtumisen aineellisen ja aineettoman viitekehyksen näkökulmasta.

Aineellinen ja aineeton kulttuuri kohtasivat vahvasti tutkimuksessani. Vastaajien merkitykselliset esineet ovat osa aineellista kulttuuria, joka on usein näkyvää ja julkista (esimerkiksi sormukset ja muut korut) ja usein näkymätöntä ja yksityistä (kotona säilytetyt, yksityiset esineet). Toisaalta korutkin voivat olla yksityisiä. Ne saatetaan ottaa mukaan pahan päivän varalle, mutta pitää piilossa julkisissa tiloissa. Esineiden kosketusta ja niiden kantamista pohdin tarkemmin vielä luvussa 5.3.

Tutkimukseni keskiössä on juuri informanttien kirjallinen tulkinta omista merkityksellisistä esineistään. Nämä esineet ovat todellisuudesta tuotettujen merkitysten kuten muistojen ja arvojen esineellistymiä, ja on mielenkiintoista tarkastella, miten muistot liittyvät esineen maagisiin ominaisuuksiin. Vastaajat antoivat esineilleen erilaisia Parkin ym. (2013) kuvaamia merkityksiä. Näihin merkityksiin kuuluivat Parkin ym. esittämät uskomukset, arvot ja tavoitteet, joista päällimmäisiksi nousivat esineisiin liitetyt muistot menneisyyden tapahtumista, läheisistä tai omasta itsestä. Muistojen ohella esineistä teki merkityksellisiä niiden kautta esitettävä identiteetti, muun muassa musiikkia kitaralla tai harmonikalla soitettaessa. Ne myös muistuttivat vastaajiaan heidän arvoistaan ja omista kyvyistään.

Moneen amuletin ja talismaanin kaltaiseen esineeseen, jotka joko tuovat onnea tai suojaavat, liitettiin muistoja itselle tärkeistä tapahtumista tai läheisistä. Varsinkin esineen koskettamisen synnyttämä muisto rakkaasta ihmisestä loi monelle turvan tunnetta ja lievitti ahdistusta. Tällainen esine oli muun muassa vastaajan 31 sormus, joka tuki ja toi turvaa muistuttamalla häntä ystävästään. Myös Virtanen (1990) havaitsi tämän yhdellä haastattelemistaan naisopiskelijoista: tämä oli todennut, että hän piti korua yllään siksi, että sai sen äidiltään. Tarkemmin ajateltuaan hän uskoi sen myös suojelevan kantajaansa.

Amuletit ja talismaanit tuovat käyttäjilleen joko käytössä tai läsnäolollaan onnen, suojan tai varjeluksen tuntemuksia. Tämä onni tai suoja liitetään yleisesti kuitenkin muistoihin ja omaan identiteettiin: Kuten vastaaja 13 toteaa, esineissä on menneisyyden voimaa, joka muistuttaa käyttäjiään siitä, keitä he ovat tai keiksi he haluavat tulla. Erilaiset korut, kuten kaulakorut ja varsinkin sormukset, omasivat usein maagisiksi koettuja ominaisuuksia. Ne loivat onnen ja turvan tunteita ja auttoivat myös haastavissa tilanteissa luoden kantajilleen

itseluottamusta. Tätä selitettiin usein esineisiin liitettyjen muistojen kautta: ne muistuttivat kantajaansa heille tärkeistä henkilöistä tai asioista, ja nämä muistot loivat edellä kuvattuja onnen ja varjeluksen tuntemuksia. Kaikki korut eivät olleet amuletteja tai talismaaneja, mutta tällaisiinkin koruihin liitettiin muistoja.

Onkin pohdittava, liittyykö tällaisen amuletinkaltaisen esineen käyttöön aina maagista ajattelua vai näyttäytykö se sellaisena vain päältäpäin? Jos amuletti aineellisena esineenä muistuttaa lähimmäisestä, ja tämä yleensä positiivinen tai lämmin muisto tuottaa turvallisuuden tunteen kantajassaan, amuletti ei tällöin välttämättä ole amuletti tai maagisen ajattelun tuotos. Onnea tai turvallisuuden tunnetta tuova esine ei siis välttämättä ole aina tulkittavissa maagisen ajattelun kannalta amuletiksi tai talismaaniksi, vaikka se päältäpäin siltä vaikuttaisi. Toisaalta turvan tunnetta loivat myös mobiililaitteet, joilla oli mahdollista olla yhteydessä ulkomaailmaan, sekä vastaajan 60 tapauksessa kotiavaimet, joilla ulkomaailmasta pääsi hetkellisesti eroon.

Aineellisten esineiden ohella käsittelen myös aineetonta maailmaa, merkityksellisten esineiden omistajien kokemuksia ja tuntemuksia. Kuten King (2010) on todennut, ihminen ilmaisee identiteettiään, ulkoista olemustaan sekä omaa paikkaansa maailmassa materian, kuten esineiden, kautta. Esineistä tekee Kingin mukaan merkityksellisiä niihin liitetyt muistot ja kokemukset, mikä näkyi myös omassa haastatteluaineistossani.

Kyselyssä kävi ilmi, että näillä aineellisilla esineillä on myös aineeton puolensa. Esineitä muisteltiin, niihin liitettiin ja niitä varten luotiin tarinoita, ja ne olivat omassa roolissaan identiteetin muokkaajina ja luojina. Esineiden merkityksellisyys muodostui usein juuri näistä niihin liitetystä muistoista. Esineisiin liitetyt tarinat ja muistot loivat henkilöille vahvemman identiteetin tunteen ja tämä näkyi myös vastauksissa: moni vastaaja totesi, että muistot ja niihin liittyvät asiat, kuten ihmiset, lemmikit tai paikat, ovat osa heitä muistojen kautta. Muistoihin liitettyjen tarinoiden sekä esineen aineellisuuden kautta muistot pidettiin yllä. Tämä tulee esille myös tutkimuskirjallisuudessa. Osissa tapauksista esineiden aineellisuus herätti muistoja esimerkiksi merkityksellistä esinettä koskettaessa. Pohdin tätä lisää kappaleessa 5.3 Aineellisen ja aineettoman kosketus.

Yksi tutkimuskysymyksistäni koski esineiden tuottamaa onnen tai suojan tunnetta. Kysymyksen tarkoitus oli ”tai”-sanalla jaotella esineitä onnea tai suojaa tuottaviin, molempiin tai ei kumpaakaan. Haasteeksi muotoutuivat vastaukset, joissa ei eritelty

esineiden onnen tai suojan tuottavuutta, vaan vastattiin esimerkiksi ”kyllä tunnen.” Näissä tilanteissa oli haastava analysoida, tarkoittiko vastaaja esineensä tuottavan onnea, suojaa vai kenties molempia. Tämä ongelma olisi pitänyt havaita jo kyselyä tehdessä. On myös mahdollista, että kysymys johdatteli vastaajia.

Toinen haaste oli amulettien ja talismaanien erottelu. Tässä kategorisessa jaottelussa oli ongelmansa, sillä moni vastaaja ei määritellyt, toiko esine onnea vai suojaa. Muutaman vastaajan kuvauksissa ilmeni oman tulkintani mukaisesti sekä amulettien että talismaanien piirteitä. Myös tämä aiheutti haasteita analyysiprosessissa. Moni tulkinnallisesti onnenesine näyttäytyi samanaikaisesti sekä amulettina että talismaanina, ja selkeää jakolinjaa oli näissä tapauksissa vaikea tehdä. Tällainen esine oli muun muassa vastaajan 22 kivikoru, jota hän pitää tilanteissa, joissa uskoo tarvitsevansa erityistä voimaa tai turvaa. Toisaalta tutkijoiden erottelut amulettien ja talismaanien välillä ovat eriauvia, ja kuten Utriainen (2018) esittää, näitä mahdollisia kategorisointitapoja on useita.

5.2 Maaginen ajattelu

Virtanen (1990) esittää, että maaginen ajattelu ja siihen pohjautuvat maagiset teot lievittävät ahdistusta tulevan edessä. Jos ihminen ei voi normaalikeinoin vaikuttaa tapahtumiin, antaa maaginen ajattelu välineen luoda kontrollia. Tällaiselle maagiselle ajattelulle on ominaista syy-seuraussuhteen hämäryys, jota myös Sørensen (2007) käsitteli. Hänen mukaansa maaginen ajattelu on tekojen, olentojen tai asioiden muuttamista tietyillä teoilla, joiden edellä mainittu syy-seuraussuhde on vaikeasti havaittavissa, ”läpinäkymätön”.

Edellä mainitun kaltaista maagista ajattelua esiintyi aineistossa jonkin verran. Onnenkolikon nähtiin mahdollistavan hyvän tenttituloksen ensimmäisessä tentissä, jossa se oli mukana. Tämä syy-yhteys havaittiin, ja kolikko otettiin seuraavalle kerralle mukaan, eikä se ole nähtävästi pettänyt kantajaansa. Samoin toimi lennolle mukaan otettu amuletti. Toisaalta maaginen ajattelu, kuten Virtanen toteaa, ei missään näissä tilanteissa vaaranna mitään. Kolikon tuskin nähdään ainakaan heikentävän tulosta, eikä amuletti johda lentokoneen tippumiseen.

Kuten Nemeroff ja Rozin (2000) toteavat, maagisesta ajattelusta voi siis olla hyötyä. Maaginen ajattelu ja toiminta voi rauhoittaa mieltä ja tunteita, ja Nemeroff ja Rozin

antavat myös esimerkin isoäidiltä saadusta sormuksesta, jonka käyttö voi antaa lohtua ja turvaa. Maagisen ajattelun avulla ihminen voi kontrolloida tarkkaavaisuuttaan ja kohdistaa sen tilanteelle tärkeämpiin kohteisiin. Edellä mainitut tenttikolikko ja -penaali, sekä lennolle otettava amuletti voivatkin olla juuri tällaisen maagisen ajattelun ilmentymiä. Niillä on mahdollista lievittää omaa stressiään ja keskittyä muun muassa parempaan tenttitulokseen. Myös lähes kaikki pehmolelut toimivat lämpimien muistojen ja kosketuksen avulla ahdistuksen ja stressin lievittäjinä.

Maaginen ajattelu voidaan nähdä olevan osa Parkin ym. (2013) esittämää merkityksenannon sisäistä järjestelmää, sillä samaisella järjestelmällä ihminen luo elämäänsä koherenttiuden ja kontrollin tunteen sekä vähentää epävarmuutta. He lisäävät, että uskonto ja uskonnollisuus luovat edellä mainittuja merkityksiä jokapäiväiseen elämään. Toisaalta moni vastaaja ei kokenut olevansa taikauskoinen ja kysyttäessä merkityksellisten esineiden onnen tai suojan tuottavuudesta yksi vastasikin suoraan, että ei ole ”taikauskoinen”. Monelle muulle turvan tunne tuli itselle läheisen henkilön muistamisesta ja siitä, että tämä henkilö, asia tai tapahtuma oli ikään kuin itseä lähellä esineen kautta.

Tällainen ajattelu on Virtaisen mukaan inhimillistä käyttäytymistä: Siihen liittyy suora toiminta, mutta myös tunnetiloja ja ajatuksia. Nämä tunnetilat ja ajatukset ovatkin tutkielmani kannalta tärkeitä ja niitä nousi esille vastauksista. Edellä mainittuihin esineisiin liitetyt merkitykset ovatkin arkiuskomuksia, eikä niihin välttämättä panosteta montaa ajatusta.

5.3 Aineellisen ja aineettoman kosketus

Materiaalisen kulttuurin teorioiden mukainen käsitys aineellisen ja aineettoman välisestä suhteesta oli läsnä myös aineistossa. Lähes jokaisen tutkittavan merkitykselliset esineet olivat selkeitä artefakteja, joita Korkiakangas ym. (2008) käsittelivät. Jotkin esineet, kuten vaellusreiteiltä löydetyt kivet, olivat luonnonmuovaamia, mutta iso osa aineiston esineistä oli ihmisen tuottamaa. Näitä olivat muun muassa korut, pehmolelut ja kirjat.

Kuten Korkiakangas ym. (2008) huomauttavat, esineet heijastavat ihmisen kokemusmaailmaa. Esineissä on läsnä niiden historia ja kulttuuriset symboliset merkitykset. Käsittelin tutkielmalleni tärkeää aineetonta puolta kappaleessa 5.1, mutta

kuten Koski ym. (2015) toteavat, aineettomat käsitykset ja kokemukset ovat osa esineiden aineellisuutta: Ne ovat tässä suhteessa oleellisia, sillä ne esittävät omistajansa ajatuksia, kokemuksia ja historiaa aineen, spatiaalisuuden ja kehon kautta.

Esineisiin liitetään usein fyysisiä merkityksiä. Vastaajien kertomuksista nousee esille varsinkin se, että moni koru oli oltava mukana, vaikkei korun olemassaoloa joka hetki reflektoisikaan. Jos esine unohtuu, sen materiaalisen puutteen huomaa. Esineiden konkreettisuus on myös huomioitu, vaikka muistettavat ihmiset tai asiat eivät niissä ”asukaan”. Konkreettinen esine kuitenkin helpottaa asioiden muistamista. Esimerkkejä esineiden fyysisyydestä ja aineellisuudesta oli aineistossa useita.

Kingin (2010) mukaan itselleen merkityksellisiä esineitä koskettaessa ihmisen ja esineen välille syntyy suhde. Esineiden koskettaminen stimuloi koskettajaa, mikä herättää henkiin vanhoja tarinoita ja muistoja. Näin esinesuhdettaan kuvailivat muun muassa vastaajat 4, 42, 43 ja 47. Vastaajan 42 kuvaus aineellisten esineiden ja aineettomien muistojen välillä on osuva: Hänen mukaansa ihmiset asuvat muistoissa eivätkä esineissä, mutta ”konkreettinen, käsissä pidettävä tavara nostaa helposti mieleen lämpimiä muistoja”. Kingin ajatukset ovat siis yhdenmukaisia monen aineistossa ilmenneen esinesuhteen kanssa.

Esineet ovat materiaa, ja tämä aspekti näkyi useissa vastauksissa. Materiaalisuudesta puhuttiin niin amulettien, talismaanien, muistoesineiden kuin muidenkin esineiden yhteydessä. Tärkeiden esineiden koskeminen auttaa monta vastaajaa keskittymään tai purkamaan ahdistusta. Esimerkiksi sormuksen kantaminen saa käyttäjänsä tuntemaan itsensä erityiseksi tai rakastetuksi. Monelle esineen läsnäolo ja sen koskettaminen sai heidät omasta mielestään toimimaan paremmin erityisissä tilanteissa. Materiaalisuus, merkityksenanto ja erityisesti lapsuusmuistot lievittivät monen ahdistusta, ja näissä esinekuvauksissa (kuten vastaajalla 27) kiteytyi teoreettisen viitekehysten eri näkökulmat hyvin konkreettisesti. Kuten Ulla Piela (2011) toteaa, tällaisten esineiden ja ihmisten välisten suhteiden tarkastelu on materiaalisen kulttuurin tutkimukselle kiinnostava näkökulma.

Läheisen kuolema esiintyi muutamilla vastaajilla, ja usein esimerkiksi vanhemman kuolema teki heiltä saadusta tai peritystä esineestä entistäkin tärkeämmän. Aineellisuus yhdistää eläviä ja kuolleita: toisen poissaolon täyttää materiaalisen esineen olemassaolo. Kuolleen henkilön henkilökohtaisen esineen, kuten vaatteiden tai rannekellon, käyttö auttaa kestämään menetyksen tunteen. Nämä esineet ovat tärkeitä merkityksien luoja.

Toisaalta niitä voidaan pitää myös sentimentaalisina. Ne ja niihin liitetyt surun tunteet saatetaan luokitella esimerkiksi liian tunteelliseksi ja irrationaaliseksi. (Hallam & Hockey 2001, 19.)

Hallam ja Hockey (2001) kyseenalaistavat käsityksen siitä, että kuolleet ihmiset olisivat eristettyinä muusta maailmasta. Menneet sukupolvet ja kuolleet lähimmäiset tuodaan edelleen julki, tässä tapauksessa esimerkiksi vastaajan 59 kissan uurna ja aineistossa esiintyneet perintöesineet. Tämä on usein osa materiaalisen kulttuurin kenttää: Kuolleet ihmiset muistetaan muun muassa vanhojen vaatteiden, valokuvien, sotamuistomerkkien ja kadunnimien kautta. Hallamin ja Hockeyyn mukaan kuolleiden muistaminen tapahtuu keskinäisessä vuorovaikutuksessa olevien materialisoituneiden kulttuurin ilmenemismuotojen sokkelossa. Nämä eri ilmenemismuodot, kuten esineet tai kuvat, kehittyvät sekä ajan kuluessa että kuolleiden ja kuolevien spatiaalisen sijainnin yhteydessä. (Hallam & Hockey 2001, 5-6.) Edesmenneen äidin sormukset tai isoäidin kahvikuppi saivat vastaajat tuntemaan olonsa nostalgiseksi ja rakastetuiksi. Esineiden kautta lähimmäiset ovat ”aina mukana, vaikkeivat olisikaan paikalla”.

Vaikka tutkielmassani ei ollut montaa suoranaisesti uskonnollista esinettä, arjen uskomukset olivat osa vastaajien merkityksellisiä esineitä. Elävää uskonnollisuutta voi Kingin (2010) mukaan tutkia niiden käyttötapojen kautta, joita erilaisilla arkipäivän esineillä on. Kuten Radley (1990) toteaa tavallisten esineiden voivan muuttua muistoesineiksi, myös King esittää, että merkityksellisiä esineitä ei olla välttämättä luotu olemaan tunteiden, narratiivien tai taiteen esittäjiä, vaan ne voivat olla pieniä ja alkujaan ”mitättömiä”. Silti tällaiset jokapäiväiset esineet, kuten ne, joita tutkielmani monen vastaajan osalta käsitteli, voivat olla aivan yhtä suuri osoitus eletystä uskonnosta kuin mahtavat patsaat tai maalaukset. Itselle merkityksellinen esine voi fyysisyydessään olla intiimi, se nähdään ja sitä kosketaan. Näin aistit voivat stimuloida muistoja ja tarinoita.

6. Yhteenveto

Lähetin haastattelukysymykseni ensimmäistä kertaa joulukuun loppupuolella ennen jouluaattoa 2017. En kuitenkaan saanut montaa vastausta, mikä saattoi johtua juhlapyhien ajasta. Tästä syystä lähetin tammikuussa 2018 kysymykset uudestaan, tällä kertaa humanistisen tiedekunnan opiskelijoille. Tämä osoittautui hedelmällisemmäksi lähestymistavaksi, ja sain lopulta yhteensä 61 vastausta pääosin 20-40 -vuotiailta naisopiskelijoilta.

Päätutkimuskysymykseni oli ”Millaisia merkityksiä vastaajat antavat tärkeille esineilleen ja millaisia arkiuskomuksia niihin liittyy?”. Merkitykset liittyivät pääasiassa muistoihin ja omaan identiteettiin. Osalla esineistä oli myös onnentuottavuutta ja suojaa antavia ominaisuuksia, joihin usein vastattiin, että ne tuottavat ”jollain tavalla” suojaa.

Ensimmäinen alakysymykseni käsitteli merkityksellisten esineiden vastaavuutta amuletteihin ja talismaaneihin. Aikaisemman tutkimuksen ja tutkielmani viitekehyksen mukaisesti amuletit suojaavat epäonniselta ja onnettomuudelta kun taas talismaanit parantavat suorituksia ja tuovat onnea. Molempia onnenesineityyppejä löytyi opiskelijoiden tärkeistä esineistä. Toisen alakysymykseni ohjaamana tarkastelin muistojen ja identiteetin näkyvyyttä vastaajien tärkeissä esineissä. Muistoilla ja identiteetillä oli hyvin tärkeä rooli esineiden käytössä ja niiden kerronnassa. Muistot loivat osaltaan henkilön identiteettiä, ja esineen materiaalisuudella ylläpidettiin molempia.

Esineillä pyrittiin myös lievittämään stressiä ja ahdistusta. Usein niiden käyttö tai läsnäolo lohduttivat omistajaansa, varsinkin silloin, kun niihin liitettiin lämpimiä muistoja menneisyydestä. Toisaalta niiden katoaminen aiheuttaisi tai on jo aiheuttanut ikäviä tunteita, kuten stressiä ja surua. Tämä käy yhteen aikaisemman tutkimuksen kanssa siinä, että merkityksenannolla ja maagisella ajattelulla pyritään luomaan kontrollia elämään ja vähentämään stressiä.

Suoranaisesti uskonnollisia esineitä oli muutama. Vastaajalla 59 on kissan urna, jota tarkastelin muistoesineenä luvussa 4.3. Myös vastaaja 4 totesi, että puuhelmirannekoruaan koskettaessa hän tuntee turvan tunteen ja ”ikään kuin jumala olisi lähempänä”. Aineistoa olisi voinut tarkastella vielä esimerkiksi rituaalien ja narratiivien kannalta. Rituaalinomaisia käyttötapoja löytyi aineistosta korujen, urheiluvälineiden ja

moottoripyörän yhteydessä. Lähes jokaisella esineellä oli myös selkeä tarina, josta olisi voinut saada oikealla, narratiiveihin perustuvalla teoreettisella viitekehyksellä hyvää analyysiä ja tulkintaa.

Uskontoa ja maagista ajattelua sekä käyttäytymistä voi olla vaikea tutkia, varsinkin sellaisissa yhteisöissä, joissa kumpaankaan ei niin sanotusti ”uskota”. Tästä syystä pyrin jättämään uskontoon tai suoranaiseen maagiseen ajatteluun liittyvät kysymykset haastatteluni ulkopuolelle, poisluettuna amuletteja ja talismaaneja koskeva onnen ja suojan kysymys. Tähän kysymykseen yksi vastaaja totesikin, ettei hän ole taikauskoinen.

Tutkielmani puutteisiin kuuluvat muun muassa kyselyaineiston laatu ja eritoten sen hankinnassa käyttämäni menetit. Nettivastauksista sain paljon erilaisia vastauksia ja ison aineiston, mutta en voinut pro gradu -tutkielman puitteissa käydä läpi kaikkia aineistossa esiintyviä mielenkiintoisia havaintoja. Esimerkiksi rituaaleja ja esineiden rituaalinomaista käyttöä olisi voinut tarkastella vielä enemmän. Vaikka kysyin siitä, missä esineitä pidetään ja miten niitä käytetään, kysymykseni olisivat voineet olla täsmällisempiä. Tämä muiden teemojen käsittely oli yksi suurimmista puutteista tutkielmassani.

Toinen metodeihini liittyvä puute oli lisäkysymysten esittäminen. Ymmärsin kysymysten asettelun olevan hyvin tärkeässä osassa internethaastattelua tehdessäni, mutta jälkikäteen tarkasteltuna haastattelukysymykseni olisivat voineet olla tarkemmat. Ennalta päätettyjen kysymysten takia olen aineistoni armoilla. Toisaalta vastaajien uskonnollisuudesta ja maallisuudesta olisi voinut kysyä, mutta kuten Day (2009) toteaa, arjen uskomuksista voi kysyä vastaajilta epäsuorasti viittaamatta uskonnollisuuteen. Tällä tavoin tutkija voi saada käsityksiä maallisiksi itsensä kokevien ihmisten arjen uskomuksista. (Day 2009, 87.)

Internethaastattelun turvin on mahdollista saada paljon haastateltavia. Heiltä ei voi kuitenkaan kysyä uusia lisäkysymyksiä, mikä rajoittaa tutkimusta jo sen alkuvaiheessa. Tätä olisi voinut korjata lisäämällä haastattelulomakkeeseen vielä yhden kysymyksen, esimerkiksi ”Haluatko vielä kertoa esineestäsi jotain, mikä ei ole tullut siitä vielä esille?”. Tämän kysymyksen avulla olisin mahdollisesti päässyt käsiksi sellaisiin teemoihin, joihin en kysymysten asettelun aikana kiinnittänyt huomiota.

Yksi tutkimuseettisistä haasteistani oli haastateltavieni tunnistettavuus. He olivat antaneet tiedoksi sukupuolensa, ikänsä sekä paikoitellen hyvin paljon omasta elämästään kertoessaan heille merkityksellisistä esineistään. Monet esineistä olivat hyvin keskeisessä osassa heidän elämänsä ja moni heidän tuttavansa myös tiesi niistä. Tämän takia päädyin siihen tulokseen, etten kerro tutkielmassani vastaajan ikää tai sukupuolta, jotta heidän yksityisyytensä säilyisi.

Tutkimukseni on katsaus 20-60 vuotiaiden tärkeisiin esineisiin varsinkin arjen näkökulmasta. Esineillä oli vastaajille usein lähes mittaamaton arvo ja oli selvää, että he myös halusivat kertoa niistä. Niiden merkitys oli usein yhteydessä muistoihin ja omaan identiteettiin. Esineillä muisteltiin lähimmäisiä, kuten perhettä tai lemmikkejä, ja ne ylläpitivät muistoja muun muassa edesmenneistä isoäideistä. Niiden avulla pohdittiin omaa identiteettiä ja esitettiin sitä muille. Muistojen ja identiteetin tukemina esineet usein lohduttivat ja auttoivat selviytymään vaikeista, haastavista tai stressaavista tilanteista. Vastauksista ilmeni aiemman tutkimuksen esittämällä tavalla, että perinteisiä onnenesineitä ja maagista ajattelua on edelleen olemassa. Aineisto oli laaja ja sitä on mahdollista tarkastella monesta näkökulmasta. Tutkimukseni antaa katsauksen niihin erilaisiin merkityksenannon, ajattelun ja toiminnan tapoihin, joita tärkeisiin esineisiin liitetään.

Liitteet

Liite 1. Aineistopyyntö

Hei!

Olen Janne Mäntylä ja teen pro gradu -tutkielmaa Turun yliopiston uskontotieteen oppiaineeseen. Tarkastelen tutkielmassani yliopisto-opiskelijoiden merkityksellisiä esineitä, niiden käyttöä ja niihin liittyviä tunteita. Työni ohjaaja on uskontotieteen professori Matti Kamppinen.

Kyselyä vastaamaan ovat tervetulleet kaikki, joilla on tai on ollut itselle merkityksellinen esine elämässään. Kyselyssä pyydän sinua kertomaan esineestäsi ja sen merkityksestä sinulle. Tämä esine voi olla esimerkiksi lahja, satunnainen löydös tai onnensukka. Se voi kulkea mukana tärkeisiin tilanteisiin, kuten tenttiin tai ulkomaanmatkoille, tai sitä voidaan säilyttää tietyssä sille tarkoitettussa paikassa.

Alta löytyvässä kyselylomakkeessa on seitsemän vapaamuotoista kysymystä ja siihen vastaaminen kestää vastausten laajuudesta riippuen kymmenestä minuutista puoleen tuntiin. Kaikkiin kysymyksiin ei ole kuitenkaan pakko vastata.

Linkki kyselyyn: <https://link.webpolsurveys.com/S/1DF5E4F76F07310B>

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja kyselyyn vastanneiden nimiä ja yhteystietoja ei julkaista. Kirjoituksissa esille tulleet asiat raportoidaan siten, ettei vastaajiin viitata heidän omilla nimillään, ja mahdolliset suorat lainaukset tehdään niin, ettei tutkittavaa voida välittömästi tunnistaa.

Lainauksen yhteydessä tutkittavista voidaan mainita sukupuoli, ikäryhmä ja tiedekunta. Kirjoitukset arkistoidaan Turun yliopiston historian, kulttuurien ja taiteiden tutkimuksen arkistoon myöhempään tutkimus- ja opetuskäyttöön arkiston sääntöjen mukaisesti. Säännöt löytyvät:

<https://www.utu.fi/fi/yksikot/hum/yksikot/hktl/palvelut/arkistot/kultut-arkisto/kaytto/Sivut/home.aspx>

Terveisin,
Janne Mäntylä

Liite 2. Webropol-kysely

1. Ikä

2. Sukupuoli

3. Tiedekunta

4. Vastaukseni voi arkistoida (k/e)

5.

Omistatko itsellesi tärkeän tai merkityksellisen esineen? Kuvaile sitä. Voit myös halutessasi kuvailla useampia esineitä.

6.

Mikä tekee esineestä sinulle tärkeän? Mikä on sen tarina?

7.

Onko esineellä jokin erityistarkoitus tai erityinen käyttötapa?

8.

Tietävätkö muut ihmiset esineestäsi? Miksi olet / et ole kertonut siitä muille?

9.

Missä pidät esinettä? Onko sillä tietty paikka, tai kannatko sitä esim. mukanasasi tiettyinä aikoina?

10.

Tunnetko itsesi onnekkaaksi tai suojatuksi esineen läsnäollessa? Auttaako esine elämääsi tai suorituksiasi?

11.

Miltä tuntuisi, jos esine katoaisi? Entä oletko kadottanut tällaisen esineen ennen? Kuvaile kokemustasi.

Lähteet

Internet-lähteet

Webropol.utu.fi <käytetty aineistonhankinnassa>

Elvis Presley - Good Luck Charm, lyriikat:
<https://lyrics.elvispresley.com.au/good-luck-charm.html> <viitattu 18.4.2019>

Kirjallisuuslähteet

Attfield, Judy

2000 *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life*. Oxford: Berg.

Brown, Michael

1999 *Thinking about Magic*. Kirjassa *Anthropology of Religion: A Handbook*.
Stephen D. Glazier (toim.). Westport, Conn.: Greenwood Press.

Day, Abby

2009 Researching Belief without Asking Religious Questions. Julkaisussa
Fieldwork in Religion. Vol. 4, Issue 1. London: Equinox.

Fadjukoff, Päivi

2009 Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa *Meitä On Moneksi: Persoonallisuuden Psykologiset Perusteet* Metsäpelto, Riitta-Leena, ym. Jyväskylä: PS-kustannus.

Gaster, Theodor

2005 Amulets and Talismans. Kirjassa *Encyclopedia of Religion*. Jones, L.
Detroit: Macmillan.

Graves-Brown, P.M. (ed.)

2000 *Matter, Materiality and Modern Culture*. London: Routledge.

Hall, Stuart

1999 *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Hallam, Elizabeth & Jenny Hockey

2001 *Death, Memory and Material Culture*. Oxford: Berg.

Hallvard Korsvoll, Nils

- 2016 Raamatun teksti myöhäisantiikin amuleteissa. Kirjassa *Raamattu ja magia*. Nikki, N., Valkama, K. & Weissenberg, H. v. (toim.). Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.

Hanegraaff, Wouter J.

- 2016 Magic. Teoksessa *The Cambridge Handbook of Western Mysticism and Esotericism*. Magee, G. A. (toim.). New York: Long Island University.

Hornborg, Anne-Christine

- 2016 Objects as Subjects: Agency and Performativity in Rituals. Teoksessa *The relational dynamics of enchantment and sacralization: Changing the terms of the religion versus secularity debate*. Ingman, P., Utriainen, T., Hovi, T. & Broo, M. (toim.). Sheffield, South Yorkshire; Bristol, CT: Equinox Publishing Ltd.

Huyssen, Andreas

- 1995 *Twilight Memories: Marking Time in a Culture of Amnesia*. New York: Routledge.

King, E. Frances

- 2010 *Material Religion and Popular Culture*. New York: Routledge.

Kirkham, Pat

- 1996 *The Gendered Object*. Manchester: Manchester University Press.

Korkiakangas Tiina-Riitta Lappi & Heli Niskanen

- 2008 Ethnological Glances at Material Culture. Teoksessa *Touching Things: Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Helsinki: Finnish Literature Society
- 2008 *Touching Things: Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Helsinki: Finnish Literature Society

Koski, Kaarina, Minna Opas ja Timo J. Virtanen

2015 Aineellinen ja aineeton. Kirjassa *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Kouri J. (toim.). Turku: Turun yliopisto.

Lynch, Gordon

2009 *Object Theory: Toward an Intersubjective, Mediated and Dynamic Theory of Religion*. Kirjassa Morgan, David, ed. *Religion and Material Culture: The Matter of Belief*. Routledge, Abingdon and New York.

Mohay, Tamás

2008 *Material Culture and Religious Meanings*. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Tiina-Riitta Lappi & Heli Niskanen (toim.), *Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Helsinki: Finnish Literature Society.

Mäntylä, Janne

2015 *"Se on kuin puutarha, jossa sinä olet kuningas."* *Etnografinen tutkimus erään lukion oppilaiden maagisista esineistä*. Kandidaatin tutkielma. Turku: Turun Yliopisto.

Nemeroff, Carol & Paul Rozin

2000 *The Making of the Magical Mind*. Kirjassa *Imagining the Impossible. Magical, Scientific, and Religious Thinking in Children*. Cambridge [England]: New York: Cambridge University Press.

Nieminen, Aila & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Siivonen, Katriina

2011 *Aineen Taikaa: Näkyvän ja näkymättömän kulttuurin jäljillä*. Helsinki: SKS.

Nikki, Nina, Kirsi Valkama & Hanne von Weissenberg (toim.)

2016 *Raamattu ja magia*. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.

Olsson, Pia

2011 Leijumista ja esineherkuttelua? Kirjassa *Aineen Taikaa: Näkyvän ja näkymättömän kulttuurin jäljillä*. Helsinki: SKS.

Paládi-Kovács, Attila

2008 Material Culture in Time. Teoksessa Pirjo Korhonen, Tiina-Riitta Lappi & Heli Niskanen (toim.), *Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Helsinki: Finnish Literature Society.

Park, Crystal L., Donald Edmondson & Amy Hale-Smith

2013 Why Religion? Meaning as Motivation. Teoksessa *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality: Vol. 1. Context, Theory, and Research*. Kenneth I. Pargament, Julie J. Exline & James W. Jones (toim.) Washington, DC: American Psychological Association.

Piela, Ulla

2011 Esineen taika. Kirjassa *Aineen Taikaa: Näkyvän ja näkymättömän kulttuurin jäljillä*. Helsinki: SKS.

Pohjanheimo, Outi

2014 Oma, oikea usko - toisten väärä taikausko. Julkaisussa *Uskonnotutkija*, vol 3, nro 1. Suomen Uskontotieteellinen Seura.

Radley, Alan

1990 Artefacts, Memory and a Sense of the Past. Teoksessa *Collective Remembering*. Middleton, D. & Edwards, D. London: Sage.

Skemer, Don C.

2006 *Binding Words: Textual Amulets in the Middle Ages*. University Park: Pennsylvania State University Press.

Spencer, J. & Barnard, A.

2010 The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology (Vol. 2nd ed). London: Routledge.

Sørensen, Jesper

2007 *A Cognitive Theory of Magic*. Lanham: AltaMira.

Sue, Valerie & Lois Ritter

2007 *Conducting Online Surveys*. Los Angeles: SAGE Publications.

Toivo, Raisa Maria

2016 *Faith and Magic in Early Modern Finland*. New York: Palgrave Macmillan.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi

2018 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turunen, Ari

2002 *Hyvän ja pahan merkit, eli, Taikauskoisten tapojen tarina*. Jyväskylä: Atena.

Utriainen, Terhi

2018 Enkelitalismaani vai rukouskoru: mitä kätkeytyy pieneen arkiseen onnenesineeseen? Teoksessa *Katse Pyhään: Näkökulmia uskonnon aineellisuuteen*. Bergholm, A. & Hämäläinen, R. (toim.). Helsinki: Partuuna.

Vaininen, Minna & Routasalo, Pirkko & Virtanen, Timo J.

1999 *Rakkaat ja tarpeelliset tavarat: vanhainkodissa asuvan vanhuksen esineistö*. Turku: Turun yliopisto.

Virtanen, Leea

1990 *Onni yksillä: Kansanperinnettä ennen ja nyt*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Vyse, Stuart A.

1997 *Believing in Magic: The Psychology of Superstition*. New York: Oxford University Press.

Wilhelm, Gábor

2008 *Theories of Things: Everyday Objects, Material Identity and Social Practise*. Teoksessa *Touching Things: Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Helsinki: Finnish Literature Society